

**Latvijas Republikas tiesībsarga
2023. gada ziņojums**

2024

Saturs

Gads skaitļos	6
Diskriminācija un tiesiskā vienlīdzība	13
Vardarbības pret sievietēm novēršana	16
Tiesības uz taisnīgu tiesu	18
Tiesības uz taisnīgu tiesu pirmstiesas procesā	19
Nolēmumu izpilde	22
Tiesības uz brīvību un drošību	24
Tiesības uz vārda brīvību	26
Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība	28
Tiesības uz īpašumu	30
Tiesības uz darbu	32
Tiesības uz sociālo drošību	34
Tiesības uz mājokli	36
Tiesības uz veselības aizsardzību	38
Tiesības uz labvēlīgu vidi	40
Bērnu un jauniešu tiesības	43
Bērnu tiesību aizsardzības sistēma	44
Bērna tiesības uz identitāti	46
Bērna tiesības uz saskarsmi	48
Bērna tiesības neciest no vardarbības	50
Bērna tiesības uz veselības aizsardzību	52
Bērna tiesības uz izglītību	54
Bērna tiesības uz sociālo nodrošinājumu	56
Bērna mantiskās tiesības	58

Bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesības	59
Bērnu ar īpašām vajadzībām tiesības	61
Cilvēku ar invaliditāti tiesības	64
Ieslodzīto tiesības	68
Ārzemnieku un bezvalstnieku tiesības, personu tiesiskais statuss	71
Cilvēku tirdzniecības novēršana	73
Uzņēmējdarbība un cilvēktiesības	75
Laba pārvaldība	77
Preventīvais mehānisms	81
Finanšu resursi un iestādes darbības rezultāti	86
Pētījumi	91
Personāls.....	93
Sabiedrības informēšana un iesaiste	95
2024. gada prioritātes.....	101
Tiesībsarga sniegtās rekomendācijas un to izpilde	102

Sveicināti, godātie lasītāji!

Kāds ir tas viens galvenais vārds, kas raksturo 2023. gadu? Turpinājums. Tas iezīmē ne vien tiesībsarga institūcijas un tā biroja, bet arī pasaules notikumus. Interesanti, ka šim vārdam tik būtiski ir citi blakus esošie vārdi. Kad runājam par gaišo un skaisto, priecājamies par turpinājumu. Kad runājam par skumjo un sāpīgo, ceram, ka pienāks beigas un tas vairs neturpināsies. Turpinājums pats par sevi nesniedz atrisinājumu. Atrisinājums prasa darbu, un reizēm tas ir ātri paveicams, bet reizēm tas ir ilgs un neatlaidīgs. Tiesībsarga birojā pieredzam dažādas situācijas, un 2023. gads to spilgti apliecināja un parādīja, ka mūsu šā brīža darbs nereti ir sen iesāktā turpinājums.

Latvija aizvadītajā gadā bija prezidējošā valsts Eiropas Padomē, un mums bija tas gods, vienlaikus iespēja, sadarbojoties ar citām iestādēm, daudz plašākā sabiedrībā no jauna aktualizēt samilzušas cilvēktiesību problēmas. Jau 2022. gadā īpaši izcēlu vārda brīvību un tās trauslo robežu ar naida runu. Turpinot uzturēt tēmas aktualitāti, aizvadītajā gadā vārda brīvība nonāca konferences “Spalva varenāka par zobenu? Risinot mūsdienu izaicinājumus vārda brīvības un žurnālistu drošības jomā” starpešu gaismā. Kopā ar Eiropas nacionālo cilvēktiesību iestāžu kolēģiem, psihietriem un juristiem rudens izskaņā simpozijā un konferencē “Personas autonomija un garīgās veselības aprūpe: juridiskā perspektīva” apmainījāmies ar pieredzi, lai kopīgi rastu risinājumus iekļaujošai sabiedrībai, kurā cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem autonomija tiek respektēta un cienīta.

Veselības aprūpes jautājumos vēlos arī akcentēt situāciju ar pieeju kompensējamajiem medikamentiem netipiskos gadījumos. Ir pacienti, kuru ārstēšanai neder valsts noteiktie kompensējamie medikamenti, jo ārstu konsilijs ir noteicis tādus medikamentus, kas nav iekļauti valsts kompensējamo zāļu sarakstā konkrētajai diagnozei. Šis ir tas jautājums, par kuru esmu ļoti skarbs, jo, neapdomīgi ierobežojot valsts atbalstu cilvēka iespējām ārstēties, viņam burtiski atņemam iespēju turpināt dzīvot, baudīt un realizēt sevi valstī un valsti sevī. Risinājums vēl nav pilnībā atrasts, taču tas jāturpina meklēt, līdz kļūs redzams, ka valsts kalpo cilvēkam, nevis diagnozei pareizajā tabulas ailē.

Aizvadītajā gadā tiesībsarga komunikācijas kampaņas pamatīgi sapurināja pašvaldības un to pārraudzībā esošās iestādes, jo tika lūgta sabiedrības iesaiste informācijas ieguvē. Kampaņā “Dzīve pensionātā – kāda tā ir?” tika saņemta informācija par reālo situāciju sociālās aprūpes centros jeb pensionātos. Sarunās un papildu pārbaudēs ar Tiesībsarga biroja kolēģiem guvām apstiprinājumu bažām un līdzšinējiem novērojumiem, kā arī jaunu un reizēm pat šokējošu informāciju, jo situācija vairākos pensionātos bija cilvēka cieņu aizskaroša un labbūtību slāpējoša. Patīkami, ka ir pašvaldības, kas tūlītēji centās rast risinājumu. Preventīvais darbs ir mūsu ikdiena, taču redzam, ka senioru dzīve pensionātos uzlabojas pārāk gausi, un šī turpinājuma sajūta šķiet ieilgusi.

Negaidīti, taču 2023. gads atgriezta mūs desmit gadus senā stāstā par izglītību bez maksas. Strīdus ābols – mācību līdzekļi pašvaldību izglītības iestādēs. Diemžēl arī desmit gadus pēc grozījumiem Izglītības likumā daudzas pašvaldības joprojām rīkojas kā neatkarīgas vienības. Vecāku sniegtā informācija atspoguļoja, cik dažādi savus pienākumus izprot un īsteno pašvaldības. Tāpēc tām atkal bija jāatgādina par to pienākumiem, un daļa izglītības iestāžu atsauca vai precizēja vecākiem izsniegtos gādājamo lietu sarakstus. Tomēr arī šī cīņa vēl nav galā, taču patiesi ceru, ka drīz vecākiem nebūs jāpiesedz pašvaldību neizdarība un tās bez atgādinājuma sarūpēs visu nepieciešamo obligātā mācību satura apguvei.

Atskatoties uz aizvadīto gadu, īpaši pateicos par atsaucību gan senioriem, gan bērnu vecākiem, gan arī iestāžu darbiniekiem, nevalstisko organizāciju pārstāvjiem un medijiem, jo kampaņas skaļi atbalsojās informatīvajā telpā un palīdzēja tuvoties cilvēktiesībās un labā pārvaldībā balstītam pašvaldību darbam.

Laimoņa Vāczemnieka un Raimonda Paula dziesmā ir tādi zīmīgi vārdi: “Viss nāk un aiziet tālumā. Un sākas viss no gala.” Lai arī ar Tiesībsarga biroja kolēģiem nogurstam atkārtoties, tomēr turpināsim vērot, atgādināsim, ja būs nepieciešams, lai cilvēki Latvijā justos brīvi, laimīgi, spēka, veselības un cerību pilni! Mans pirmais atgādinājums 2024. gadā – gaidu atbildīgo amatpersonu rīcību, lai šajā gadā ģimenes tiesas ideja ieņem reālas aprises, jo bērni un ģimenes, pat ja tām nepieciešams valsts spēcīgais plecs, ir tas pozitīvais turpinājums, kuru vēlamies redzēt un piedzīvot arī nākotnes Latvijā!

Patiesā cieņā
tiesībsargs Juris Jansons

Gads skaitļos

Iesniegumu skaits

Nodaļa	2021	2022	2023
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļa	987	805	678
Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļa	688	577	625
Bērnu tiesību nodaļa	260	238	405
Citi darbinieki	10	14	10
Kopā	1945	1634	1718

Iesniegumu tēmas

Tēma	2023 (n)	2023 (%)
Labas pārvaldības princips	326	16,18
Tiesības uz taisnīgu tiesu	182	9,03
Tiesības uz īpašumu	133	6,60
Tiesības uz veselības aizsardzību	112	5,56
Tiesības uz sociālo nodrošinājumu	106	5,26
Ieslodzīto tiesības	104	5,16
Spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās un sodīšanas aizliegums	90	4,47
Tiesības uz izglītību	89	4,42
Bērnu tiesības	87	4,32
Personas tiesiskais statuss	81	4,02
Tiesības uz darbu	72	3,57

Tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību	69	3,42
Tiesības uz mājokli	61	3,03
Diskriminācija	58	2,88
Tiesības uz labvēlīgu vidi	56	2,78
Tiesības uz brīvību un drošību	20	0,99
Personu ar invaliditāti tiesības	19	0,94
Vārda un izteiksmes brīvība	12	0,59
Tiesības uz dzīvību	6	0,30
Tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību	2	0,10
Tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu	2	0,10
Tiesības brīvi izbraukt no valsts un tajā atgriezties	1	0,05
Biedrošanās brīvība	1	0,05
Lūgums sniegt informāciju	197	9,77
Citi jautājumi	90	4,47
Nav piekritīgs tiesībsargam	26	1,29
Iesniegumi ar neskaidru saturu	13	0,65
Kopā	2015	100

Atbildes uz iesniegumiem

Nodaļa	2023
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļa	583
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevencijas daļa	6
Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļa	546
Bērnu tiesību nodaļa	354
Kopā	1498

Pārbaudes lietas

Nodaļa	Ierosinātas pārbaudes lietas	Pabeigtas vai izbeigtas pārbaudes lietas
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļa	12	24
Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļa	26	30
Bērnu tiesību nodaļa	6	2
No tām – pēc savas iniciatīvas	3	0
Kopā	44	56

Saņemti sarakstes dokumenti pārbaudes lietu ietvaros

Nodaļa	2023
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļa	32
Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevencijas daļa	0
Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību nodaļa	151
Bērnu tiesību nodaļa	31
Kopā	214

Tiesībsarga rekomendāciju izpilde

	2021	2022	2023
Rekomendācijas, par kuru izpildi saņemta informācija	123	108	221
Ievēroto vai daļēji ievēroto rekomendāciju skaits	94	78	171
Neievēroto vai procesā esošo rekomendāciju skaits	29	30	50
Ievēroto vai daļēji ievēroto rekomendāciju īpatsvars*	76,44 %	72,22 %	77,38 %
Rekomendācijas, par kuru izpildi nav informācijas vai kuru izpildei nav noteikts termiņš	64	65	81
Kopējais sniegto rekomendāciju skaits	187	173	302

* Skaitītas tikai tās rekomendācijas, par kurām ir saņemtas atbildes no atbildīgajām institūcijām. Šie dati ir nepārtraukti mainīgi, un šeit atspoguļota situācija 2023. gada ziņojuma sagatavošanas brīdī.

Konsultācijas

Konsultācijas	2021	2022	2023
E-pastā	1778	967	1044
Telefoniski	1379	1407	1412
Klātienē	3	52	70
Kopā	3160	2426	2526

Juridisko konsultāciju tēmas

Tēma	2023 (n)	2023 (%)
Tiesības uz taisnīgu tiesu	360	12,96
Tiesības uz izglītību	360	12,96
Bērnu tiesības	216	7,78

Tēma	2023 (n)	2023 (%)
Labas pārvaldības princips	185	6,66
Tiesības uz sociālo nodrošinājumu	153	5,51
Tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību	149	5,37
Personu ar invaliditāti tiesības	132	4,75
Spīdzināšanas, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās un sodīšanas aizliegums	128	4,61
Diskriminācija	75	2,70
Tiesības uz īpašumu	69	2,48
Tiesības uz darbu	68	2,45
Tiesības uz veselības aizsardzību	60	2,17
Tiesības uz mājokli	55	1,98
Tiesības uz labvēlīgu vidi	48	1,73
Personas tiesiskais statuss	24	0,86
Tiesības uz brīvību un drošību	16	0,58
Vārda un izteiksmes brīvība	16	0,58
Tiesības uz dzīvību	4	0,14
Ieslodzīto tiesības	4	0,14
Tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību	2	0,07
Tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu	2	0,07
Tiesības brīvi pārvietoties valsts teritorijā	1	0,04
Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam	1	0,04
Tiesības pildīt valsts dienestu	1	0,04

Tēma	2023 (n)	2023 (%)
Zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvība	1	0,04
Lūgums sniegt informāciju	460	16,56
Nav piekritīgs tiesībsargam	112	4,03
Citi jautājumi	57	2,05
Neskaidrs saturs	18	0,65
Kopā	2777	100

Tiesībsarga viedokļi un atzinumi

	2023
Viedokļi Satversmes tiesai	10
Atzinumi valsts institūcijām par tiesību aktu projektiem	47

Sabiedrības informēšana un dalība pasākumos

	2023
Publikācijas	8707
Ziņas un preses relīzes	127
Ieraksti sociālajos medijos ("Twitter", "Facebook")	374
Tiesībsarga organizēti pasākumi, semināri, diskusijas	88
Skolu programmā "Dzīvei gatavs" vadītās lekcijas un skolēnu skaits	36/806

2023

Dalība citu institūciju organizētos pasākumos un diskusijās, lasītas lekcijas	393
Dalība darba grupās un komisijās	142
Izraidāmo ārzemnieku aptaujas	5

Diskriminācija un tiesiskā vienlīdzība

Tiesiskās vienlīdzības princips un diskriminācijas aizliegums kā pamattiesības ir nostiprinātas Satversmes 91. pantā un starptautisko tiesību dokumentos. Tiesiskā vienlīdzība nozīmē, ka nevienlīdzīga attieksme ir jāattaisno. Šis princips ir pārkāpts, ja attaisnojums ir nepietiekams vai nepieļaujams. Savukārt diskriminācija ir tiesiski nepieļaujama atšķirīga attieksme, aizskaršana, izslēgšana vai ierobežošana, kā arī norādījums diskriminēt, pamatojoties uz personas individuālām iezīmēm, piemēram, dzimumu, sociālo izcelsmi, invaliditāti, vecumu, pārliecību vai citiem apstākļiem.

Lai konstatētu diskrimināciju, ir jābūt nepārprotamai cēloņsakarībai starp nelabvēlīgu izturēšanos un kādu no aizsargājamām individuālām iezīmēm. Diskriminācija var nozīmēt ne tikai dažādu attieksmi pret personām, kas atrodas līdzīgā situācijā, bet arī vienādu attieksmi, atrodoties dažādās situācijās.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā tiesībsargs saņēma 58 iesniegumus par dažādiem diskriminācijas un tiesiskās vienlīdzības aspektiem, kas ir nedaudz mazāk kā iepriekšējā pārskata periodā, kurā tika saņemti 73 iesniegumi. Tāpat kā iepriekšējā pārskata periodā arī 2023. gadā vairāk bija iesniegumu par iespējamiem diskriminācijas pārkāpumiem dzimuma un invaliditātes dēļ. Iedzīvotāji turpināja arī sūdzēties par mobingu un bosingu. Līdzīgi kā iepriekšējā pārskata periodā vairāk sūdzību bija par iespējamu diskrimināciju nodarbinātībā un publiskā sektora darbībā. Ne visos gadījumos tiesībsargs konstatēja nevienlīdzīgu attieksmi vai diskrimināciju. Secināms, ka par diskrimināciju kļūdaini mēdz uzskatīt gaidītajam neatbilstošu vai nevēlamu izturēšanos vai tiesisko regulējumu, kam grūti piekrist un kas šķietami nepamatoti ierobežo. Būtisks klupšanas akmens šo pamattiesību izpratnē slēpjas pretestībā pieņemt, ka atšķirīga attieksme pret personām vienādās un salīdzināmās situācijās var būt arī attaisnojama, ja tās pamatā ir izņēmuma situācija, kurā ir identificējams legītīms mērķis un tā sasniegšanai izmantotie līdzekļi ir piemēroti un nepieciešami visai sabiedrībai. Tas pats attiecas uz tādas šķietami diskriminējošas situācijas attaisnošanu, kurā personas atrodas būtiski atšķirīgos apstākļos, bet pret tām izturas vienādi.

Dzimuma līdztiesības aspektā būtiski uzsvērt, ka Latvija jau ir pārņēmusi Direktīvu par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem, taču Darba samaksas direktīva dalībvalstīm jāpārņem līdz 2026. gada jūnijam.

Tiesībsargs ir īstenojis virkni izglītojošu aktivitāšu sabiedrības tiesībpratības veicināšanai par diskriminācijas aizliegumu, kā arī aktīvi strādājis pie Eiropas Savienības un Eiropas Padomes normatīvā regulējuma uzlabošanas.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par naidīgu attieksmi pret sievietēm publiskos amatos

Tiesībsargs [vērsās](#) pret seksismā un dzimuma stereotipos balstītiem komentāriem pret sievietēm nozīmīgos publiskos amatos. Turklāt arī plašsaziņas līdzekļiem būtu jāizvairās no nekritiskas politiķu izteikumu pārpublicēšanas, tādējādi veicinot to izplatību. Tiesībsargs arī atgādināja par mediju platformu pienākumu uzraudzīt naida runu saturošus izteikumus komentāru sadaļās.

Par dzimumu diskrimināciju klubā

[Pārbaudes lietā Nr. 2023-31-26AB](#) tiesībsargs vērtēja situāciju, kurā naktsklubs bieži piedāvā bezmaksas ieeju sievietēm, savukārt vīriešiem par ieeju ir jāmaksā. Vienlaikus vīriešiem tiek piedāvāta atlaide bezalkoholisko dzērienu iegādei. Normatīvais regulējums aizliedz atšķirīgu attieksmi dzimuma dēļ pieejā precēm un pakalpojumiem. Ir atsevišķi izņēmumi, kuros šādas situācijas ir pieļaujamas. Konkrētajā situācijā tiesībsargs neidentificēja tiesisku pamatojumu cenu atšķirībām naktsklubā, konstatējot diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ.

Par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļu izlietojumā

[Pārbaudes lietā Nr. 2022-55-26D](#) tiesībsargs vērtēja sieviešu zinātnieču, kas ir nodarbinātas Eiropas Savienības struktūrfondu projektu īstenošanā, tiesības izmantot ar grūtniecību un bērnu kopšanu saistītos atvaļinājumus. Tika identificēts, ka Eiropas Savienības struktūrfondu ieviešanā pēcdoktorantūras programmas ietvaros dzimumu līdztiesības princips un pienākums noslēgt projektus atbilstoši regulā noteiktajam termiņam nonāk savstarpējā pretrunā. Ja izmanto maternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumus, nav iespējams noslēgt projektu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam termiņam. Savukārt, ja ievēro projektu noslēguma termiņu, nav iespējams izmantot maternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumus atbilstoši nacionālajam regulējumam. Lai arī zinātnieces darba līgumus ir noslēgušas ar augstskolām, tomēr to tiesības izmantot ar grūtniecību saistītos atvaļinājumus noteic Latvijas Zinātnes padome. Līdz ar to veidojas trīspusējas darba tiesiskās attiecības. Tiesībsargs konstatēja sistēmisku netiešās diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu dzimuma dēļ, liedzot zinātniecēm izmantot maternitātes un bērna kopšanas atvaļinājumu atbilstoši nacionālajam regulējumam.

Par dievturu garīdznieku tiesībām laulāt

Tiesībsargs vērtēja Civillikuma 51. pantā ietverto ierobežojumu, kas tikai noteiktu konfesiju garīdzniekiem paredz tiesības noslēgt oficiāli atzītu laulību, tādējādi liedzot tās noslēgt dievturu

garīdzniekiem. Tiesībsargs skaidroja: pats par sevi apstāklis, ka šādas tiesības ir piešķirtas tikai noteiktām reliģiskām organizācijām, nav prettiesisks. Tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē ir uzsvērusi, ka gadījumos, ja valsts paredz kādu statusu, kas piešķir papildu privilēģijas, tās nevar piešķirt diskriminējošā veidā.

2023. gada rudenī Saeimā tika pieņemti grozījumi, kas Civillikuma 51. pantā paredzētās tiesības piešķir arī dievturu konfesijas garīdzniekiem.

Vardarbības pret sievietēm novēršana

Vardarbība pret sievieti ir dzimumā balstīta vardarbīga rīcība, kā rezultātā tiek vai var tikt nodarīts fizisks, seksuāls vai emocionāls kaitējums vai ciešanas sievietei. Vardarbība ietver arī draudus, piespiedu darbības vai patvaļīgu brīvības atņemšanu neatkarīgi no tā, vai tas notiek sabiedriskajā vai privātajā dzīvē.

Vardarbība ģimenē ir tāda cikliska vardarbīga rīcība, kas visbiežāk ir vērsta pret sievieti, un to veic partneris (vīrs, draugs) ar mērķi iegūt pār viņu kontroli, varu. Tomēr vardarbības ģimenē upuri var būt arī citi ģimenes locekļi, tai skaitā bērni un seniori. Latvijā vardarbība pret sievietēm un vardarbība ģimenē nav izskausta, un tā ir uzskatāma par būtisku sociālu problēmu.

Pārskata perioda raksturojums

Pārskata periodā ir saņemti pieci iesniegumi no sievietēm, kuras saskārušās ar vardarbību ģimenē. Iesniegumos viņas paudušas neapmierinātību ar valsts iestāžu, galvenokārt Valsts policijas, rīcību un lēmumiem, reaģējot uz saņemto informāciju par vardarbību ģimenē. Izteikta arī neapmierinātība par atsevišķiem jautājumiem, kas saistīti ar pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu tiesā (tiesu nolēmumu pamatotību) un pierādījumu novērtēšanu. Ir situācijas, kad sievietes vērsušās pie tiesībsarga par vairākus gadus seniem notikumiem vai notikumiem, kuru pamatā ir ieilgušas konfliktsituācijas starp bijušajiem partneriem, kas risināmas tiesas ceļā. Tomēr ir bijuši gadījumi, kad sūdzības izteiktas saistībā ar neseniem notikumiem. Atsevišķos gadījumos tiesībsargs vērsās Valsts policijā, lai iegūtu informāciju par šo personu tiesību ievērošanu, vienlaikus vēršot uzmanību uz šo personu situāciju. Ir saņemtas sūdzības arī par Valsts policijas nepietiekami aktīvu rīcību, reaģējot uz tiesu pieņemto nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību neievērošanu.

Sniedzot atbildes personām, kuras cietušas no vardarbības ģimenē, tiesībsargs tās informē par pieejamajiem tiesību aizsardzības mehānismiem, kā arī nevalstiskajām organizācijām un iespējām saņemt juridisko, psiholoģisko un cita veida palīdzību un atbalstu.

Tiesībsargs pārskata periodā uzsāka izpēti par pagaidu aizsardzības pret vardarbību tiesā mehānisma efektivitāti. Pētījums balstīts uz pagaidu aizsardzības lietu izpēti visos Latvijas reģionos, iegūstot statistiskos datus, apzinot pozitīvās un uzlabojamās prakses piemērus, kā arī uzklusot tiesnešu viedokli par praksē konstatēto problemātiku. Izpēte turpinās, un ir plānots to noslēgt 2024. gadā.

Nozīmīgāko gadījumu apskats

Svešvalodā iesniegtu pierādījumu pieņemšana un vērtēšana

Tiesībsargs saņēma iesniegumu par to, ka, iesniedzējas ieskatā, tiesa, izskatot viņas pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, neņēma vērā viņas iesniegtos pierādījumus svešvalodā (sarakstes izdrukas), kas liecināja par viņas bijušā vīra īstenoto vardarbību, jo tos nebija tulkojis un apliecinājis tulks. Iegūstot informāciju no tiesas, tiesībsargs secināja, ka šīs kategorijas lietās piemērojama vispārējā kārtība attiecībā uz svešvalodā esošu pierādījumu iesniegšanu. Vairums tiesas tiesnešu pieņem dokumentus svešvalodā, ja saprot konkrēto valodu, piemēram, krievu. Dokumentu tulkojumu pirms iesniegšanas tiesā var apliecināt arī pats to iesniedzējs. Konkrētajā gadījumā papildu dokumenti netika pieņemti, jo tiem nebija pievienots nekāds tulkojums, turklāt līdzīga satura apjomīgi pierādījumi jau bija lietas materiālos un tika vērtēti. Tādējādi netika saskatīts pamats iespējamam iesniedzējas tiesību pārkāpumam.

Par Stambulas konvencijas ratifikāciju

Pārskata perioda sākumā tiesībsargs vērsās ar [vēstuli](#) pie jaunievēlētās Saeimas, norādot, ka joprojām ir saglabājušās vairākas tiesību jomas, kurās Latvijas iedzīvotāju cilvēktiesības netiek pilnīgi nodrošinātas, un iepriekšējais Saeimas sasaukums to nav atrisinājis. Uzmanība tostarp tika vērsta uz nepieciešamību ratificēt Eiropas Padomes Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija).

Tiesībsargs norādīja, ka pašreizējais tiesiskais regulējums nav pietiekams cīņā pret vardarbību. Stambulas konvencija kā starptautisks dokuments palīdzētu vēl efektīvāk cīnīties pret vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, kā arī pakāpeniski izskaust dažādus ar dzimumu lomām iesakņojušos stereotipus. Atzīmējams, ka Saeima 2023. gada 30. novembrī ratificēja Stambulas konvenciju.

Tiesības uz taisnīgu tiesu

Tiesības uz taisnīgu tiesu ir demokrātiskas un tiesiskas valsts funkcionēšanas neatņemama sastāvdaļa. Valstij ir pienākums nodrošināt šo fundamentālo tiesību efektīvu īstenošanu ikvienai personai, kuras tiesības un likumiskās intereses ir aizskartas. Šīs pamattiesības ir garantētas ikvienam gan Satversmes 92. pantā, gan starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos, un tieši no šo tiesību pienācīgas nodrošināšanas ir atkarīga arī citu pamattiesību aizsardzība.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā par taisnīgas tiesas nodrošināšanas aspektiem tiesībsargs kopumā ir saņēmis 182 iesniegumus, kas ir mazliet vairāk nekā pagājušajā periodā (2022. gadā – 172). Vērojams, ka, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, aktualitāti atguvis aspekts, kas saistīts ar pieeju tiesai. 2023. gadā par to saņemti 11 iesniegumi (2022. gadā tādu bija četri). Tāpat biežāk iesniegumos izteikta neapmierinātība ar tiesas nolēmuma pamatojumu – motivācijas trūkumu, par to saņemti 13 iesniegumi (2022. gadā – 4, bet 2021. – 34). Tajā pašā laikā uz pusi samazinājies iesniegumu skaits, kuros paustas sūdzības par netaisnīgu lietas izskatīšanu pēc būtības (pārskata periodā – 20, bet 2022. gadā – 40). Tomēr jānorāda, ka tika saņemtas atsevišķas sūdzības par tiesas atteikumu pieņemt sūdzības administratīvā pārkāpuma procesos, kā arī vēl aizvien tika aktualizēts jautājums par rakstveida procesa pieļaujamību situācijā, kad Covid-19 pandēmija ir beigusies.

Savukārt salīdzinoši nemainīgs ir iesniegumu skaits, kas attiecas uz juridiskās palīdzības pieejamību un kvalitāti, kā arī tiesnešu rīcību. Jānorāda, ka pārskata periodā tiesībsargs atsevišķos gadījumos vērsās Latvijas Zvērinātu advokātu padomē, lūdzot vērtēt advokātu darbu. Analizējot sūdzību saturu, jāatzīst, ka globālas tendences izgaismot ir problemātiski, jo katra situācija, kas nonāk tiesībsarga redzeslokā, ir vērtējama individuāli.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par vairākkārtēju transportlīdzekļa īpašnieka vai vadītāja sodīšanu

Tiesībsargs, turpinot 2022. gadā aktualizēto jautājumu un atsaucoties uz Saeimā 2023. gada 28. februārī notikušo diskusiju, sniedza [viedokli](#) par trūkumiem Ceļu satiksmes likuma 71. panta pirmās un otrās daļas, kā arī Administratīvās atbildības likuma 26. panta piemērošanā. Tas saistīts ar vairākkārtēju transportlīdzekļa īpašnieka vai vadītāja sodīšanu par derīgas obligātās civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas polises vai valsts tehniskās apskates neesību.

Par Covid-19 likumprojektu

Tiesībsargs vērsās ar [priekšlikumu](#) Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā un lūdza precizēt likumprojekta "Par Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma atzīšanu par spēku zaudējušu" (Nr. 340/Lp14) pārejas noteikumu 8. punktu, uzskatot, ka tā formulējums varētu radīt neskaidrības piemērošanā. Norma tika pilnveidota.

Par atteikumu pieņemt apelācijas sūdzību

Tiesībsargs sniedza [atzinumu](#) pārbaudes lietā Nr. 2023-28-4C par tiesas atteikumu pieņemt personas apelācijas sūdzību administratīvā pārkāpuma procesā, jo bija nokavēts tās iesniegšanas termiņš. Konkrētajā gadījumā personas tiesību pārkāpums netika konstatēts, tomēr Tieslietu ministrija pauda viedokli par iespējamu neprecīzi formulētu Administratīvās atbildības likuma 228. pantu un ir sagatavojusi [likumprojektu](#), kas normu precizēs.

Par dokumentu nosūtīšanu tiesai

Tiesībsargs sniedza [atzinumu](#) pārbaudes lietā Nr. 2022-26-4C, kuras ietvaros bija jāizvērtē jautājums, vai tiesa pamatoti ir ierobežojusi iesniedzējas tiesības uz pieeju tiesai, atgriežot elektronisko pasta sūtījumu, kura pielikumā pievienotais dokuments pārsniedza elektroniskā pasta maksimālā izmēra ierobežojumu. Arī šajā lietā pārkāpums netika konstatēts.

Par tiesu nevēršanos pēc prejudiciālā nolēmuma

Tiesībsargs 2023. gada 8. maijā sniedza [atzinumu](#) pārbaudes lietā Nr. 2022-54-4F,4O par tiesu nevēršanos Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma. Tiesībsargs par atzinumā konstatēto informēja konkrētās tiesas.

Tiesības uz taisnīgu tiesu pirmstiesas procesā

Tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošinājums pirmstiesas procesā ir tikpat būtisks kā tiesas procesa laikā. Tas ietekmē personas iespējas aizsargāt savas tiesības gadījumos, kad likums neparedz iespējas konkrēto jautājumu izskatīt tiesā vai tās ir ierobežotas. Vienlaikus nepienācīga personas tiesību ievērošana pirmstiesas procesā var novest pie tiesību uz taisnīgu tiesu nenodrošināšanas tiesas procesā, liedzot cietušajai personai panākt taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Par tiesisku un demokrātisku var saukt tikai tādu valsti, kurā personas var paļauties uz tiesībsargājošo iestāžu likumīgu, objektīvu un efektīvu darbību.

Pārskata perioda raksturojums

Iesniegumu skaits par tiesībām uz taisnīgu tiesu pirmstiesas procesā, salīdzinot ar iepriekšējiem diviem gadiem, turpina samazināties. 2023. gadā saņemti 32 iesniegumi. Atzīmējams, ka 2022. gadā tika saņemti 35 iesniegumi, bet 2021. – 76.

Iesniegumos paustā problemātika saglabājas līdzīga kā iepriekšējos periodos, proti, vairums iesniegumu ir par pirmstiesas izmeklēšanu kopumā (6 iesniegumi), par procesa virzītāja rīcību (12) un pieņemtajiem lēmumiem (3).

Vienlaikus pārskata periodā saņemts iesniegums par kriminālprocesa vilcināšanu, četri iesniegumi par, iesniedzēju ieskatā, prettiesisku izmeklēšanas metožu pielietošanu, seši iesniegumi par citiem pārkāpumiem. Iesniedzējiem bija aktuāli arī jautājumi par pavēstu savlaicīgu nenosūtīšanu, procesuālo dokumentu neizsniegšanu, policijas darbinieku profesionālo kompetenci. Iesniedzēji arī norāda uz trūkumiem izmeklēšanas iestāžu darbā, termiņu neievērošanu, uzklaušanās principa pārkāpumiem. Bieži privātpersonu viedoklis par nodarījuma tiesisko raksturu, kvalifikāciju, procesuālā lēmuma tiesiskumu atšķiras no institūciju viedokļa (mantas izņemšana, aresta uzlikšana mantai, tiesību ierobežojuma noteikšana).

Dažkārt iesniedzēji norādījuši, ka izmeklēšanas iestādes nav ieguvušas, iesniedzēju ieskatā, nozīmīgus pierādījumus, nav veikušas procesuālās darbības, pirms tiek pieņemts lēmums par soda piemērošanu, vai pie administratīvās atbildības saucamajam netiek piedāvāta daļēja atbrīvošana no soda. Saņemta informācija par gadījumiem, kad izmeklēšanas iestādes laikus nav paziņojušas par lēmumiem, atsakās atjaunot nokavēto procesuālo termiņu sūdzības iesniegšanai.

Atbildot iesniedzējiem, tiek sniegta informācija par viņu tiesībām konkrētajā situācijā, tai skaitā arī pieejamajiem tiesību aizsardzības mehānismiem.

Vienlaikus joprojām aktuāli ir jautājumi, kas saistīti ar aresta uzlikšanu mantai un konfiskāciju, par ko tiesībsargs arī sniedza divus viedokļus Satversmes tiesai.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Tiesībsarga viedokļi Satversmes tiesai par mantas arestu

Tiesībsargs sniedza viedokļus Satversmes tiesai lietās Nr. 2022-32-01 un Nr. 2023-13-01 par Kriminālprocesa likuma 124. panta sestās un septītās daļas, 125. panta trešās daļas un 126. panta 3.¹ daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Viedoklī lietā [Nr. 2022-32-01](#) tiesībsargs secināja, ka Kriminālprocesa likuma 126. panta 3.¹ daļa neierobežo pieteikuma iesniedzēja Satversmes 92. panta pirmajā un otrajā daļā garantētās tiesības uz

pušu līdztiesības principa ievērošanu un nevainīguma prezumpcijas garantēšanu, jo tās mērķis ir regulēt kompensācijas nodrošināšanas jautājumus pēc tam, kad kriminālprocess ir noslēdzies.

Savukārt Kriminālprocesa likuma 124. panta sestā daļa un 125. panta trešā daļa, ciktāl tā paredz fakta legālo prezumpciju, atbilst Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam, savukārt pušu līdztiesības principu garantējošās personas tiesības regulē citas šī likuma normas, kuras pieteikuma iesniedzējs nav apstrīdējis.

Viedoklī lietā [Nr. 2023-13-01](#) tiesībsargs nekonstatēja Kriminālprocesa likuma 124. panta septītās daļas neatbilstību Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Kriminālprocesa uzraudzības mehānisma efektivitāte

Tiesībsargs sniedza atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2020-23-4AB, kurā vērtēja lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu pārsūdzības mehānisma efektivitāti un kriminālprocesa izmeklēšanas efektivitāti. Tiesībsargs secināja, ka lēmuma par kriminālprocesa izbeigšanu pārsūdzības mehānisms nebija efektīvs, jo netika pievērsta uzmanība iesniedzējas sūdzībās izteiktajiem argumentiem, tie netika atspēkoti, netika novērstas jau sākotnēji pastāvošās pretrunas. Tādējādi ir pieļauts labas pārvaldības principa pārkāpums, nenodrošinot tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu.

Attiecībā uz izmeklēšanas efektivitāti tiesībsargs konstatēja, ka pirmstiesas procesā netika novērsti prokuroru konstatētie trūkumi, netika iegūtas ziņas par faktiem, kas ļautu objektīvāk novērtēt pierādījumus. Bez ievēribas atstāta cietušā versija par notikušo, nepārbaudot tās ticamību. Iestādes pēc savas iniciatīvas neieguva pierādījumus lietā, tas notika tikai pēc cietušā sūdzībām. Tādējādi pirmstiesas izmeklēšana nenotika pietiekami mērķtiecīgi, kvalitatīvi un savlaicīgi, kas noveda pie tiesību uz taisnīgu tiesu pirmstiesas procesā pārkāpuma.

Nolēmumu izpilde

Nolēmumu izpilde ir viena no pamatgarantijām, ko ietver Satversmes 92. pants. Tiesas nolēmumu pienācīgas un savlaicīgas izpildes nodrošināšana ir būtiska un neatņemama daļa no personas tiesībām aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Lai ievērotu šīs pamattiesības, valstij ir jānodrošina efektīva nolēmumu izpilde, panākot, ka tiesas nolēmums nepaliek tikai uz papīra, bet realizējas arī dzīvē.

Nolēmumu izpilde katru gadu ieņem nozīmīgu lomu tiesībsarga ikdienas darbā, un sabiedrība arvien vairāk sāk apzināties tās nozīmīgumu ne tikai attiecībā uz parādniekiem, kuru interesēs ir saglabāt savā rīcībā pēc iespējas vairāk naudas līdzekļu, bet arī attiecībā uz piedzinējiem un viņu tiesisko interesi saņemt sev piespriesto labumu pēc iespējas ātrāk.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā tiesībsargs saņēma sešus iesniegumus, kas attiecās uz sūdzībām par nolēmumu izpildi kā tādu, savukārt 33 iesniegumi bija saistīti ar sūdzībām par zvērinātu tiesu izpildītāju rīcību vai pieņemtajiem lēmumiem. Salīdzinoši ar iepriekšējo gadu ir pieaudzis tādu iesniegumu skaits, kas adresēti kā sūdzības par zvērinātu tiesu izpildītāju darbību (2022. gadā tādu bija tikai 20), bet iesniegumi par nolēmumu izpildi ir saglabājušies nemainīgā skaitā – seši. Kopumā gan var teikt, ka arī 2023. gads iesniegumu skaitā ziņā bija ar lejupejošu tendenci, jo 2021. gadā kopumā bija 40 iesniegumu, bet 2020. gadā – 52.

Vienlaikus joprojām ļoti daudz konsultāciju tiek sniegts mutiski (klātienē un telefoniski) un elektroniskā pasta atbilžu formā – 2023. gadā nolēmumu izpildes jautājumos tika sniegtas 15 konsultācijas, savukārt 111 konsultācijas tika sniegtas jautājumos par zvērinātu tiesu izpildītāju darbību. Arī sniegto konsultāciju kontekstā redzams, ka tās ar katru gadu samazinās, proti, ja 2021. gadā kopējais konsultāciju skaits bija 218, tad 2022. gadā – jau 160.

Arī 2023. gadā, kā jau tas ir ierasts, lielākais sūdzību skaits bija tieši par zvērinātu tiesu izpildītāju darbību nolēmumu izpildē, nesaglabājot likumā noteiktos naudas līdzekļus. Tiesībsargs regulāri informē iesniedzējus par tiesībsarga ierobežoto kompetenci šādu jautājumu izskatīšanā un aicina izmantot valstī paredzētos tiesību aizsardzības līdzekļus.

Pārskata periodā nācās atkārtoti saskarties ar 2022. gadā aktualizēto [problēmu](#) par tiesas nolēmumu izpildi par personu aizturēšanu un nogādāšanu brīvības atņemšanas iestādē. Konkrētajā gadījumā starp personas notiesāšanu un nogādāšanu brīvības atņemšanas iestādē pagāja vairāk nekā trīs gadi, turklāt

pa to laiku persona izdarīja jaunu noziedzīgu nodarījumu. Lai gan Valsts policija [atbildēja](#), ka spriedumu teorētiski var izpildīt arī tā noilguma termiņā, tomēr redzams, ka viens spriedums nav savlaicīgi izpildīts, persona dzīvo tālāk un veic jaunus noziegumus. Tāpēc arī turpmāk šim jautājumam aktīvi tiks sekots līdzi.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par tiesas nolēmumu efektīvu izpildi un parādniekam saglabājamo līdzekļu apmēru

Pēc Tieslietu ministrijas aicinājuma tiesībsargs sniedza [atzinumu](#) par izstrādātajiem grozījumiem Civilprocesa likuma 594. un 599. pantā. Minētie grozījumi paredz mainīt piedziņas vēršanas kārtību uz parādnieka darba samaksu, kā arī noregulēt jautājumu par parādniekam, kurš ir saimnieciskās darbības veicējs, saglabājamo līdzekļu apmēru.

Tiesībsargs konceptuāli atbalstīja šos grozījumus, vienlaikus aicinot pārskatīt naudas līdzekļu apmēru, kāds tiek saglabāts parādniekam, kura apgādībā ir nepilngadīgs bērns, iepretim parādniekam, kura apgādībā nav nepilngadīga bērna. Pēc likumprojekta nonākšanas Saeimā tiesībsargs aktīvi tam seko līdzi, piedaloties Saeimas Juridiskās komisijas sēdēs.

Par ieturējumu apmēru ieslodzījuma vietās nodarbinātiem apcietinātajiem

Tiesībsargs [vērsās](#) Tieslietu ministrijā ar lūgumu veikt grozījumus normatīvajā regulējumā, lai likumā skaidri tiktu noteikts ieturējumu apmērs apcietinājumā esošām nodarbinātām personām, pielīdzinot to apmēram, kāds noteikts ar brīvības atņemšanas sodu notiesātām personām. Pēc jautājuma apspriešanas starpinstitūciju diskusijā Tieslietu ministrija apstiprināja, ka problēma tiks risināta. Papildus minētajam tika panākta arī konceptuāla vienošanās, ka notiesāto atbrīvošanas fonda līdzekļiem būtu jāparedz "griesti", kurus sasniedzot varētu vērst piedziņu uz šiem naudas līdzekļiem.

Par piedziņas vēršanu uz parādnieka bērna uzturlīdzekļiem

Tiesībsargs pārskata periodā [aktualizēja](#) jautājumu par piedziņas vēršanu uz parādnieka bērna uzturlīdzekļiem, norādot, ka pretēji šobrīd likumā noteiktajam parādniekam saglabājamo uzturlīdzekļu apmērs būtu nosakāms, vadoties no tiesas spriedumā vai notariālajā aktā noteiktā, nevis pielīdzinot tos minimālajam apmēram.

[Tieslietu ministrija](#) un [Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome](#) sniedza atbildes, no kurām izriet, ka Tieslietu ministrija apņemas par šo jautājumu organizēt starpinstitūciju diskusiju. Tiesībsargs turpinās šim tematam aktīvi sekot līdzi arī 2024. gadā.

Tiesības uz brīvību un drošību

Tiesības uz brīvību un drošību var tikt ierobežotas likumā noteiktā kārtībā un apjomā. Brīvības ierobežošana vai atņemšana ir izņēmums. Tiesības uz brīvību plašākā nozīmē ietver brīvību lemt, kur persona vēlas pārvietoties, tajā skaitā brīvību pamest pilsonības valsti. Tiesības uz brīvību ietver arī nosacījumu, ka persona nevar tikt turēta nebrīvē bez tiesas sprieduma, neesot attiecīgam pamatojumam, turklāt, pieaugot brīvības atņemšanas ilgumam, šim pamatojumam ir jābūt arvien būtiskākam.

Valstij ir pozitīvs pienākums darīt visu iespējamo, lai persona tiktu pakļauta tiesas procesam saprātīgā termiņā un secīgi maksimāli tiktu samazināts viņas turēšanas ilgums nebrīvē, kā arī uzliktie ierobežojumi, zūdot nepieciešamībai, tiktu nekavējoties atcelti. Personai ir jābūt saprotamiem iemesliem, kādēļ viņai ir ierobežota brīvība. Tiesības uz drošību aizsargā ikvienu cilvēku pret viņa fiziskās integritātes apdraudējumu. Valstij ir pozitīvs pienākums rūpēties par individu un sabiedrības drošību un aizsargāt no iespējamajiem apdraudējumiem.

Pārskata perioda raksturojums

Tiesībsargs 2023. gadā ir saņēmis 11 iesniegumus par jautājumiem, kas skar personas tiesības uz brīvību. Tas ir vēl nedaudz mazāk nekā 2022. gadā (15 iesniegumi), kā arī ievērojami mazāk nekā 2021. gadā, kad tika saņemti 29 iesniegumi. Tādējādi turpinās tendence iesniegumu skaitam samazināties.

Divi iesniegumi saņemti par personas aizturēšanu, viens – par apcietinājuma piemērošanu pirmstiesas procesā, divi – par personas piespiedu ievietošanu psihoneiroloģiskajā slimnīcā, viens – par patvēruma meklētāja aizturēšanu, kā arī deviņi iesniegumi saņemti par dažādiem citiem jautājumiem. Pārskata periodā tiesībsargs pievērta uzmanību jautājumiem, kas skāra personas tiesības uz regulāru piemērotā apcietinājuma pārskatīšanu un pamatošanu, individuālos gadījumos konstatējot tiesību uz brīvību pārkāpumu.

Pārskata periodā tiesībsargs arī iesaistījās jauna tiesiskā regulējuma izstrādē par jautājumiem, kas skar personu drošību.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Lēmuma par apcietinājuma piemērošanu pamatotība

Tiesībsargs 2022. gadā ierosināja pārbaudes lietas Nr. 2022-50-32 un Nr. 2022-52-32, kurās tika vērtēts, vai tiesas nolēmumos iekļautā motivācija ir pietiekama, lai pamatotu drošības līdzekļa – apcietinājuma – nepieciešamību, un atbilst cilvēktiesībām. Pārbaudes lietas tika pabeigtas ar atzinumiem, konstatējot, ka

apcietinājumu pamatojošajos lēmumos nebija informācijas par konkrētām noziedzīgām darbībām, ko apcietinātā persona varētu atspēkot. Apcietinātajam bija arī liegtas tiesības iepazīties ar apcietinājumu un tā turpmāko nepieciešamību pamatojošajiem kriminālprocesa materiāliem, kas ir pretrunā ar pušu līdztiesības principu un liedza personai iespēju atspēkot visbargākā drošības līdzekļa piemērošanas nepieciešamību, padarot aizstāvību formālu. Tādējādi tika secināts, ka ir pieļauts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5. panta otrajā daļā garantēto tiesību (tiklīdz informētam par aizturēšanas iemesliem un apsūdzību) pārkāpums un apcietinājuma periodiskā kontrole bijusi formāla.

Atzīmes par liegumu izbraukt no valsts savlaicīga nenovērtēšana

Tiesībsarga redzeslokā nonāca privātpersonas iesniegums, kurā viņa izteica neapmierinātību par liegtu iespēju izceļot no valsts sakarā ar kriminālprocesā piemērotu drošības līdzekli jeb aizliegumu izbraukt no valsts. Tā rezultātā personai radās mantiska un nemantiska rakstura kaitējums.

Konkrētajā situācijā kriminālprocess tika izbeigts, arī drošības līdzeklis bija atcelts jau pirms pieciem gadiem, taču atzīmi Sodu reģistrā par drošības līdzekļa atcelšanu prokuratūra nebija izdarījusi savlaicīgi. Tiesībsargs informēja iesniedzēju par viņai pieejamo tiesību aizsardzības mehānismu un tiesībām pieprasīt nodarītā kaitējuma atlīdzinājumu.

Aizliegums neaizsargātajām personām izceļot no valsts

Tiesībsargs sniedza [viedokli](#) par likumprojektu "Grozījumi likumā "Par policiju"" (21-TA-1780), kā arī piedalījās ar to saistītajā Iekšlietu ministrijas rīkotajā saskaņošanas sanāksmē. Tajā tika izskatīts priekšlikums paredzēt policijas darbiniekiem tiesības pieņemt lēmumu par aizliegumu neaizsargātajai personai uz noteiktu laiku izceļot no Latvijas Republikas. Minētā regulējuma mērķis ir nodrošināt personu drošību un novērst situācijas, kad personas, to neapzinoties, tiek iesaistītas cilvēku tirdzniecībā. Diskusijas par likumprojekta redakciju un anotācijas saturu joprojām turpinās.

Policijas tiesības pielietot speciālos līdzekļus

Tiesībsargs sniedza [viedokli](#) par likumprojektu "Grozījumi likumā "Par policiju"" (23-TA-1189), kas policijas darbiniekiem paaugstināta apdraudējuma apstākļos paredz piešķirt tiesības izmantot dronus, pretdronu iekārtas, kā arī sprāgstvielas. Likumprojekta mērķis ir nodrošināt iespēju Valsts policijai efektīvāk un ātrāk novērst vai pārtraukt paaugstināta riska apdraudējumus, lai nodrošinātu personu un sabiedrības drošību, kā arī valsts aizsardzību. Likumprojekts pagaidām nav pieņemts.

Tiesības uz vārda brīvību

Mūsdienās izaicinājumu tiesībām uz vārda brīvību rada šo tiesību ļaunprātīga izmantošana. Populistisku ideju izplatīšana liek uzdot jautājumus, kādos gadījumos populisms ir demokrātiju veicinošs, bet kādos – graujošs. Pretrunīgās tēmās (piemēram, bērnu dzimumaudzināšana, Stambulas konvencijas ratifikācija) populisms ir apslāpējis personu balsis, kas gatavas par šiem jautājumiem izteikties profesionāli. Nereti tā dēvētie kopienu līderi internetā tiražē Krievijas propagandu un dezinformāciju, šķeļot sabiedrību, izraisot etnisko naidu vai pat atbalstot Krievijas izdarītos kara noziegumus Ukrainā.

Pārskata perioda raksturojums

Līdzīgi kā tas bija 2022. gadā, arī pārskata periodā saņemti 11 iesniegumi par tiesībām uz vārda brīvību. Sniegtas vairākas intervijas medijiem par dažādiem vārda brīvības aspektiem. Apritēja gads kopš Latvijas informatīvajā telpā ierobežota piekļuve Krievijas propagandas televīzijas un interneta kanāliem. Lai arī vēl pārāgri vērtēt šo lēmumu ietekmi, ilgtermiņā tie, visticamāk, labvēlīgi ietekmēs demokrātiju kopumā.

Politiskā līmenī tika uzsāktas diskusijas par satura krievu valodā raidīšanas pārtraukšanu sabiedriskajos medijos pēc 2026. gada. Tiesībsargs pauda atbalstu kvalitatīva satura turpināšanai sabiedriskajos medijos arī pēc 2026. gada, norādot, ka tas palīdzētu izvairīties no dezinformācijas.

Tiesībsargs ar Ārlietu ministriju, Kultūras ministriju un Eiropas Padomi iesaistījās starptautiskas [konferences](#) “Spalva stiprāka par zobenu? Risinot mūsdienu izaicinājumus vārda brīvības un žurnālistu drošības jomā” rīkošanā. Paneldiskusijā tiesībsargs aktualizēja jautājumu par ierobežojumiem vārda brīvībai konfliktu laikā.

2023. gadā sabiedrībā joprojām saglabājās spriedze par etniskiem jautājumiem, ko veicināja vairāki pieņemtie likumi un plānotās likumdošanas ieceres ar mērķi ierobežot krievu valodas vai ar Krievijas agresijas Ukrainā saistītu simbolu izmantošanu. Tiesībsargs sniedza atbildes uz iedzīvotāju e-pastiem par šiem jautājumiem. Tika sniegts [komentārs](#) medijiem par Valsts policijas paziņojumu par personu saukšanu pie administratīvās atbildības par piederības krievu tautībai norādi uz transportlīdzekļa.

Pārskata periodā tika sniegti septiņi atzinumi tiesībsargājošām iestādēm par vārda brīvības robežām.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par administratīvo atbildību par naida runu

2023. gada 2. maijā Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību un sodu politikas apakškomisijā norisinājās diskusija “Par ierosinājumu paredzēt administratīvo atbildību par naida runu attiecībā uz

nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, kā arī par sociālā naida un nesaticības izraisīšanu”.

Tiesībsargs savā [viedoklī](#) atkārtoti uzsvēra nepieciešamību noteikt administratīvo atbildību par naida runu, uzsverot, ka kriminālatbildība būtu piemērojama tikai smagākajās lietās, kad izteikumi saistīti ar vardarbību vai draudiem. Vienlaikus tiku dots signāls, ka par izteikumiem pret mazaizsargātām grupām pastāv arī administratīvā atbildība.

Par lojalitātes prasību

Tiesībsargs Saeimas komisijai iesniedza [priekšlikumu](#) attiecībā uz plānotajiem grozījumiem Valsts pārvaldes iekārtas likumā, kas ietvēra nodarbināto lojalitātes prasību, aicinot no normas teksta izslēgt atsauci uz citām valstīm. Saeima tiesībsarga priekšlikumu atbalstīja.

Par Ukrainas mākslinieku izstādi

Tiesībsargs sniedza [viedokli](#) par iespējamu naida runu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā Ukrainas mākslinieku grupas “TIGOIS project” tēlniecības un gleznu izstādē “Mēs uzvarēsim! Переможемо!”. Jebkāda atšķirīga mākslas darba interpretācija var būt potenciāli subjektīvi aizskaroša un attiecīgi ietekmēt dažādu sabiedrības grupu līdzās pastāvēšanu, jo sevišķi karadarbības laikā. Tomēr, respektējot mākslas un jaunrades brīvību, izstādes mērķi un kopējo politisko kontekstu saistībā ar karadarbību Ukrainā, tiesībsarga vērtējumā, izstādē netika pārkāptas vārda brīvības robežas un nebija saskatāma naida runa.

Par informāciju dienesta vajadzībām

Tiesībsargs sniedza [atzinumu](#) par vairākiem likumprojektiem, kuru galvenais mērķis bija informāciju dienesta vajadzībām no Informācijas atklātības likuma pārnest uz likumu “Par valsts noslēpumu”, to klasificējot kā valsts noslēpumu. Tiesībsargs norādīja, ka likumā “Par valsts noslēpumu” būtu nepieciešams noteikt skaidru kārtību, kādā privātpersona, tostarp arī žurnālists, var prasīt izsniegt informāciju, kurai piešķirts valsts noslēpuma statuss, kā arī kārtību atteikuma pārsūdzībai.

Saeima šiem tiesībsarga apsvērumiem piekrita.

Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība

Satversmes 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Privātās dzīves tiesību saturu veido: personas identitāte, fiziskā un garīgā integritāte, tostarp gods un cieņa, sava dzīves telpa, seksuālās darbības un sociālās attiecības, attiecības ar citām personām, ieskaitot informāciju par šīm attiecībām. Tas ietver arī tiesības paturēt savu privāto dzīvi noslēpumā no citiem. Valstij ir pienākums ne vien pašai nepamatoti neiejaukties indivīdu privātajā dzīvē, bet arī pasargāt viņus no līdzcilsoņu un plašsaziņas līdzekļu aizskāruma.

Pārskata perioda raksturojums

Pārskata periodā tiesībsargs ir izskatījis 69 privātpersonu iesniegumus. Izskatīto iesniegumu skaits pēdējos gados būtiski nemainās (65 iesniegumi 2022. gadā un 77 iesniegumi 2021. gadā). Visbiežāk personas pie tiesībsarga vēršas par saskarsmes tiesību īstenošanu (32 iesniegumi), kā arī par datu aizsardzību (22). Iesniegumi lielākoties norāda uz individuāliem gadījumiem, kas neatspoguļo acīmredzamas sistēmiskas problēmas, tomēr tie norāda uz iedzīvotāju neskaidrībām par tiesību saturu un tiesību aizsardzības līdzekļiem. Privātpersonas interesējas par videonovērošanas tiesiskumu, piekļuvi veselības datiem, žurnālistu pienākumiem datu aizsardzības jomā, personas datu publiskošanu publiskos reģistros un tiesībām tikt aizmirstam.

Tiesībsarga ieskatā, ir nepieciešams turpināt sabiedrības izglītošanu par tiesību uz privāto dzīvi saturu un aizsardzību.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par valsts amatpersonas deklarācijā publiskojamo informāciju par saņemtajiem uzturlīdzekļiem un to izmaksātāju

Tiesībsargs sniedza [atzinumu](#) pārbaudes lietā Nr. 2023-16-5D un secināja, ka tajos gadījumos, kad uzturlīdzekļu izmaksātājs ir valsts, ir jānodrošina, lai valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā pie ienākumu veida netiktu norādīti "uzturlīdzekļi" un pie ienākumu avota netiktu norādīta Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija vai zvērināts tiesu izpildītājs. Tāpat tika secināts, ka valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā vispār nevajadzētu atsevišķi izdalīt ienākumu veidu "uzturlīdzekļi", tā vietā lietojot apzīmējumu "citi ienākumi".

Tiesībsargs secināja, ka ir nepieciešama starpinstitūciju ekspertu diskusija, lai izvērtētu spēkā esošā normatīvā regulējuma atbilstību Satversmes 96. pantam visos gadījumos, kad valsts amatpersonas

deklarācijas publiskošanas rezultātā tiek atklāti dati par citām ar amatpersonu saistītajām fiziskajām personām.

Par tiesas sēžu kalendārā publicējamo informāciju

Tiesībsargs izskatīja [pārbaudes lietu](#) Nr. 2022-43-5F par tiesību uz privāto dzīvi jeb personas datu aizsardzības aizskārumu. Privātpersona norādīja, ka, skatot ar soda izpildi saistītu jautājumu, tiesas sēžu kalendārā tika publiskots tās vārds, uzvārds, kā arī Krimināllikuma panti un daļas, uz kuru pamata bija celta apsūdzība krimināllietā, lai gan notiesājošs spriedums šajā krimināllietā bija par noziedzīgām darbībām pret dzimumneaizskaramību, kuras šī persona izdarīja, būdama nepilngadīga.

Ievērojot, ka krimināllieta iepriekš tika skatīta slēgtā tiesas sēdē, šāda informācija par personu un nodarījuma raksturu iepriekš nebija publiski pieejama. Tiesībsargs secināja, ka šāds Satversmes 96. pantā garantēto tiesību ierobežojums nav samērīgs.

Tiesības uz īpašumu

Satversmes 105. pantā valsts garantē ikviena tiesības uz īpašumu. Tomēr tās nav absolūtas.

Īpašumtiesības nevar izlietot pretēji sabiedrības labumam. Valsts var ierobežot personas tiesības uz īpašumu likumā noteiktā kārtībā. Ja personas tiesības tiek ierobežotas, šim ierobežojumam jābūt ar leģitīmu mērķi un samērīgam.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā par tiesībām uz īpašumu kopumā saņemti 133 iesniegumi, kas ir daudz vairāk nekā iepriekšējā pārskata periodā (86 iesniegumi). No šiem iesniegumiem 7 bija par īpašuma atsavināšanu, 22 – par īpašumtiesību ierobežošanu, 16 – par īpašumtiesību aizsardzību, kad tiesības uz īpašumu aizskar cita persona. Par pienākumu maksāt nodokļus kopumā saņemti 24 iesniegumi, no kuriem 8 bija par iedzīvotāju ienākuma nodokli, bet 11 – par nekustamā īpašuma nodokli. Par bērna mantisko tiesību īstenošanu saņemti 5 iesniegumi, par atkritumu apsaimniekošanu – 4, par citām ar īpašumu saistītām tēmām – 44 iesniegumi.

Arī 2023. gadā iedzīvotāji lielākoties vērsušies pie tiesībsarga individuālu aizskārumu gadījumos, piemēram, par īpašuma robežām, vēsturisku netaisnību īpašuma atgūšanā, [piekļuves īpašumam nodrošināšanu](#), kopīpašuma dalīšanu, būvvaldes, Valsts ieņēmumu dienesta rīcību, Valsts zemes dienesta noslodzi pakalpojumu izpildē, nodokļu jautājumiem, īpaši par iedzīvotāju ienākuma nodokļa un paaugstināta nekustamā īpašuma nodokļa aprēķinu un piemērošanu.

Vairāku personu sūdzības tiesībsargs saņēmis par pašvaldību teritoriju plānojumos noteiktiem sarkano līniju apgrūtinājumiem īpašumiem un transporta infrastruktūras attīstībai rezervētu teritoriju, kā arī neto norēķinu sistēmu.

Liela daļa iesniegumu par īpašuma tiesību iespējamo aizskārumu skar privāto tiesību jomu, tādēļ tiesībsargs šādas situācijas pēc būtības vērtēt nevar, tomēr var sniegt ieteikumu iespējamam risinājumam. Lielākoties likumu nezināšana un termiņu nokavējums vai cita nepareiza rīcība ir novedusi pie īpašumu vai naudas zaudējuma. Tādējādi iedzīvotājiem ir svarīgi apzināties, ka viņu pašu aktīva un savlaicīga rīcība, iespējams, piesaistot juridiskās palīdzības sniedzēju, var sekmēt situācijas veiksmīgu atrisinājumu.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par tiesneša pieļauto kļūdu un zaudējumu nodarīšanu

[Pārbaudes lietā Nr. 2022-46-16A](#) par tiesneša pieļauto kļūdu un zaudējumu nodarīšanu saistībā ar tiesneša lēmumā nepareizi norādīto laika periodu, par kuru piedzenami pagaidu uzturlīdzekļi no iesniedzēja, tiesībsargs secināja, ka tiesneša kļūdas dēļ iesniedzējam, nepamatoti pārskaitot prasītājam 5400 eiro par pagaidu uzturlīdzekļiem, tika radīts īpašuma tiesību aizskārums. Tiesībsargs ieteica iesniedzējam vērsties pie tiesu izpildītāja ar lūgumu maksājumus 5400 eiro apmērā attiecināt uz tiesas lēmuma izpildi. Tika ieteikts pārmaksāto uzturlīdzekļu jautājumu risināt arī pamata tiesvedībā, lūdzot tiesai šo jautājumu izlemt līdz ar sprieduma taisīšanu.

Par pienākumu izvest savākto sniegu un lapas no īpašumam piegulošas publiskā lietošanā esošas teritorijas

[Pārbaudes lietā Nr. 2021-17-27L](#) tiesībsargs vērtēja pienākumu izvest savākto sniegu un lapas no īpašumam piegulošas publiskā lietošanā esošas Rīgas valstspilsētas pašvaldības teritorijas. Tiesībsarga rekomendācijas nodrošināt sagrafbto lapu savākšanu no īpašumiem piegulošajām teritorijām akciju veidā bez maksas un uz vietas pēc iespējas tuvāk īpašumiem un pašvaldībai pašai veikt sniega izvešanu no tās ielām piegulošajām teritorijām, kur tas traucē gājēju un transporta satiksmi, ir izpildītas.

Viedoklis Satversmes tiesai par kažokzvēru audzēšanas aizliegumu

Sniedzot [viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2023-09-01](#) par kažokzvēru audzēšanas aizliegumu, ar apstrīdētajām normām noteikto tiesisko kārtību tiesībsargs atzina par attaisnojamu, samērīgu un atbilstošu visas sabiedrības interesēm. Tiesībsargs secināja, ka sabiedrības iegūstamais labums ir lielāks par pieteikuma iesniedzēju tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu, jo nav sniegti pat ne provizoriskos aprēķinos balstīti pierādījumi par pretējo.

Viedoklis Satversmes tiesai lietā par Elektronisko sakaru likuma normu

Tiesībsargs ir sniedzis [viedokli Satversmes tiesai lietā Nr. 2022-44-01](#) par elektronisko sakaru komersanta tiesībām nodot vai iznomāt tikai tādas ierobežotas radiofrekvenču joslas lietošanas tiesības, kuras tas ieguvis konkursa vai izsoles rezultātā par maksu. Tiesībsargs secināja, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam, jo nav pārlicinošu argumentu, kas ļautu secināt, ka šāds absolūts aizliegums nodot vai iznomāt bez maksas iegūtas lietošanas tiesības sniegtu sabiedrībai tādu ieguvumu, kas ir lielāks par personas tiesībām un interesēm nodarīto kaitējumu.

Tiesības uz darbu

Darbs ir ne tikai personas eksistences avots, bet arī būtisks individualitātes un pašizpaušmes elements. Nodarbošanās palīdz indivīdam realizēt savas personības potenciālu, zināšanas, prasmes un talantus, kā arī iekļauties sabiedrībā, aktīvi piedalīties tās dzīvē un procesos, sniedzot sociālu un ekonomisku pienesumu.

Personas pamattiesības nodarbinātības jomā ir ietvertas Satversmes 106., 107. un 108. pantā. Tās regulē arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, Eiropas Savienības Pamattiesību harta, Pārskatītā Eiropas Sociālā harta un citi Latvijai saistoši starptautisko tiesību akti.

Pārskata perioda raksturojums

Tiesībsarga saņemtie iesniegumi liecina, ka ar nodarbinātību saistīto jautājumu aktualitāte 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. un 2021. gadu, ir palikusi nemainīga. Personas bieži vēršas pie tiesībsarga ar sūdzībām par ieilgušiem un savlaicīgi nerisinātiem konfliktiem darbā, tos uzskatot par mobingu vai bosingu, kā arī iesniegumiem, kas ir saistīti ar nodarbinātību, bet pēc būtības neietilpst tiesībsarga kompetencē. Atbildot uz šādiem iesniegumiem, tiesībsargs paskaidro savas kompetences robežas, norādot, ka ne katrs konflikts darbā automātiski kvalificējams par psiholoģisku terorū, un, ja iespējams, sniedz personai informāciju par tai pieejamiem tiesību un interešu aizsardzības līdzekļiem.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par darba devēja tiesībām ierosināt darba tiesisko attiecību izbeigšanu

Tiesībsargs vērtēja darba devēja attieksmes maiņu pēc tam, kad iesniedzējs, būdams valsts iestādē nodarbinātais, parakstīja atklāto vēstuli valsts augstākajām amatpersonām saistībā ar Covid-19. Tiesībsargs nekonstatēja objektīvus faktus vai apstākļus, kas nepārprotami un pārliecinoši norādītu, ka pret iesniedzēju ir veiktas darbības ar mērķi panākt viņa aiziešanu no darba un būtu kvalificējamās kā mobings, bosings, nevienlīdzīga attieksme vai diskriminācija.

Iesniedzēja rīcība, parakstot atklāto vēstuli, kurā paustā informācija neatbilda faktiskajai situācijai, bija pretrunā ar valsts politiku epidemioloģiskās drošības jomā, skāra darba devēja kompetenci un dezinformēja sabiedrību, mazināja uzticību iestādes darbības mērķim, jēgai un būtībai, vājinot tās autoritāti, tēlu un reputāciju sabiedrības acīs. Līdz ar to darba devējam, saskaroties ar šādu situāciju un iesniedzēja uzturēto atšķirīgo viedokli par to, bija tiesības gan nākt klajā ar piedāvājumu izbeigt darba

tiesiskās attiecības, gan veikt apstākļu izvērtēšanu disciplinārlietu ietvaros saistībā ar iesniedzēja rīcībā saskatītajiem pārkāpumiem.

Par pedagogu tiesībām uz darbu un valsts valodas zināšanu pārbaudi

[Pārbaudes lietā Nr. 2023-13-15H,27L](#) saistībā ar izmaiņām Izglītības likuma 48. pantā tiesībsargs saņēma vairākus iesniegumus sakarā ar bažām par mācību procesa pilnvērtīgu nodrošināšanu, kad pēc Valsts valodas centra veiktās pārbaudes skolas vadība vienlaikus atstādināja vairākus pedagogus. Tiesībsargs konstatēja trūkumus Valsts valodas centra praksē, kas var nesamērīgi ierobežot personu tiesības uz darbu, kā arī nepamatoti ierobežot personas pieeju tiesību aizsardzības mehānismiem administratīvā procesa ietvaros, un sniedza rekomendācijas to novēršanai.

Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 izpilde

Tiesībsarga pārstāvis aktīvi piedalījās starpinstitūciju darba grupā Satversmes tiesas 2022. gada 15. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-41-01 izpildei. Darba grupas galvenais mērķis bija izstrādāt grozījumus likumā "Par tiesu varu" attiecībā uz ierobežojumiem, kas personai liedz kļūt par tiesneša amata kandidātu. Vienlaikus darba grupa jau sākotnēji vienojās līdzīgu izvērtējumu veikt attiecībā uz prokuroriem, ņemot vērā Prokuratūras likumā vienlīdz stingri iestrādātās prasības.

Darba grupas aktivitāšu rezultātā tika izstrādāti grozījumi likumā "Par tiesu varu" un Prokuratūras likumā, atzīstot par iespējamu veikt individuālu izvērtējumu tikai tādos gadījumos, kad persona noziedzīgo nodarījumu ir izdarījusi aiz neuzmanības un tas ir klasificējams kā kriminālpārkāpums vai mazāk smags noziegums.

Saeima 2023. gada 21. decembrī galīgajā lasījumā pieņēma darba grupas izstrādātos grozījumus likumos, ar kuriem tiek novērstas Satversmes tiesas spriedumā konstatētās normatīvā regulējuma nepilnības.

Tiesības uz sociālo drošību

Tiesības uz sociālo drošību ir ļoti nozīmīgas un vienlaikus īpašas cilvēktiesības, jo šo tiesību īstenošana ir cieši saistīta ar katras valsts finanšu iespējām. Vienlaikus valstij ir pienākums maksimālajos pieejamo resursu ietvaros ar atbilstošu līdzekļu palīdzību augošā tempā panākt pēc iespējas pilnīgu sociālo tiesību īstenošanu.

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu garantē Satversmes 109. pants, un šo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai. Šo tiesību īstenošanai Latvijā ir izstrādāta sociālās apdrošināšanas sistēma, kurā ietilpst pensijas, slimības, bezdarbnieka un citi pabalsti, valsts sociālie pabalsti, kā arī sociālās palīdzības sistēma, kuras galvenais uzdevums ir sniegt atbalstu situācijās, kad cilvēks nespēj gūt ienākumus. Sociālās palīdzības sistēmā ietilpst pašvaldības nodrošinātie sociālās palīdzības pabalsti un sniegtie pakalpojumi.

Pārskata perioda raksturojums

Par tiesību uz sociālo drošību aspektiem kopumā saņemti 106 iesniegumi, kas būtiski neatšķiras no 2022. gada – 108 iesniegumi. Par pensiju apdrošināšanu saņemti 35 iesniegumi, par apdrošināšanu bezdarba gadījumam – divi, par invaliditātes apdrošināšanu – seši, par slimības apdrošināšanu – divi, par vecāku apdrošināšanu – viens iesniegums. Par valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām saņemti 5 iesniegumi, par valsts sociālajiem pabalstiem – 14, par pašvaldības sociālajiem pakalpojumiem – 4, par pašvaldības sociālajiem pabalstiem – 22, bet par citām sociālās drošības tēmām saņemti 13 iesniegumi.

Pārskata periodā tiesībsargs galvenokārt ir skaidrojis pensiju, sociālās apdrošināšanas pabalstu vai sociālās palīdzības piešķiršanas un aprēķināšanas kārtību.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par ziņojumu par Eiropas Sociālās hartas neratificētajiem pantiem

Tiesībsargs sniedza Eiropas Padomei [alternatīvo ziņojumu](#) par Latvijas Republikas Otro ziņojumu par neratificētajiem Eiropas Sociālās hartas pantiem. Tiesībsargs sniedza ieskatu Latvijas situācijā saistībā ar hartas 4. panta (tiesības uz taisnīgu atalgojumu), 12. panta (tiesības uz sociālo drošību), 23. panta (gados vecāku cilvēku tiesības uz sociālo aizsardzību) un 31. panta (tiesības uz mājokli) normām.

Kopumā tiesībsargs pievienojās valdības redzējumam, ka situācija Latvijā joprojām nav sasniegusi tādu līmeni, lai ratificētu līdz šim neratificētos hartas pantus.

Par viedokli Satversmes tiesai lietā par tiesībām uz vecuma pensiju personām, kuras pastāvīgi dzīvo ārvalstī

Tiesībsargs sniedza Satversmes tiesai [viedokli lietā Nr. 2023-12-01](#) "Par likuma "Par valsts pensijām" 3. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam". Proti, par normu, kas liedz tiesības uz vecuma pensiju personām, kuru pastāvīgā dzīvesvieta pensijas pieprasīšanas brīdī nav Latvijā. Lietas izskatīšanas laikā Saeima grozīja likumu "Par valsts pensijām", paredzot, ka tiesības uz vecuma pensiju ir arī gadījumā, ja persona dzīvo ārvalstī, tādējādi novēršot šo tiesību aizskārumu.

Par viedokli Satversmes tiesai lietā par minimālo ienākumu sliekšni

Tiesībsargs 2022. gada decembrī, sniedzot Satversmes tiesai [viedokli lietā Nr. 2022-34-01](#) par minimālo ienākumu, norādīja, ka likumdevējs nav izpildījis valsts pozitīvo pienākumu periodiski pārskatīt sociālās palīdzības apmēru, līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmei. Mutvārdu viedoklī tiesībsargs norādīja, ka arī jaunās apstrīdētās normas (redakcijā, kas ir spēkā no 2023. gada 1. jūlija) neatbilst Satversmes 109. pantam, jo noteiktais minimālo ienākumu sliekšnis neatbilst sociālekonomiskajai situācijai, tas nenodrošina cilvēka cienīgu dzīvi.

Par grozījumiem Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā

Tiesībsargs [aicināja](#) Saeimu rīkoties, lai nenotiktu kavēšanās un likumprojekti par atbalsta personas pakalpojumu un paliatīvo aprūpi tiktu pieņemti līdz 2023. gada septembrim. Tiesībsargs norādīja, ka ir nepieciešams pieņemt regulējumu paliatīvās aprūpes sistēmas pilnveidošanai, lai nodrošinātu šī pakalpojuma pieejamību vismaz no 2024. gada 1. janvāra.

Par pārbaudes lietu par maternitātes pabalsta aprēķināšanu

Pārbaudes lietā Nr. 2023-06-17AF par maternitātes pabalsta aprēķināšanu situācijā, kurā persona vidējās apdrošināšanas iemaksu algas aprēķina periodā ir bijusi nodarbināta citā Eiropas Savienības dalībvalstī, lietas izskatīšanas laikā tika panākts izlīgums, un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra novērsa personas tiesību aizskārumu.

Par pārbaudes lietu par sociālās stipendijas "Studētgods" nosacījumu atbilstību vienlīdzības principam

Tiesībsargs [pārbaudes lietā Nr. 2023-14-26C](#) par sociālo stipendiju "Studētgods", konstatējot nepamatoti atšķirīgu attieksmi, rekomendēja Saeimai līdz 2024. gada 1. jūnijam veikt grozījumus Augstskolu likumā, paredzot, ka tiesības saņemt sociālo stipendiju "Studētgods" ir arī studējošajam no daudz bērnu ģimenes, kurš studē augstskolā ārpus Latvijas.

Tiesības uz mājokli

Tiesības uz mājokli nozīmē tiesības dzīvot drošībā, mierā un cieņā. Starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos ir noteikts šo tiesību minimālais standarts, kas valstij jānodrošina tai pieejamo resursu ietvaros. Vienlaikus tiesības uz mājokli nevar tulkot sašaurināti, ar tām saprotot tikai tiesības “uz jumtu virs galvas”. Saskaņā ar ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām Vispārējo komentāru Nr. 4 tiesību uz mājokli minimālo standartu veido: valdījuma tiesiskā nodrošināšana, pakalpojumu, materiālu un infrastruktūras pieejamība, mājokļa pieejamība no izdevumu viedokļa, mājokļa derīgums dzīvošanai, mājokļa pieejamība, novietojums un atbilstība kultūrai. Valstij prioritāri palīdzība jāsniedz tām personām, kuras objektīvu iemeslu dēļ nespēj īstenot savas tiesības uz mājokli. Nacionālajā regulējumā kā viens no galvenajiem kritērijiem palīdzības saņemšanai ir personas maznodrošinātība. Tātad ienākumu līmenis un apstākļi, ka persona objektīvu iemeslu dēļ nevar sevi apgādāt un iegūt mājokli nekustamo īpašumu tirgū, ir pamats personai pretendēt uz valsts garantētās palīdzības saņemšanu. Tomēr personas tiesības uz mājokli nenozīmē, ka valstij ir pienākums katram piešķirt mājokli pēc viņa pieprasījuma un vēlmēm, bet gan to, ka ir jānodrošina šo tiesību minimālais standarts.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā jautājumos par tiesībām uz mājokli kopumā saņemts 61 iesniegums, kas ir nedaudz mazāk nekā iepriekšējā pārskata periodā – 68. Saņemtie iesniegumi neliecina par jaunām vai sistēmiskām problēmām. Sūdzībās norādītais lielākoties jau iepriekš ir nonācis tiesībsarga redzeslokā. Tāpat pārskata periodā nav konstatēti normatīvā regulējuma trūkumi kādā jautājumā, tomēr bieži sniegts likumu normu skaidrojums par to piemērošanas kārtību, vērtējot iespējamo pamattiesību aizskārumu.

Analizējot statistikas datus, secināms, ka nemainīgi saņemti iesniegumi par pašvaldības palīdzību likuma “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” noteiktajā kārtībā. Sūdzības bijušas gan par pašvaldības atteikumu palīdzības sniegšanā, gan par saņemšanas kārtību, gan arī saņemtā mājokļa kvalitāti. Sūdzības par pašvaldību rīcību dzīvojamās telpas īres līguma pārslēgšanā saskaņā ar Dzīvojamo telpu īres likuma regulējumu 2023. gadā saņemtas ievērojami mazāk nekā iepriekšējā gadā. Tāpat kā iepriekš tiesībsargs sniedza skaidrojumu par dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu uz noteiktu laiku pamatotību.

Jāatzīmē, ka lielākā daļa iesniegumu (26) bija saistīta tieši ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu. Sūdzību pamatā pārsvarā ir mājas pārvaldnieka izsniegto rēķinu pamatotība, ēku remontdarbu jautājumi, kā arī pārvaldnieka komunikācija ar mājas iedzīvotājiem par pušu tiesību un pienākumu apjomu.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Konference "Mājoklis"

2023. gada jūnijā tiesībsargs piedalījās Latvijas Dzīvokļu īpašnieku biedrību asociācijas rīkotajā konferencē "Mājoklis 2023". Konferences mērķis bija informēt par izmaiņām namu pārvaldīšanas noteikumos, diskutēt par dzīvokļu īpašnieku kopību un biedrību lomu, pašvaldību līdzatbildību mājokļu politikā, kā arī atkritumu apsaimniekošanu kā zaļā kursa sastāvdaļu. Konferences uzrunā tiesībsargs aicināja politikas veidotājus, plānojot mājokļu politiku, ņemt vērā arī starptautiskos cilvēktiesību standartus un problemātiku mājokļu jomā risināt pēc būtības.

Lai arī kopš dzīvojamo māju privatizācijas ir pagājuši vairāk nekā 20 gadi, aizvien liels ir tādu dzīvokļu īpašnieku skaits, kuri neapzinās savus pienākumus un tiešo ietekmi mājas pārvaldīšanas jautājumos, jo, vērtējot Tiesībsarga birojā saņemto sūdzību raksturu, atzīstams, ka tās tiešā veidā korelē ar to, kāda ir mājas pārvaldīšanas forma.

Jāsecina, ka daļā dzīvokļu īpašnieku ir saglabājusies padomju gados iesakņojusies uztvere, ka pārvaldnieks ir namu pārvalde, kam jānovērš visas tehniskās un juridiskās likstas namā, neskatoties uz to, ir vai nav mājai izveidots uzkrājums remontdarbiem, ir vai nav veikti kārtējie maksājumi, u. tml.

Slikta pārvaldība, risinot personas mājokļa jautājumu

Atzīmēšanas vērts ir neierasts gadījums Aizkraukles novada pašvaldībā, kur līdz pat vēlām rudenim pašvaldības atbildīgie dienesti nebija pamanījuši, ka tās pilsētas teritorijā teltī mitinās sirmgalvis. Kad šī informācija nonāca tiesībsarga redzeslokā, tika veikta nekavējoša saziņa ar pašvaldības klientu centru un atbildīgajām amatpersonām, līdz persona tika ievietota krīzes situācijām paredzētā dzīvojamā telpā, kur varēja uzturēties vienu mēnesi. Tuvojoties termiņa beigām, persona atkārtoti vērsās pie tiesībsarga, jo krīzes centra darbinieki turpmākai dzīvei tai piedāvāja dzīvošanai nederīgu dzīvojamo telpu.

Lai arī situācija tika atrisināta, jāsecina, ka šāda pašvaldības attieksme pret saviem iedzīvotājiem nav pieļaujama un ir sliktas pārvaldības piemērs.

Tiesības uz veselības aizsardzību

Tiesības uz veselības aizsardzību garantē Satversmes 111. pants, un tās ir nostiprinātas arī ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 25. un 28. pantā, ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12. pantā, Eiropas Sociālās hartas 11. un 13. pantā.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā kopumā saņemti 113 iesniegumi par tiesību uz veselības aizsardzību nodrošināšanas aspektiem, kas būtiski neatšķiras no iepriekšējā pārskata perioda, kurā tika saņemti 123 iesniegumi. Iesniegumos norādītais lielākoties jau iepriekš ir nonācis tiesībsarga redzeslokā. Iedzīvotāji turpina norādīt uz tādām sistēmiskām problēmām kā ārstniecības pakalpojumu (ne)pieejamība, augstie līdzmaksājumi (īpaši onkoloģisko saslimšanu un reto slimību gadījumos), dārgas zāles, slikta ārstniecības kvalitāte, sūdzību par ārstniecības kvalitāti izskatīšanas process, ārstniecības personu attieksme pret pacientu.

Salīdzinājumā ar iepriekšējo pārskata periodu ir pieaudzis iesniegumu skaits par zāļu un medicīnisko preču pieejamību un apjomu.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par individuālās zāļu kompensācijas mehānismu

Tiesībsargs konstatēja, ka pastāv tiesiskais regulējums, kas neļauj individuālās kompensācijas mehānisma ietvaros piešķirt kompensāciju netipiskos gadījumos, kad pacientam noteiktās diagnozes ārstēšanai neder valsts noteiktie kompensējamie medikamenti un ārstu konsilijs tam ir noteicis citus medikamentus, kas nav iekļauti valsts kompensējamo zāļu sarakstā konkrētajai diagnozei. Tiesībsargs atzina, ka šāds regulējums nenodrošina līdzsvaru sabiedrības un indivīda tiesību uz veselības aizsardzību īstenošanā, un [aicināja Ministru kabinetu](#) izstrādāt grozījumus tiesiskajā regulējumā, iekļaujot individuālās kompensācijas mehānismā netipiskus gadījumus.

Par zāļu cenu atšķirību Baltijas valstīs

Pārskata periodā tiesībsargs aktualizēja jautājumu par zāļu dārdzību Latvijā un zāļu cenu atšķirībām Baltijas valstīs un [aicināja Ministru kabinetu](#) virzīt apstiprināšanai Veselības ministrijas 2022. gadā sagatavotajā Konceptuālajā ziņojumā par zāļu finansiālo pieejamību ietvertos risinājumus, kas ļautu

risināt zāļu dārdzības problemātiku. 2023. gada nogalē Veselības ministrija izstrādāja [Informatīvo ziņojumu par zāļu finansiālo pieejamību](#), kurā noteica vairākus 2024. gadā un turpmāk veicamos darbus, lai samazinātu zāļu cenas Latvijas iedzīvotājiem.

Tiesības uz labvēlīgu vidi

Satversmes 115. pants nosaka, ka valsts aizsargā ikviena tiesības dzīvot labvēlīgā vidē, sniedzot ziņas par vides stāvokli un rūpējoties par tās saglabāšanu un uzlabošanu. Lai nodrošinātu tiesības uz labvēlīgu vidi, valstij ir daudz pienākumu, to skaitā atturēties no vidi degradējošām darbībām; pieņemt tādu vides politiku, kas veicina dabas vides saglabāšanu un vides kvalitātes uzlabošanu; pasargāt cilvēkus no vides riska, ko rada ne tikai valsts, bet arī privātpersonas; ierobežot dažādu, tostarp gaisa, ūdens, zemes un trokšņu, piesārņojumu.

Aizvadītajā gadā bija vērojama izteikta vides aizsardzības jautājumu aktualizēšana gan Latvijā, gan Eiropā un pasaulē. Eiropā turpinās diskusijas par dabas atjaunošanas tiesiskā ietvara ([Nature restoration law](#)) pieņemšanu, kas beidzot paredzētu dalībvalstīs konkrētus dabas atjaunošanas un saglabāšanas pasākumus jūrā, mežos, purvos, pļavās, iekšzemes ūdeņos.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā Latvijā, līdzīgi kā tas ir daudzās valstīs, tika strādāts pie [Klimata likuma](#), un rudenī notika tā publiskā apspriešana. Saeimā vasarā lielā steigā tika izskatīts un pieņemts likumprojekts “Militārā poligona “Sēlija” izveides likums”. Tiesībsargs sniedza [viedokli](#) par likumprojektu, uzsverot nepieciešamību līdzsvarot gan valsts drošības intereses, gan sabiedrības intereses uz labvēlīgu un veselībai nekaitīgu vidi.

Pārskata periodā Tiesībsarga birojā tika saņemti 56 iesniegumi saistībā ar tiesībām uz labvēlīgu vidi. Tas ir ievērojami vairāk nekā iepriekšējos gados, proti, 35 iesniegumi 2022. gadā un 34 iesniegumi 2021. gadā.

No visiem saņemtajiem iesniegumiem 19 bija par teritoriālo plānojumu, 9 – par trokšņiem, 11 – par gaisa piesārņojumu un vēl 17 – par citiem jautājumiem. Visvairāk iesniegumu saņemts par teritorijas plānošanas jautājumiem un sabiedrības līdzdalību šo jautājumu pieņemšanā.

Tiesības uz sabiedrības līdzdalību ar vidi saistītu lēmumu pieņemšanā ir saistītas arī ar dalību sabiedriskajās apspriešanās. Tiesībsarga novērojumi liecina, ka joprojām ieceres īstenotāju, iedzīvotāju un iestāžu viedokļi par šādu apspriešanu mērķi bieži vien atšķiras. Minētais var radīt sabiedrībā šaubas par iestādes pieņemtā lēmuma pareizību, un tas mazina uzticību valsts pārvaldei. Tā, piemēram, šādas domstarpības starp iedzīvotājiem un pašvaldību atbalstītiem projektiem tika fiksētas pārbaudes lietā [Nr. 2022-36-27G](#) par kulta ēkas būvniecību apbedīšanas pakalpojumu sniegšanai Ozolnieku novada

Salgales pagastā, kā arī izskatot iesniegumu par koģenerācijas iekārtas būvniecību Ropažu novada Dreiliņos.

Iesniegumos iedzīvotāji bieži norādījuši uz problēmām saistībā ar koku ciršanu, informācijas par vides jautājumiem pieejamību, ceļu infrastruktūras sakārtošanu un uzturēšanu, gaisa piesārņojumu u. c. Ievērojams skaits sūdzību saņemts par traucējošu troksni, ko rada gaisa satiksme lidostas tuvumā, autoceļi, rūpnieciskā un uzņēmējdarbība, piemēram, restorāni, naktsklubi un spēļu zāles, kā arī šo izklaides vietu apmeklētāji.

Tiesībsarga biroja pārstāvji pēc savas iniciatīvas piedalījās darba grupā, kurā sniedza [ieteikumus](#) izklaides trokšņa tiesiskā regulējuma izstrādei. Jau kopš 2014. gada, kad Satversmes tiesa pieņēma spriedumu [lietā Nr. 2013-21-03](#), šis jautājums ir atstāts zināmā tiesiskā nenoteiktībā. Lai arī pēc iedzīvotāju [iniciatīvas “Naktsmieru Rīgai”](#) aktivitātēm Saeima grozīja [likumu](#), paredzot administratīvo atbildību izklaides vietām (juridiskām personām) par trokšņošanu, joprojām ir palicis neatrisināts jautājums par plašāku izklaides trokšņa tiesisko regulējumu. Ekonomikas ministrija ir sniegusi ziņojumu Ministru kabinetam par problēmas risināšanas turpmākajiem soļiem, kas, tiesībsarga skatījumā, nesniedz visaptverošu un salīdzinoši ātru risinājumu.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par informācijas nesniegšanu par cirtēm valsts mežos

Pārbaudes lietā Nr. [2022-19-27M,22F](#) tiesībsargs secināja, ka akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži”, atsakot vides aizsardzības nevalstiskajai organizācijai sniegt ar vidi saistītu informāciju, nepamatoti to klasificē kā ierobežotas pieejamības informāciju ar norādi uz komercnoslēpumu. Vides informācija ir atzīstama par vispārpieejamu. Eiropas Savienības nozīmes biotopiem aizsardzības pazīme veidojas, ja tiek izveidota īpaši aizsargājama dabas teritorija vai mikroliegums. Vides informācijai par tāda meža mežaudzes, kuros ir Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājami biotopi, apsaimniekošanas mērķiem un veidiem ir jābūt publiski pieejamai.

Par gaisa kvalitātes nodrošināšanu Stērstu ielā Rīgā

Pārbaudes lietā [Nr. 2023-24-22C,27L](#) tika secināts, ka Stērstu ielā Rīgā esošais putekļu piesārņojums ir potenciāli kaitīgs apkārtnes iedzīvotāju veselībai, kā arī pazemina viņu dzīves kvalitāti.

Lai precīzi noteiktu piesārņojuma līmeni un tā ietekmi uz apkārtnes iedzīvotāju veselību un labbūtību, ir jāveic putekļu daļiņu koncentrācijas mērījumi. Tiesībsarga ieskatā, pašvaldības rīcība konkrētajā

gadījumā nav atbildusi labas pārvaldības principam, jo tā nav aktīvi iesaistījusies problēmas risināšanā. Tiesībsargs lūdz pašvaldību veikt nepieciešamās darbības situācijas uzlabošanai.

Bērnu un jauniešu tiesības

Bērnu tiesības ir pamattiesību un pamatbrīvību kopums, kam ir jābūt nodrošinātam katram bērnam bez jebkādiem izņēmumiem. Bērnam ir ierobežota rīcībspēja un arī savas specifiskās tiesības, kas saistītas ar vecumu, stāvokli ģimenē un citiem apstākļiem. Bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai ir vajadzīga īpaša vecāku vai personu, kas viņus aizstāj, un valsts aizsardzība un gādība, ieskaitot arī pienācīgu tiesisko aizsardzību. Jebkurās attiecībās un iestāžu un likumdevēja darbā, kas skar bērnu, bērna tiesības un tiesiskās intereses ir prioritāras.

Pārskata perioda raksturojums

Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļa piecu juristu sastāvā strādā tikai bērnu tiesību jomā. Tiesībsargs kā pilntiesīgs Eiropas Bērnu ombudu tīkla (ENOC) [biedrs](#), kas veic arī bērnu tiesībsarga funkciju, 2023. gadā piedalījās ENOC 27. ikgadējā konferencē “Neatkarīgu valsts bērnu tiesību institūciju spēks: bērnu tiesību ievērošana Eiropā” un Ģenerālās asamblejas sanāksmē, kurā pieņēma ENOC nostājas [zinojumu](#) “Neatkarīgu bērnu tiesību institūciju stiprināšana un to unikālās lomas atzīšana”.

Kā būtisks fakts 2023. gadā jānorāda Labklājības ministrijas īstenotā Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (kopš 2024. gada 1. janvāra – Bērnu aizsardzības centrs) reforma, sākotnēji paužot, ka tai jāatsakās no uzraudzības un sodīšanas funkcijas. Tiesībsargs šo reformu [vērtēja](#) piesardzīgi. Abas jomas, proti, gan metodiskā vadība un sadarbības koordinēšana, gan uzraudzība, ir vienlīdz nozīmīgas. Turklāt uzraudzības funkcijas nepieciešamība ir noteikta ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 3. punktā: dalībvalstīm jānodrošina, lai tiktu veikta kompetenta uzraudzība. Grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā, ar kuriem noteikta inspekcijas nosaukuma un kompetences maiņa, kļūdē bažas par atteikšanos no uzraudzības funkcijas – tā ir saglabāta līdzšinējā apmērā. Būtiski, lai Bērnu aizsardzības centra plānotās amata vietas konkursa rezultātā aizpildītos ar augsti kvalificētiem speciālistiem un iecerētā reforma uzlabotu bērnu situāciju valstī.

Kā svarīgs vēl pieminams fakts, ka Latvijā sākusi darboties jauna starpinstitucionālās sadarbības programma “Bērna māja”, kuru nodrošina Bērnu aizsardzības centrs. Programma paredzēta, lai sniegtu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem. Turklāt, lai nodrošinātu iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības, Bērna mājas ieviešana ir būtisks ieguldījums cietušo bērnu atbalstam. Tiesībsargs aktīvi piedalījās Bērna mājas darba grupā.

2023. gadā izgaismojās tiesību aizsardzības mehānisma trūkums un neefektivitāte bāriņtiesu ētikas pārkāpumu gadījumā. Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijas izstrādātie bāriņtiesu darbinieku

vispārējie ētikas principi un uzvedības standarti nebija pieejami drošticamā tīmekļvietnē, nebija arī noteikta vienota ētikas pārkāpumu izskatīšanas kārtība, un vairākās pašvaldībās ētikas pārkāpumu izskatīšanas kārtība nebija noteikta vispār. Spilgtākais [gadījums](#) bija Balvu novada bāriņtiesas rīcība bāriņtiesas sēdē, ko apliecināja personas iesniegtais ieraksts. Pēc tiesībsarga rekomendācijas ētikas kodeksu publicēja biedrības “Latvijas Pašvaldību savienība” tīmekļvietnē. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija iesniedza likumprojektu grozījumiem Bāriņtiesu likumā (Nr. 483/Lp14), kas paredz vienotu ētikas pārkāpumu izskatīšanas kārtību.

Bērnu un jauniešu tiesību jomā iesniegumu skaits ir būtiski pieaudzis. Saņemti 1493 iesniegumi (2022. gadā – 1024; 2021. – 1210). No tiem 405 rakstveida, 3 no bērniem (2022. gadā – 238, viens no bērna; 2021. gadā – 260, 5 no bērniem), kā arī vēl bija 1088 telefoniski un elektroniski sniegtas konsultācijas (2022. gadā – 786; 2021. – 950). Iesniegumu skaita pieaugums saistīts ar tiesībsarga informatīvo [kampanu](#) tiesību iegūt izglītību bez maksas aktualizēšanai un aicinājumu ziņot par normatīvajiem aktiem neatbilstošiem mācību līdzekļu sarakstiem un citu ar izglītības iegūšanu saistītu maksājumu pieprasīšanu.

Līdz 213 ir pieaudzis iesniegumu skaits par saskarsmes tiesību īstenošanu (2022. gadā – 131, 2021. – 153), jo šajā jomā uzlabojumu nav. Tāpat līdz 109 pieaudzis arī iesniegumu skaits par aizgādības tiesību pārtraukšanu/atjaunošanu, kas 2022. gadā bija 69, bet 2021. gadā – 108. Tas varētu liecināt par aktīvāku reaģēšanu uz bērnu tiesību pārkāpumiem ģimenē.

Iesniegumi par pirmsskolas izglītības nepieejamību saglabājušies iepriekšējā līmenī – 41 (2022. gadā – 32; 2021. – 43). 2023. gadā 23 pašvaldībās rindā uz vietu bērnudārzā bija 6110 bērni. Tiesībsarga priekšlikums ieilgušo problēmu risināt ar Satversmes 112. pantā noteikto tiesību bez maksas iegūt izglītību papildināšanu ar pirmsskolas izglītību atsaucību līdz šim nav guvis.¹

Bērnu tiesību aizsardzības sistēma

Bērna tiesību aizsardzība ir īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām, juridiskajām personām. Katra pienākums ir sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama. Bāriņtiesa aizstāv bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Visām darbībām attiecībā uz bērnu prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.

¹ Par tiesībsarga izglītojošiem pasākumiem bērniem plašāks izklāsts sniegts citās šī ziņojuma tematiski atbilstošajās sadaļās.

Pārskata perioda raksturojums

Bāriņtiesām aizvien ir grūtības lēmumu izpildē, ja persona, uz kuru lēmums attiecas, to neizpilda labprātīgi. Piemēram, ja vecāks atsakās izpildīt bāriņtiesas lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu un nenodod bērnu otram vecākam. Bāriņtiesām ir atšķirīgs redzējums par rīcību lēmuma izpildei atbilstoši Administratīvā procesa likumā noteiktajam.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija tika aicināta sagatavot metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par lēmuma, ar kuru bērnu šķir no vecāka, aizbildņa vai audžuģimenes, izņemot vienpersonisku bāriņtiesas lēmumu, izpildes nodrošināšanu. Tāpat inspekcijai ieteikts arī sagatavot metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par citu bāriņtiesu lēmumu piespiedu izpildi, ja tie netiek pildīti labprātīgi. Inspekcija papildināja tās tīmekļvietnē pieejamo Rokasgrāmatu bāriņtiesām, skaidrojošajā materiālā "Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām par lēmumu un sēdes protokolu izstrādi" ietverot arī sadaļu par bāriņtiesas lēmumu piespiedu izpildi.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par Valsts policijas reidiem izglītības iestādēs

Pārskata periodā aktualizējās jautājums par policijas reidu un turpmāko administratīvo pārkāpumu procesu norises kārtību. [Pārbaudes lietā Nr. 2023-09-27N](#) izgaismojās vairākas nepilnības Valsts policijas darbā. Bērniem netiek sniegta pilnīga informācija par viņu tiesībām un pienākumiem, mantu apskate notiek publiski, amatpersonas kavējas ar likumisko pārstāvju informēšanu utt.

Valsts policijai rekomendēts izstrādāt iekšējo normatīvo aktu (vadlīnijas) šādiem reidiem, izveidot vienotu rakstveida informāciju bērniem draudzīgā valodā par viņu tiesībām un pienākumiem administratīvā pārkāpuma procesā, kā arī veicināt darbinieku izpratni par administratīvā pārkāpuma procesā veicamajām darbībām un bērnu tiesībām.

Atzinums informācijai nosūtīts arī pašvaldības policijām.

Par bērna tiesībām iesniegt iesniegumu

Bērnam ir tiesības patstāvīgi iesniegt iesniegumu jebkurā valsts un pašvaldības iestādē. Ja bērns vērsas pēc palīdzības institūcijās, to pienākums ir ikvienā gadījumā sniegt palīdzību. Normatīvie akti nenosaka vecuma cenzu un likumiskā pārstāvja piekrišanu iesnieguma iesniegšanai. Toties praksē konstatēts gadījums, kad Valsts policijas amatpersona šo pienākumu ignorēja, atsakoties bez likumiskā pārstāvja klātbūtnes pieņemt bērna iesniegumu par telefona zādzību. Pēc Valsts policijas informēšanas par notikušo ir veikta dienesta pārbaude, amatpersonai izteikts aizrādījums. Savukārt iecirkņa priekšniekam

uzdots veicināt tā pakļautībā esošo darbinieku izpratni par bērna tiesībām patstāvīgi iesniegt iesniegumu.

Par speciālajām zināšanām juridiskās palīdzības sniedzējiem

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniedzēji nav to personu lokā, kurām atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta pirmajai daļai ir jāapgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, pat ja juridiskā palīdzība tiek sniegta ar bērniem saistītās lietās. Tieslietu ministrija ir [aicināta](#) iekļaut šajā normā arī juridiskās palīdzības sniedzējus, kā arī Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 30. panta pirmajā daļā noteikt, ka līgumu par juridiskās palīdzības sniegšanu lietās, kas skar vai var skart bērna tiesības, var slēgt ar personu, kura ir apguvusi speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā.

Par Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēmu

Lai veicinātu sadarbību starp iestādēm, ātru informācijas apmaiņu un savlaicīgu palīdzības sniegšanu bērnam, valstī ir izveidota Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma (NPAIS). Tā bija jāsāk lietot no 2012. gada 25. maija. Pārbaudes lietā [Nr. 2017-42-27K](#) konstatēti būtiski trūkumi NPAIS regulējumā un izmantošanā praksē, sniegtas rekomendācijas iestādēm.

Atbilstoši Ministru kabineta norādītajam vadošo lomu NPAIS funkcionalitātes nodrošināšanā uzņēmas Labklājības ministrija. 2022. gada sākumā ministrija informēja, ka notiek informatīvā ziņojuma projekta precizēšana. Projekts ir izstrādes procesā – 2021. gada 1. novembrī ir izveidota tiesību akta lieta, tomēr nekāda tālāka virzība ar dokumentu nav notikusi. Uzlabojumi NPAIS lietošanā nav konstatēti. Labklājības ministrija kavē NPAIS funkcionalitātes uzlabošanu.

Bērna tiesības uz identitāti

Ir daudz identitāti veidojošu elementu, kurus bērnam ir svarīgi apzināties, piemēram, ziņas par savu izcelšanos, rase, kultūra, reliģija, valoda, pilsonība, vārds, ģimenes saites un priekšstats par savu ķermeni, psihiskajām un morālajām īpašībām. Bērnu tiesību aizsardzības pasākumi ir veicami tā, lai bērni varētu pilnīgi un harmoniski attīstīties kā personības, saglabājot visus savas identitātes elementus.

No bērna tiesībām zināt savus vecākus izriet vecāku pienākums noteikt paternitāti. Ikvienam bērnam ir svarīgi būt abu vecāku aizgādībā. Turklāt bērnam bez paternitātes noteiktās situācijās ir liegts saņemt valsts atbalstu. Piemēram, uzturlīdzekļus, sociālā nodrošinājuma pabalstu vai apgādnieka zaudējuma pensiju vecāka nāves gadījumā.

Pārskata perioda raksturojums

Aptuveni trīs procenti no ik gadu dzimušiem bērniem ir bez noteiktas paternitātes. Praksē ir konstatēti gadījumi, kad bāriņtiesai vai sociālajam dienestam no bērna vecāku sniegtās informācijas ir zināms bērna tēvs. Persona ir atzinusi, ka ir bērna tēvs, dzīvo ģimenē ar bērniem, par viņiem rūpējas. Paternitāte visbiežāk juridiski nav atzīta ikdienišķu apstākļu dēļ – bērna reģistrācijas brīdī tēvs bijis ārvalstī, viņam nav bijis derīgs personu apliecinošs dokuments u. c.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņēs 2022.–2027. gadam viens no rīcības virzieniem ir bērnu, kuriem nav noteikta paternitāte, vienlīdzīgu iespēju stiprināšana. Bāriņtiesām un sociālajiem dienestiem ieteikts izskaidrot vecākiem viņu pienākumu noteikt bērna paternitāti un informēt, kādā kārtībā tas veicams. Sociālie dienesti ir aicināti sniegt materiālo atbalstu vecākiem, ja viņiem nepietiek naudas personu apliecinošu dokumentu nokārtošanai, nokļūšanai iestādēs dokumentu saņemšanai vai bērna paternitātes nokārtošanai. Iestādēm arī ieteikts informēt vecākus par iespēju saņemt pašvaldībā juridiskās konsultācijas paternitātes jautājumos vai iespēju saņemt valsts apmaksātu juridisko palīdzību. Savukārt bāriņtiesas ir aicinātas bērna interesēs izmantot tām noteiktās tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumu bērna paternitātes noteikšanai vai paternitātes fakta konstatēšanai, ja personas, kurām ir tiesības iesniegt tiesā prasību, to nedara un viņu motivēšana paternitātes sakārtošanai nav izdevusies.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par paternitātes noteikšanu un uzturlīdzekļiem nozieguma rezultātā dzimušiem bērniem

Situācijās, kad bērns ieņemts nozieguma rezultātā, visbiežāk bērna paternitāte juridiski netiek noteikta – bērna dzimšanas reģistrā netiek veikts ieraksts par tēvu. Tādos gadījumos bērna bioloģiskais tēvs faktiski ir atbrīvots no uzturdošanas pienākuma. Savukārt bērna mātei nav iespējams saņemt uzturlīdzekļus ne no šīs personas, ne no Uzturlīdzekļu garantiju fonda.

Ģenerālprokuratūra ir paudusi [viedokli](#), ka paternitātes noteikšanas ekspertīzes atzinums kriminālprocesā varētu kalpot kā pierādījums civilprocesā un šāda prasība būtu izskatāma rakstveida procesā. Taču bērna māte ētisku apsvērumu dēļ var nevēlēties, lai bioloģiskais tēvs tiktu ierakstīts bērna dzimšanas reģistrā, tādēļ jāmeklē risinājumi uzturlīdzekļu nodrošināšanai, tostarp arī pirms ar spēkā stājušos nolēmumu kriminālprocesā bērna tēvs tiek atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā.

Tiesībsargs turpinās aktualizēt bērnu bez paternitātes tiesību nodrošināšanu.

Par pilsonību ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam

Pārskata periodā pēc aizgādības tiesību atņemšanas vecākiem piecus gadus vecs bērns, Latvijas nepilsonis, nonāca audžuģimenē, līdz viņu adoptēja ārvalsts pilsoņi. Lai arī vairāk nekā četrus gadus bērna juridiskais pārstāvis bija bāriņtiesa, tā neveica darbības, lai bērns iegūtu Latvijas pilsoņa statusu. Pēc adopcijas vecāki lūdza Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi piešķirt bērnam pilsonību, taču saņēma atteikumu, jo pašiem vecākiem nav Latvijas pilsonības.

Ne bāriņtiesa, ne Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde nevērtēja bērna labākās intereses un nenodrošināja fundamentālu bērna identitātes aspektu – pilsonību. Šobrīd vecāku strīds ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi ir nodots izskatīšanai administratīvajā tiesā, un tiesībsargs šajā prāvā ir sniedzis viedokli.

Bērna tiesības uz saskarsmi

Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem, brāļiem, māsām un vecvecākiem, kā arī citiem cilvēkiem, ar kuriem bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā (saskarsmes tiesība). Savukārt vecākiem saskarsme ar bērnu ir ne vien tiesība, bet arī pienākums. Saskarsme neietilpst aizgādības tiesību tvērumā.

Pārskata perioda raksturojums

Pārskata periodā vairāki iesniegumi iezīmē jaunu aspektu tiesas nolēmumu par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības noteikšanu piespiedu izpildes neiespējamībā. Proti, nolēmums ir neizpildāms gadījumos, ja to ignorē vecāks, kurš pats vērsies tiesā ar prasību un lūdzis noteikt saskarsmi ar bērnu. Bērns vēlējās tiesas noteiktajā laikā būt kopā ar šķirti dzīvojošo vecāku, tādēļ otrs vecāks vērsās pie zvērināta tiesu izpildītāja tiesas sprieduma piespiedu izpildei, bet saņēma atteikumu pieņemt izpildu rakstu. Atteikums pamatots ar to, ka prasītājam ir noteiktas tiesības, bet ne pienākums uz saskarsmi ar bērnu konkrētā laikā. Prasītājam nav uzlikts pienākums izpildīt noteiktas darbības, un nav arī noteikts termiņš, kādā tās ir jāizpilda.

Arī Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padome norādījusi uz tendenci pieaugt tādu gadījumu skaitam, kad par piespiedu izpildes iespējām pie tiesu izpildītāja vēršas vecāks, ar kuru bērns dzīvo kopā. Tomēr Civilprocesa likumā noteiktā tiesas sprieduma piespiedu izpildes kārtība paredzēta tikai viena veida nolēmumu piespiedu izpildīšanai, proti, ja saskarsmi nenodrošina tas vecāks, pie kura bērns dzīvo.

Gadījumiem, kad saskarsmes tiesības neīsteno vecāks, kam tās noteiktas, šīs normas nav piemērojamas. Trūkums regulējumā kavē bērnu tiesību uz saskarsmi ar šķirti dzīvojošu vecāku īstenošanu.

Padome rosināja Tieslietu ministrijai diskutēt par tiesībsarga konstatēto problēmu, kā arī risināt citus saskarsmes jautājumus. Tieslietu ministrija ir sākusi darbu pie šīs problēmas, notiek speciālistu diskusijas. Tomēr saskarsmes jautājumi kopumā skar plašu problēmu loku – gan tiesas nolēmumu izpildē, gan izpratnē par bērna tiesībām un pienākumiem īstenot tiesas nolemto, gan tiesību normu piemērošanā.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par pakalpojumu bērna un vecāku attiecību uzlabošanai un atjaunošanai

Joprojām nav ieviests pakalpojums, lai palīdzētu bērna un vecāku attiecību uzlabošanai, pilnveidotu šķirti dzīvojošu vecāku zināšanas un prasmes būt iespējami labākiem vecākiem. Lai nodrošinātu bērna tiesības vecāku strīdos, Labklājības ministrija jau 2021. gada sākumā tika [aicināta](#) izvērtēt nepieciešamību izveidot valsts apmaksātu sociālo pakalpojumu ar noteiktu saturu un speciālistu nodrošinājumu nolūkā uzlabot un atjaunot bērna un šķirti dzīvojoša vecāka attiecības vai piedāvāt citu efektīvu risinājumu minētā mērķa sasniegšanai.

Par tiesību aizsardzības mehānismu saskarsmes lietās

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā “E.K. pret Latviju” atzina, ka valsts iestādes nespēja laikus veikt nepieciešamos pasākumus tēva saskarsmes tiesību ar meitu īstenošanai, lai novērstu mātes atteiksmes radītos šķēršļus un saskaņotu pušu pretrunīgās intereses. Pēc sprieduma spēkā stāšanās pieteicējs vērsās pie tiesībsarga, informējot, ka joprojām nav iespējams izpildīt tiesas spriedumu un bāriņtiesa nepietiekami iesaistās, lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu ievērošanu. Iesniedzējam un bāriņtiesai sniegti ieteikumi tiesas nolēmuma izpildes veicināšanai.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums nepārprotami liecina par sistēmiskiem trūkumiem tiesību aizsardzības mehānismā saskarsmes tiesības īstenošanai, un valstij ir pienākums atbildīgi rīkoties, lai strīdus gadījumā nodrošinātu gan bērna, gan šķirti dzīvojoša vecāka tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību. Lai gan tiesībsargs katru gadu vērs Tieslietu ministrijas un Labklājības ministrijas uzmanību uz saskarsmes tiesības īstenošanas problemātiku, līdz šim uzlabojumi nav panākti. Tiesībsargs turpinās veicināt saskarsmes nolēmumu izpildi.

Par nodibinājuma "Zantes ģimenes atbalsta centrs" noteikumiem apmeklētājiem

Nodibinājumā "Zantes ģimenes atbalsta centrs" sociālās rehabilitācijas laikā vecāku tikšanās ar bērniem bija iespējama tikai darba dienās darbinieku darba laikā no plkst. 9.00 līdz 17.00. Šāda kārtība rada šķēršļus bērnu saskarsmes īstenošanai klātienē ar tuviem cilvēkiem, kuri darba dēļ nevar ierasties šajā laikā.

Lai nodrošinātu bērnu tiesības uz ģimenes dzīvi, nodibinājums aicināts pārskatīt noteikumus un nodrošināt tuvinieku tikšanos ar bērniem arī darba dienās pēc plkst. 17.00 un brīvdienās, kā arī publiskot noteikumus tīmekļvietnē. Tiesībsarga rekomendācija tika izpildīta.

Bērna tiesības neciest no vardarbības

Vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla izmantošana, pamešana novārtā vai tāda izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.

Emocionāla vardarbība ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana, draudot, lamājot, pazemojot, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā tiesībsargs informēja Labklājības ministriju par sociālo dienestu atšķirīgo praksi sociālo pakalpojumu un palīdzības nodrošināšanā gan vardarbībā cietušajiem, gan vardarbības veicējiem, ja vardarbība notikusi ģimenē un tiesa ir lēmusi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļu piemērošanu. Ne vienmēr vardarbības veicēja sadarbība ar sociālo dienestu tiek uzskatīta par pienākumu. Ministrija apņēmusies papildināt metodiskos ieteikumus sociālās rehabilitācijas pakalpojuma piešķiršanai vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām, iekļaujot sadaļu par sociālā dienesta rīcību gadījumos, ja saņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un skartas bērna intereses.

Vienotas izpratnes trūkums bērna tiesību aizsardzībā vērojams arī bāriņtiesu praksē, ja ģimenē notikusi vardarbība un tiesa ir lēmusi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļiem. Bāriņtiesās notiek pārrunas ar vecākiem, dažkārt tiek informēts sociālais dienests, lūgts nodrošināt atbalstu no vardarbības cietušajiem. Vardarbības veicēja rīcība reti tiek pietiekami vērtēta, it īpaši tā notiek, ja tiesa nav lēmusi par netuvošanos bērnam un viņa dzīvesvietai. Ne vienmēr tiek informēts sociālais dienests par nepieciešamību veikt sociālo darbu ar vardarbības veicēju vardarbīgas uzvedības mazināšanai.

Lai risinātu problēmu, pēc tiesībsarga aicinājuma Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija informēja bāriņtiesas, atgādinot par pieejamo metodisko skaidrojumu saistībā ar bērna tiesību aizsardzības nodrošināšanu vardarbības gadījumā.

Pieaugoša problēma ir bērnu savstarpējā vardarbība izglītības iestādēs. Iesniegumi liecina, ka bērniem trūkst prasmju risināt konfliktus nevardarbīgā veidā, bet skolām – laikus pamanīt bērnu uzvedības problēmas un atbilstoši reaģēt. Rezultātā tiek būtiski traucēts arī izglītības process. Izglītības iestāžu rīcību apgrūtināja arī normatīvā regulējuma trūkums. Līdz ar 2022. gada 20. oktobra grozījumiem Izglītības likumā spēku zaudēja Ministru kabineta noteiktā kārtība gadījumos, kad izglītojamais apdraud savu vai citu personu drošību, un jauns tiesību akts stājās spēkā tikai 2023. gada 26. augustā. Problēmas risināšanai Izglītības un zinātnes ministrija sāka izstrādāt rīcības algoritmu izglītības iestādēm vardarbības gadījumos, kura izstrādē piedalījās arī tiesībsargs. Vēlāk algoritma izstrādi turpināja Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija.

Jau 2022. gadā tika virzīti tā sauktie “vardarbības grozījumi” Izglītības likumā, kas ļautu izglītības iestādes vadītājam lemt par vardarbīga izglītojamā turpmāko izglītības ieguvu ģimenē. Tobrīd tiesībsarga, Valsts prezidenta un sabiedrisko organizāciju iebildumi tika sadzirdēti, un strīdīgais likumprojekts tika apturēts. Taču 2023. gadā tika iesniegts līdzīgs priekšlikums. Šobrīd Ministru kabineta noteiktajā kārtībā par drošību izglītības iestādēs top grozījumi par mācību noteikšanu uz laiku citā telpā, citā laikā vai attālināti izglītojamajiem, kuri pieļāvuši vardarbību. Regulējums konceptuāli ir atbalstāms. Taču pirmsskolniekiem un izglītojamajiem ar speciālajām vajadzībām attālinātas mācības nav piemērotas. Šiem bērniem mācības klātienē notika pat Covid-19 pandēmijas laikā. Tiesībsargs iesaistās, lai rastu līdzsvaru starp vardarbību pieļāvušā bērna tiesībām uz izglītību un pārējo izglītības procesā iesaistīto personu tiesībām uz drošību izglītības iestādē.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par mācību pieejamību vecākiem par nevardarbīgām bērna disciplinēšanas metodēm

Risku, ka bērns tiks pakļauts emocionālai vai fiziskai vardarbībai, būtiski samazina vecāku iemaņas audzināt bērnu cieņpilni un miermīlīgi. Šīs prasmes visiem nerodas dabiski, tās ir jāattīsta, tādēļ nepieciešami brīvi pieejami ģimeņu izglītošanās pasākumi. Pozitīva audzināšana samazina arī bērna vardarbīgas uzvedības veidošanos.

Veicot aptauju, secināts, ka lielākā daļa pašvaldību palīdzību bērnu audzināšanā nesaredz kā vienu no savām obligātajām funkcijām. Atbildēs tās norāda, ka vardarbības izskaušanai ģimenē netiek veikti atbilstoši pasākumi. [Pētījuma](#) rezultātā pašvaldībām sniegtas rekomendācijas mācību pieejamības

uzlabošanai – nodrošināt mācības par visu vecumu bērnu audzināšanu, veicināt pieprasījumu pēc mācībām, izmantot dažādus informēšanas avotus, paredzēt atsevišķus finanšu līdzekļus mācībām u. c.

Par drošību izglītības iestādēs

Valsts prezidents un Saeimas deputāti 2023. gadā ir iesnieguši likumprojektus, rosinot izglītības iestādes vadītājam noteikt tiesības pārmeklēt izglītojamā personīgās mantas. Iecere ir raisījusi plašas diskusijas Saeimas komisijās un sabiedrībā. Tiesībsargs konceptuāli atbalsta Valsts prezidenta likumdošanas iniciatīvu. Taču bažas rada izglītības iestāžu tiesības pārmeklēt mantas, kad nav nopietna un tūlītēja drošības apdraudējuma, piemēram, nolūkā atrast smēķēšanas ierīces. Tiesībsarga ieskatā, tomēr būtu jāsiglabā normatīvajos aktos noteiktais iestāžu kompetenču nodalījums. Izglītības iestāžu kompetence ir audzināšana un izglītošana, bet likumpārkāpumu novēršana un atklāšana – policijas. Ja izglītības iestādei ir aizdomas par aizliegtu vielu vai priekšmetu ienešanu skolā, ir jāziņo policijai. Izņēmumi būtu pieļaujami, kad jārikojas tūlītēja apdraudējuma novēršanai.

Bērna tiesības uz veselības aizsardzību

Ikvienam bērnam ir jāsaņem viņa vajadzībām atbilstoša veselības aizsardzība. Bērniem ir tiesības uz bezmaksas veselības aprūpi valsts programmas ietvaros. Bērnu līdz 14 gadu vecumam ārstniecība ir pieļaujama, ja viņa likumiskais pārstāvis ir devis savu piekrišanu (izņemot ārkārtas situācijas). Bērnam kā pacientam ir tiesības tikt uzklausītam un atbilstoši savam vecumam un briedumam saņemt saprotamu informāciju un piedalīties ar ārstniecību saistītā lēmuma pieņemšanā. No 14 gadu vecuma bērns pats var vērsties ārstniecības iestādē un saņemt ārstniecības pakalpojumus.

Pārskata perioda raksturojums

Pārskata periodā tiesībsargs [secināja](#), ka pastāv atšķirīgi viedokļi un arī prakse Bērnu tiesību aizsardzības likuma 49. panta trešās daļas, kas paredz, ka bērnam, kuram radušies psihiski vai uzvedības traucējumi narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ, nodrošināma obligāta ārstēšana un sociālā rehabilitācija, piemērošanā. Veselības ministrijas ieskatā, ārstēšanas veiksmīgam iznākumam ir būtiski, lai bērns būtu motivēts ārstēties no atkarībām, tātad piekriēt ārstēšanai. Tiesiskais regulējums attiecībā uz bērnu ārstēšanu no atkarībām, ja bērns tam nepiekrīt, Bērnu tiesību aizsardzības likumā un Pacientu tiesību likumā ir atšķirīgs. Arī tad, ja bērns nepiekrīt ārstēties, bet tam piekrīt vecāks, obligāta ārstēšana ir iespējama vien tad, ja ārsts uzskata, ka tas ir bērna interesēs. Ir nepieciešama iestāžu un ārstu sadarbība, lai panāktu risinājumu par palīdzības sniegšanu bērniem, kuru dzīvība un veselība tiek apdraudēta atkarību izraisošu vielu lietošanas dēļ. Veselības ministrija, Labklājības

ministrija un Tieslietu ministrija ir aicinātas novērst trūkumus normatīvajos aktos un izstrādāt bērna tiesībām un interesēm atbilstošu regulējumu attiecībā uz bērnu ārstēšanu, tai skaitā obligāto ārstēšanu, no alkoholisko, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas. Labklājības ministrija ir aicināta risināt sociālās rehabilitācijas pakalpojuma īstenošanu sociālās rehabilitācijas iestādē pēc psihoterapeitiskās motivācijas ārstēšanas programmas kursa pabeigšanas.

Prakse liecina, ka bērna likumiskie pārstāvji bieži netiek informēti par iespējam ārstēšanas laikā palikt kopā ar bērnu stacionārā. Tuvinieka klātbūtne bērnam ir ļoti svarīga, jo nodrošina emocionālu atbalstu un drošības sajūtu, kas labvēlīgi ietekmē arī atveseļošanās procesu. Veselības ministrija [skaidroja](#), ka pavadošās personas atrašanās pie bērna diennakts stacionārā daudzos gadījumos ir apmaksāta, piemēram, sāpīgu procedūru laikā vai līdz bērna septiņu gadu vecumam. Ārstniecības iestādēm ir jānodrošina iespēja pavadošajai personai atrasties pie pacienta visu diennakti. Gultasvieta ir nodrošināma obligāti. Tāpat valsts apmaksā komunālo pakalpojumu un saimnieciskos (ziepes, tualetes papīrs utt.) izdevumus, kas radušies ar pavadošās personas uzturēšanos.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par bērna tiesībām būt pasargātam no tabakas dūmu ietekmes

Pārskata periodā tiesībsarga rīcībā nonākusi informācija par situāciju, kad kaimiņš, smēķējot dzīvoklī pie atvērta loga, pakļauj tabakas dūmu iedarbībai citā dzīvoklī dzīvojošu bērnu. Tēvs vēlēties novērst bērna tiesību aizskārumu, taču tiesību aizsardzības mehānisms bija neefektīvs iestāžu izpratnes par normatīvo regulējumu dēļ – tajā nav noteikts aizliegums smēķēt pie atvērta loga dzīvoklī, bet tikai aizliegts smēķēt uz daudzdzīvokļu dzīvojamo māju balkoniem un lodžijām. Tiesībsargs [aicināja](#) Tieslietu ministriju rosināt veikt grozījumus Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrums aprites likuma 10. panta otrās daļas 7. punktā. Savukārt Tieslietu ministrija vērsās pie Veselības ministrijas, kas apņēmas 2024. gadā sākt normatīvā regulējuma pilnveidošanu, paplašinot cilvēku tiesības uz no smēķēšanas produktu dūmiem brīvu dzīves vidi, īpaši aizsargājot bērnu intereses.

Par agrīnās intervences pakalpojuma pieejamību bērniem ar autiskā spektra traucējumiem

2023. gadā ir pieaudzis ārstniecības iestāžu skaits, kas sniedz agrīnās intervences pakalpojumu bērniem ar autiskā spektra traucējumiem. Jāpanāk, ka pirmreizējo pakalpojumu bērns saņem mēneša laikā. Tiesībsargs konstatēja, un to apstiprināja arī Nacionālais veselības dienests, ka VSIA “Bērnu klīniskā universitātes slimnīca” pakalpojuma gaidīšanas laiks ir trīs līdz četri mēneši. Situācija tiek skaidrota ar speciālistu trūkumu un pacientu skaitu.

Nacionālais veselības dienests apņēmās risināt rindu mazināšanu, piemēram, pārskatīt pacientu nosūtīšanas kritērijus un iedrošināt psihiatrisko un rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējus uzsākt intervences pakalpojuma sniegšanu.

Par VSIA “Bērnu psihoneiroloģiskā slimnīca “Ainaži”” ārstu konsilija slēdzienu

Iepazīstoties ar VSIA “Bērnu psihoneiroloģiskā slimnīca “Ainaži”” ārstu konsilija slēdzienu par bērna veselības stāvokli, tiesībsargs konstatēja, ka divi no trim slēdziena sagatavotājiem bija stažieri. Konsilija slēdziens pamatā tiek ņemts vērā turpmākajā pacienta ārstēšanā, tomēr tam var būt nozīme arī citu svarīgu jautājumu risināšanā personas dzīvē, piemēram, lemjot par piemērota sociālā pakalpojuma piešķiršanu, u. c.

Veselības inspekcija apstiprināja, ka ārstu konsilijam jā sastāv no ārstiem psihiatriem. Konkrētajā gadījumā konsilija slēdziens ir uzskatāms par ārsta psihiatra vienpersonisku viedokli, jo stažieriem nav tiesību patstāvīgi lemt par ārstniecību. Pēc tiesībsarga lūguma inspekcija pārbaudīja visus pēdējā gada laikā sniegtos slimnīcas ārstu konsiliju slēdzienus un uzdeva slimnīcai turpmāk nepieļaut trūkumus, kas saistīti ar ārstu konsilija sasaukšanu un darbības organizēšanu.

Bērna tiesības uz izglītību

Ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību. Bērnam ir pienākums apgūt pirmsskolas sagatavošanu un pamata izglītību. Satversme garantē valsts apmaksātu pamatizglītību un vidējo izglītību. Katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērniem iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatizglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā pašvaldības izglītības iestādē, vidējo izglītību, kā arī īstenot interešu izglītību. Bērnam ir pienākums mācīties atbilstoši savai fiziskajai un garīgajai attīstībai.

Pārskata perioda raksturojums

Tiesības uz izglītību bija starp 2023. gada aktuālākajām tēmām – šādu konsultāciju skaits ir sasniedzis 360, savukārt iesniegumu – 89. Tas saistīts ar vairākām valsts mēroga aktualitātēm piemēram, Izglītības un zinātnes ministrijas informatīvo ziņojumu “Kompleksi risinājumi augstvērtīga izglītības pakalpojuma nodrošināšanai” un tajā piedāvātajiem jauninājumiem, pirmo centralizēto eksāmenu 9. klases skolēniem, pieeju vidējai izglītībai skolu reformu un uzņemšanas kritēriju dēļ, jaunās vērtēšanas sistēmas un attālināto mācību vardarbīgiem skolēniem ieviešanas ieceri, kā arī tiesībsarga informatīvo kampaņu par mācību līdzekļiem. Katrs no jautājumiem tika padziļināti vērtēts un joprojām ir tiesībsarga redzeslokā.

Kopš 2022. gada Izglītības un zinātnes ministrija ir tikusi aicināta pilnveidot tiesisko regulējumu, lai skolas varētu pilnvērtīgi izmantot Montessori pedagoģisko metodi. Taču, nosakot kritērijus ilgtspējīga izglītības iestāžu tīkla izveidei, ministrija lēma, ka 1.–6. klasē nebūs atļauts organizēt apvienotās klases. Rezultātā Montessori pedagoģiskā metode, kas paredz veidot jaukta vecuma klases, mācībās nebūtu izmantojama. Pēc vairākām tiesībsarga rekomendācijām un Izglītības un zinātnes ministrijas tikšanās ar Latvijas Montessori asociācijas pārstāvjiem ministrija pilnveidoja strīdus kritēriju, proti, izglītības iestādēm, kurās visā mācību procesā tiek izmantotas alternatīvās pedagoģijas metodes, ļaus veidot apvienotās klases.

Līdz ar pašvaldību skolu tīkla reformām aktuāla kļūst izglītojamo nokļūšana uz skolu. Pašvaldības bieži neizprot savu pienākumu nodrošināt transportu bērnu nokļūšanai skolā un atpakaļ. Tā vietā tiek piedāvāta degvielas izdevumu kompensācija, kas nav risinājums, ja ģimene fiziski nevar nodrošināt bērna pārvadāšanu automašīnas vai laika trūkuma dēļ. Pašvaldības aizbildinās arī ar sabiedriskā transporta pieejamību, lai arī nereti to kustības grafiki un ceļā pavadāmais laiks nav bērnu interesēm atbilstošs.

Nesagaidot Rīgas valstspilsētas pašvaldības rīcību, lai tiktu mainīta kārtība bērnu uzņemšanai 1. klasē un arī sešus gadus veci bērni, kuru vecāki uzskata, ka bērna veselības stāvoklis un psiholoģiskā sagatavotība ļauj tam uzsākt pamatizglītību gadu agrāk, tiktu iekļauti pretendentu sarakstā vienlīdzīgi ar septiņus gadus veciem bērniem, tiesībsargs ir [vērsies](#) Satversmes tiesā, un tajā ir ierosināta lieta Nr. 2023-43-03.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par vidējās izglītības pieejamību Rīgas valstspilsētas pašvaldībā

Ikviens, kas ieguvis apliecību par pamatizglītību, ir tiesīgs uzsākt vispārējās vidējās izglītības programmas apguvi bez vecuma ierobežojuma. Taču Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments noteica stingrākas prasības uzņemšanai vidusskolā nekā likumā paredzētās pamatizglītības iegūšanai. Tika saņemts daudz sūdzību par bērniem liegtu iespēju iegūt vidējo izglītību klātienē.

Lai arī Izglītības un zinātnes ministrija piekrita, ka pašvaldība ignorēja bērna labākās intereses un tiesības uz izglītību, [panākt](#) šo noteikumu atcelšanu neizdevās. Tāpēc, lai nepieļautu vidusskolēnu “atsijāšanu”, ministrija apņēmas izstrādāt vienotu kārtību uzņemšanai vidusskolā. Tiesībsargs veicinās ieceres virzību.

Par mācību līdzekļiem izglītības iestādēs

2023. gada vasarā veiktajā aptaujā saņemtās atbildes atklāja Izglītības likumam neatbilstošu praksi pieprasīt vecākiem nodrošināt mācību līdzekļus, kas patiesībā ir jāgādā skolām un bērnodārziem. Teju

visām pašvaldībām sniegtas rekomendācijas, kā arī sabiedrība [publiski](#) tika informēta par normatīvo aktu prasībām. Tomēr vecāki turpināja ziņot par pārkāpumiem, kurus pašvaldībām tad arī lūgts risināt.

Gan publiski, gan individuāli tiesībsargs skaidroja arī jautājumus par skolas formu iegādi, fonda naudu, pedagogu apdāvināšanu un vecāku padomes kompetenci. Piemēram, rezonansi [izraisīja](#) Salaspils 1. vidusskolas padomes lēmums par mācību līdzekļiem, kura atcelšanu izdevās panākt ar pašvaldības iesaisti.

Par septiņus gadus veca bērna tiesībām tikt uzņemtam 1. klasē

Tā vietā, lai sniegtu atzinumu par atbilstošāko pamatizglītības programmu, Ropažu pedagoģiski medicīniskā komisija ieteica bērnam vēl gadu apmeklēt pirmsskolu. Ropažu vidusskola tādēļ atteica uzņemt bērnu 1. klasē, kaut arī bērns bija pabeidzis pirmsskolu un sasniedzis pamatizglītības uzsākšanas vecumu. Tiesībsargs situāciju vērtēja kā likumam neatbilstošu un rekomendēja komisijai ievērot izglītības pakāpi, par kuru jāsniedz atzinums. Savukārt skolai skaidrots Vispārējās izglītības likuma 32. pantā noteiktais par pamatizglītības ieguves uzsākšanu.

Bērns tika uzņemts 1. klasē, un komisija atkārtoti sniedza atzinumu par atbilstošāko pamatizglītības programmu un atbalsta pasākumiem.

Par tiesībām saņemt apliecību par pamatizglītības programmas apguvi

Iesniedzējs 2019. gadā ieguva pamatizglītību privātā izglītības iestādē, taču apliecība par pamatizglītību netika izsniegta mācību maksas parāda dēļ. Skolas atteikumu izsniegt apliecību tiesībsargs vērtēja kā nopietnu tiesību uz izglītību pārkāpumu – iesniedzējam ir liegts turpināt iegūt izglītību. Pēc tiesībsarga aicinājuma izglītības iestāde novērsa pārkāpumu un izsniedza apliecību.

Bērna tiesības uz sociālo nodrošinājumu

Ikvienam bērnam ir tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina viņa pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un mājoklis. Ģimenes ar bērniem no pašvaldības un valsts saņem dažādus pabalstus un atbalstu bērnu audzināšanā un izglītošanā.

Pārskata perioda raksturojums

Ministru kabinets ir noteicis minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kas ir piesaistīts minimālajai mēneša darba algai un izteikts procentos no tās. Katra vecāka pienākums ir nodrošināt ik mēnesi minimālos uzturlīdzekļus šādā apmērā: 1) bērnam līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai – 25 % apmērā no

minimālās mēneša darba algas jeb 155 eiro (2024. gadā – 175 eiro); 2) bērnam no septiņu līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai – 30 % apmērā no minimālās mēneša darba algas jeb 186 eiro (2024. gadā – 210 eiro).

Ja vecāks nenodrošina uzturlīdzekļus, tos izmaksā no Uzturlīdzekļu garantiju fonda. Kopš fonda izveides 2004. gadā uzturlīdzekļus no tā izmaksāja minimālo uzturlīdzekļu apmērā. Bērnu tiesības uz sociālo nodrošinājumu bija vienādas, jo fonda izmaksāto uzturlīdzekļu un vecāku maksāto minimālo uzturlīdzekļu apmērs bija vienāds. Savukārt no 2020. gada 1. janvāra Uzturlīdzekļu garantiju fonda izmaksātie uzturlīdzekļi vairs nav piesaistīti minimālajai algai, bet gan izteikti konstantā summā: 1) 107,50 eiro bērnam līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai; 2) 129 eiro bērnam no septiņu gadu vecuma. Tādējādi starpība ar fonda izmaksātajiem uzturlīdzekļiem ir 47,50 eiro mēnesī (2024. gadā – 67,50 eiro mēnesī) bērnam līdz septiņu gadu vecuma sasniegšanai un 57 eiro mēnesī (2024. gadā – 81 eiro mēnesī) bērnam no septiņu gadu vecuma.

Uzturlīdzekļu garantiju fonda maksāto uzturlīdzekļu apmērs kopš tā izteikšanas konstantā summā nav palielināts. 2023. gada decembrī fonds ar uzturlīdzekļiem nodrošināja 34 906 bērnus, un tas nozīmē, ka šie bērni nesaņem minimālos uzturlīdzekļus. Tiesībsargs [aicināja](#) valdību pielīdzināt fonda maksātos uzturlīdzekļus minimālo uzturlīdzekļu apmēram vai regulāri to pārskatīt atbilstoši patēriņa cenu pieaugumam. Ar 2023. gada 19. oktobra grozījumiem Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā noteikts, ka Ministru kabinets ne retāk kā reizi trijos gados pārskata no fonda izmaksājamo uzturlīdzekļu apmēru, ievērojot valsts budžeta iespējas. Likumā noteiktais formulējums “ne retāk kā reizi trijos gados” dos tiesības Ministru kabinetam pārskatīt šo apmēru arī biežāk.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par tiesisko tvērumu izglītojamo ēdināšanas jautājumā

1.–4. klases skolēnu ēdināšana tiek finansēta par valsts un pašvaldību līdzekļiem, taču pašvaldības drīkst noteikt brīvpusdienas arī citiem izglītojamiem. Ir konstatēta dažāda pašvaldību prakse brīvpusdienu piešķiršanā. Ir pašvaldības, kurās atbalsts tiek nodrošināts visiem bērniem pašvaldības dibinātajās skolās; ir pašvaldības, kur atbalsts noteikts tikai tajā deklarētiem izglītojamiem, kuri pieder kādai mazāk aizsargātai iedzīvotāju grupai (piemēram, izglītojamiem ar invaliditāti) un iegūst izglītību savas pašvaldības skolā. Ir arī tādas pašvaldības, kurās ēdināšanas izmaksas tiek finansētas tajā deklarētajiem izglītojamiem, kuri atbilst kādai mazāk aizsargātai grupai un iegūst izglītību jebkurā pašvaldību vai valsts skolā.

Pārskata periodā tiesībsargs [skaidroja](#) vairākām pašvaldībām, ka tām primāri ir jārūpējas par savu iedzīvotāju interesēm. Ja pašvaldība sedz ēdināšanas izmaksas kādai izglītojamo grupai, būtiski, lai šo atbalstu saņem visi pašvaldībā deklarētie izglītojamie neatkarīgi no izglītības iestādes. Savukārt par ēdināšanas izmaksu [segšanu](#) pašvaldībā deklarētiem izglītojamiem, kuri mācās citas pašvaldības izglītības iestādē, pašvaldības var vienoties, slēdzot līgumu par piedalīšanos izglītības iestādes uzturēšanas izdevumu finansēšanā.

Par brīvpusdienām Rīgas daudzbērnu ģimeņu bērniem

Rīgas valstspilsētas pašvaldība noteica, ka izglītojamo ēdināšanas pakalpojums pilnībā tiek segts no pašvaldības budžeta līdzekļiem izglītojamajiem ar sociālo statusu. Viens no sociālajiem statusiem ir Rīgas valstspilsētas pašvaldības ģimeņu atbalsta reģistrā iekļauta daudzbērnu ģimene. Taču pašvaldība reģistrā neiekļāva visas Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajam daudzbērnu ģimenes termina skaidrojumam atbilstošās ģimenes, bet tikai vienā adresē Rīgas administratīvajā teritorijā deklarētas ģimenes. Tādējādi daļai no daudzbērnu ģimeņu bērniem deklarēšanās prasības dēļ bija liegtas tiesības saņemt brīvpusdienas.

Pēc rekomendācijas novērst trūkumus Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments uzsāka darbu pie izglītojamo kategoriju (tajā skaitā, kas atbilst sociālajiem statusiem), kuru ēdināšanas izmaksas sedz pašvaldība pilnā apmērā vai daļēji, atkārtotas izvērtēšanas. Rīgas dome 2023. gada 27. septembrī pieņēma saistošos noteikumus Nr. RD-23-237-sn "Kārtība, kādā Rīgas valstspilsētas pašvaldība nodrošina izglītojamo ēdināšanas pakalpojuma līdzfinansējumu". Tajos pašvaldības līdzfinansējuma pilnais apmērs tiek noteikts arī izglītojamā ģimenei, kuras aprūpē ir vismaz trīs bērni, tai skaitā audžuģimenē ievietoti un aizbildnībā esoši bērni, un ir uzrādīta spēkā esoša Latvijas Goda ģimenes apliecība.

Bērna mantiskās tiesības

Bērns tāpat kā pilngadīgs cilvēks var būt kustamas vai nekustamas mantas īpašnieks. Atkarībā no vecuma bērnam ir tiesības pašam vai ar savu likumisko pārstāvju starpniecību veikt darījumus un īstenot citas īpašnieka tiesības. Līdz 16 gadu vecumam bērna manta atrodas vecāku pārvaldībā, vēlāk bērnam ir tiesības brīvi pārvaldīt visu, ko viņš ieguvis ar savu darbu, ko vecāki nodevuši viņa brīvā pārvaldībā un ko piešķirušas citas personas. Bērna mantisko tiesību un interešu aizstāvība ir uzticēta bāriņtiesām.

Pārskata perioda raksturojums

Saeimā 2023. gadā tika iesniegti apjomīgi grozījumi Civillikuma mantojuma tiesību daļas modernizācijai, tostarp Civillikuma 295. pantā nosakot, ka turpmāk bāriņtiesas atļauja nepieciešama tikai tad, ja aizbildnis bērnam piekritīgo mantojumu grib atraidīt. Taču arī mantojuma pieņemšana var nebūt bērna interesēs, jo bērnam var tikt radīts papildu slogs un pasliktināts viņa labklājības stāvoklis saistībā ar pienākumu dzēst mantojuma atstājēja parādus un kārtot ar to saistītos jautājumus.

Ņemot vērā, ka mantojuma masā var ietilpt kapitāla daļas, finanšu instrumenti, vērtspapīri, dažādi prasījumi vai tiesības, aizbildnis ne vienmēr spēj vai vēlas izvērtēt ar mantojuma pieņemšanu saistītos riskus ilgtermiņā. Tiesībsargs sniedza priekšlikumu Saeimas Juridiskajai komisijai, ka ir nepieciešams saglabāt Civillikumā bāriņtiesu pienākumu lemt gan par mantojuma atraidīšanu, gan par pieņemšanu, lai mantojumu varētu pieņemt bērna vārdā.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par kavēšanos izskatīt jautājumu par mantojuma pieņemšanu bērna vārdā

Lai notārs varētu pieņemt bērna vārdā iesniegtu mantošanas iesniegumu, saskaņā ar Civillikuma 295. pantu likumiskajam pārstāvim vispirms ir jāsaņem bāriņtiesas atļauja pieņemt mantojumu. Ar šādu lūgumu bērna likumiskais pārstāvis visai novēloti vērsās bāriņtiesā. Lietas izskatīšana bāriņtiesā tika nozīmēta pēc zvērināta notāra noteiktā mantinieku pieteikšanās termiņa, ignorējot, ka mantošanas iesniegumu pēc šī termiņa notārs pieņemt nevarēs. Bāriņtiesas un arī likumiskā pārstāvja kavēšanās dēļ bērns būtu zaudējis iespēju saņemt viņam pienākošos mantojumu. Iesaistoties tiesībsargam, situācija tika steidzami risināta, bāriņtiesai nozīmējot citu sēdes laiku, lai ātrāk izskatītu lietu un nodrošinātu bērna tiesības pieteikties mantojumam. Bāriņtiesai rekomendēts turpmāk nepieļaut šādus trūkumus darbā.

Bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesības

Valstij ir pienākums īpaši rūpēties par bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem kā par sociāli mazaizsargātu bērnu grupu. Šiem bērniem dzīves vides stabilitāte un kvalitāte ir vairāk apdraudēta nekā ģimenēs dzīvojošiem bērniem, viņi vairāk izjūt bērnu tiesību aizsardzības sistēmas nepilnības. Valstij un pašvaldībām ir pienākums nodrošināt bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem sociālās garantijas.

Pārskata perioda raksturojums

Bāriņtiesai sešus mēnešus pirms jaunieša pilngadības sasniegšanas viņš rakstiski ir jāinformē par tiesībām saņemt palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumus, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā. Konstatēts, ka šis pienākums nereti tiek pildīts formāli – jaunieši netiek informēti par visiem atbalsta veidiem, ziņas tiek sniegtas sarežģītā juridiskā valodā, piemēram, norādot tikai normatīvos aktus.

Visas bāriņtiesas tika aicinātas pārskatīt jauniešiem sniedzamo informāciju, to pilnveidot un nodrošināt, lai tā būtu pilnīga un viegli uztverama. Tikai dažu bāriņtiesu paveiktais liecināja par patiesu vēlmi nodrošināt jauniešu pilnīgu informētību par viņu tiesībām pēc ārpusģimenes aprūpes.

Aizbildnībā esošu bērnu ģimenē audzina un par viņu rūpējas abi laulātie. Taču laulātajam, kas nav iecelts par aizbildni, nav tiesību un arī pienākumu attiecībā uz otra laulātā aizbilstamo, tai skaitā uz bērna pārstāvību – tam ir jāsaņem pilnvara. Civillikuma 316. pantā noteiktais ierobežojums abu laulāto iecelšanai par aizbildņiem neatbilst bērna interesēm un ir formāls šķērslis, lai bērnam būtu divi aizbildņi, kuri, stājoties vecāku vietā, pilnvērtīgi pildītu mātes un tēva pienākumus. Labklājības ministrija solīja organizēt diskusiju par priekšlikumu pilnveidot aizbildņa institūtu, taču problēma nav atrisināta. Tiesībsargs turpina saņemt iesniegumus.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par atvieglojumiem pilsētas sabiedriskajā transportā

Vairākkārt vēršoties Satiksmes ministrijā, Labklājības ministrijā un Finanšu ministrijā, kā arī lūdzot Ministru prezidenta iesaisti, ir panākta [pārbaudes lietas Nr. 2022-09-23DC](#) rekomendāciju izpilde – bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem atjaunos tiesības bez maksas izmantot sabiedriskā transporta pakalpojumus valstspilsētas pašvaldības organizētajā maršrutā. Satiksmes ministrija ir izstrādājusi attiecīgus grozījumus Ministru kabineta 2021. gada 22. jūnija noteikumos Nr. 414 "Braukšanas maksas atvieglojumu noteikumi", un šim nolūkam ir piešķirts arī finansējums.

Par atbalstu bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem

Jau 2022. gadā tiesībsargs konstatēja pašvaldību atšķirīgo praksi, saistošajos noteikumos nosakot atbalstu aizbildnībā esošajiem bērniem un aizbildņiem. Proti, dažas pašvaldības nepilda pienākumu segt ēdināšanas izmaksas izglītības iestādēs visiem ārpusģimenes aprūpē esošajiem bērniem (aizbildnībā esošajiem, audžuģimenē un bērnu aprūpes iestādē ievietotajiem), ja šīs pašvaldības bāriņtiesa lēmusi ievietot bērnu ārpusģimenes aprūpē citas pašvaldības administratīvajā teritorijā. Par to informēta

Labklājības ministrija. Problēma 2023. gadā skatīta Bērnu lietu sadarbības padomes Bērnu tiesību aizsardzības likuma pastāvīgajā apakšgrupā, pēc kā Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija visām pašvaldībām nosūtīja vēstuli ar aicinājumu ievērot spēkā esošo normatīvo regulējumu.

Par pabalstu bērnam krīzes audžuģimenē

Jau 2021. gadā, konstatējot, ka tikai retā pašvaldība saistošajos noteikumos ir noteikusi pabalsta apmēru un piešķiršanas kārtību atbilstoši specializētajā audžuģimenē ievietota bērna vajadzībām, pašvaldības tika aicinātas pārskatīt noteikumus. Krīzes audžuģimenei, kurā bērnu ievietoja Preiļu novada bāriņtiesa, Preiļu novada pašvaldība nebija izmaksājusi vienreizējo pabalstu apģērba un mīkstā inventāra iegādei saistošajos noteikumos noteiktajā apmērā. Tas radīja šaubas, vai bērniem, kuri krīzes audžuģimenēs tika ievietoti līdz laikam, kad tiesībsargs vērsās pašvaldībā konkrētajā situācijā, vienreizējais pabalsts apģērba un mīkstā inventāra iegādei tika izmaksāts noteikumos noteiktajā apmērā. Atsaucoties aicinājumam, pašvaldība pārbaudīja pabalsta izmaksu arī citām krīzes audžuģimenēm, konstatēja neatbilstību un to novērsa, izmaksājot pabalsta starpību.

Par pārbaudēm ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās bērniem plašāks pārskats sniegts šī ziņojuma sadaļā "Preventīvais mehānisms".

Bērnu ar īpašām vajadzībām tiesības

Bērns ar īpašām vajadzībām ir bērns, kuram sakarā ar slimības, traumas vai iedzimtiem traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā, pedagoģiskā un sociālā palīdzība neatkarīgi no tā, vai ir noteikta invaliditāte. Bērnam ar īpašām vajadzībām ir tādas pašas tiesības uz aktīvu dzīvi, tiesības attīstīties un iegūt izglītību atbilstoši savām fiziskajām un garīgajām spējām un vēlmēm, kā arī tiesības piedalīties sabiedriskajā dzīvē kā jebkuram citam bērnam. Valsts un pašvaldība īpaši palīdz bērniem ar īpašām vajadzībām iekļauties sabiedrībā.

Pārskata perioda raksturojums

Joprojām praksē tiek konstatēti gadījumi, kad bērnam ar hronisku saslimšanu izglītības iestādē nav nodrošināta atbilstoša medicīniskā aprūpe vai vispār tiek liegts iestādi apmeklēt tādēļ, ka izglītības iestāde bērnam nevar nodrošināt medicīnisko aprūpi atbilstoši ārstējošā ārsta norādījumiem. Tā notika arī kādā Rīgas pirmsskolas izglītības iestādē – bērnam ar diabētu tika pastāvīgi liegta iespēja apmeklēt sava vecuma grupu, jo neviens no darbiniekiem nevēlējās iesaistīties bērna diabēta aprūpē, neraugoties

uz vadītājas pārrunām ar darbiniekiem, nodrošinātām mācībām un medmāsas atbalstu. Rezultātā bērna vecāki mainīja izglītības iestādi.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments tika aicināts pārrunāt ar izglītības iestāžu vadītājiem prasības par atbalsta pasākumiem bērniem ar hroniskām saslimšanām un pirmās palīdzības pieejamību, kā arī motivēt darbiniekus iesaistīties šo bērnu aprūpē ar piemaksu pie darba algas, paredzot atbilstošu finansējumu izglītības iestādēm. Rekomendācija ir izpildīta. Turklāt noskaidrots, ka iestādes vadītāja rīcībā jau bija pieejams finansējums piemaksu piešķiršanai par papildu darba pienākumiem.

Specializēts autosēdekļītis tika iekļauts valsts finansēto tehnisko palīgīdzekļu sarakstā ar Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumu Nr. 878 "Tehnisko palīgīdzekļu noteikumi" pieņemšanu. Atbilstoši noteikumiem autosēdekļīti piešķir īpaši kopjamiem bērniem vecumā no četriem gadiem un no 15 kg, kuri nekontrolē galvas un rumpja funkciju, ja vecākiem īpašumā vai valdījumā ir transportlīdzeklis. Vēl pirms noteikumu pieņemšanas Labklājības ministrija tika aicināta atcelt ierobežojošos vecuma un svara kritērijus, kā arī nosacījumu par transportlīdzekļa īpašuma vai valdījuma tiesībām bērna likumiskajam pārstāvim. Rekomendācija netika ņemta vērā. Saņemot medicīnas speciālistu viedokli, 2022. gadā ministrija atkārtoti tika [lūgta](#) pārskatīt kritērijus. Ierosinājumus atbalstīja, taču grozījumu izstrāde aizņēma gandrīz pusotru gadu (tie tika pieņemti 2023. gada 28. novembrī).

Ministrijas darbībām situācijas izzināšanā, grozījumu izstrādāšanā un virzībā bija jābūt īstenotām iespējami īsākā laikā. Pozitīvi vērtējams, ka ministrija ņēma vērā rekomendāciju izslēgt ierobežojošos kritērijus.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par skolu nosaukumiem

Jau 2012. gadā Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu aktualizēja jautājumu par speciālās izglītības iestāžu nosaukumiem, kā vienu no iekļaujošās izglītības veicinošiem uzdevumiem paredzot atteikšanos no vārda "speciālā" lietojuma skolu nosaukumos. Rezultātā lielākajai daļai šādu skolu nosaukumi tika mainīti. Tomēr 2023. gadā Izglītības iestāžu reģistrā bija 10 izglītības iestādes, kuru nosaukumā ietverts vārds "speciālā".

Lai novērstu diskrimināciju pret bērniem ar speciālām vajadzībām, Izglītības un zinātnes ministrija ir aicināta risināt izglītības iestāžu nosaukumu maiņu. Ministrija norādīja, ka, sakārtojot skolu tīklu un attīstot iekļaujošo izglītību, izglītības iestāžu nosaukumā vārds "speciālā" vairs nebūs izmantojams.

Tiesībsargs vērsās attiecīgajās pašvaldībās, aicināja novērst izglītības iestāžu nosaukumu neatbilstību Izglītības likuma 26. pantam un neietvert nosaukumā vārdu “speciālā”. Sešām izglītības iestādēm nosaukumi ir mainīti, savukārt četras – Smiltenes, Līvānu, Limbažu un Augšdaugavas novada – pašvaldības vēl apsver pamatskolu nosaukuma maiņu. Tiesībsargs sekos līdzi pašvaldību rīcībai.

Par logopēdu un psihologu pieejamību pirmsskolas izglītības iestādē

Rīgas pirmsskolas izglītības iestāde, kurā trīs no četrām programmām ir paredzētas izglītojamiem ar speciālajām vajadzībām, ilgstoši nespēja nodrošināt bērniem speciālistus. Uz bērnu darza sludinājumiem par vakancēm neviens neatsaucās piedāvātā atalgojuma dēļ, un problēmu neatrisināja arī pašvaldības informēšana.

Konkurētspējīgs atalgojums ir svarīgs nosacījums jaunu speciālistu piesaistei un esošo darbinieku noturēšanai. Pēc tiesībsarga aicinājuma paaugstināt finansējumu šo speciālistu darba samaksai Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments iesniedza pašvaldībai finansējuma pieprasījumu papildu amata vienību nodrošināšanai.

Par bērnu ar garīgās veselības traucējumiem tiesībām uz pamatizglītību

Valmieras novada pašvaldība bija [aicināta](#) ieviest un īstenot speciālās izglītības programmu skolēniem ar garīgās veselības traucējumiem (izglītības programmas kods 21015711). Neviena izglītības iestāde novadā nevēlējās īstenot šo speciālās izglītības programmu. Rezultātā bērniem, kuriem pedagoģiski medicīniskā komisija ieteikusi speciālās izglītības programmu, nebija iespējams iegūt obligāto pamatizglītību nevienā no Valmieras novada izglītības iestādēm.

No 2023./2024. mācību gada speciālās pamatizglītības programmu izglītojamiem ar garīgās veselības traucējumiem īsteno Valmieras Gaujas krasta vidusskola – attīstības centrs.

Cilvēku ar invaliditāti tiesības

Cilvēku ar invaliditāti tiesību aizsardzību noteic Satversmes 91. pants un ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, kuras ieviešanas pārraudzību nodrošina tiesībsargs. Cilvēku ar invaliditāti tiesību aizsardzība ietver tādas jomas kā diskriminācijas aizliegums, pieklūstamības nodrošināšana, tiesības uz dzīvību, izglītību, nodarbinātību, veselību, adaptāciju un rehabilitāciju, pienācīgu dzīves līmeni un sociālo aizsardzību, līdzdalību politiskajā, sabiedriskajā un kultūras dzīvē, sportā utt.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā tiesībsargs saņēma 35 iesniegumus saistībā ar personu ar invaliditāti tiesībām. Iesniegumu skaits, salīdzinot ar 2022. gadu, ir samazinājies (47 iesniegumi), bet ir līdzīgs ar 2021. gada (37) un 2020. gada (32) skaitu. Lielākoties iedzīvotāji norādīja uz problēmaspektiem iekļaujošā izglītībā, iespējamiem diskriminācijas gadījumiem, nepieklūstamu vidi, invaliditātes statusa piešķiršanu un necilvēcīgu izturēšanos dažādās slēgta tipa iestādēs. Aktualizēti jautājumi, kas skar personu rīcībspējas ierobežojumu noteikšanu vai pārskatīšanu, aizgādībā esošu personu aizgādņu rīcību konkrētās personas interesēs, kā arī cilvēku ar garīga rakstura traucējumu pārstāvību un aizstāvību dažādās institūcijās un tiesvedībās.

Tiesībsargs turpināja īpašu uzmanību pievērst sabiedrībā balstītu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstībai, veicot pārbaudes jaunizveidotajās grupu mājās. Lai iesaistītās institūcijas tiktu informētas par tiesībsarga novērojumiem, tika organizēta diskusija, kuras dalībnieki uzsvēra, ka svarīga ir vienota izpratne un sadarbība. Tāpat ir būtiski, lai grupu mājas pakalpojums netiktu veidots pēc vecā institucionālās aprūpes modeļa, tikai mazākā apmērā.

Pēc tiesībsarga pētījuma "[Banku pakalpojumu pieklūstamība](#)" publicēšanas 2022. gada beigās pārskata periodā notika intensīva sadarbība ar Finanšu nozares asociāciju, Tieslietu ministriju, Labklājības ministriju, biedrību "Resursu centrs cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem "Zelda"", bāriņtiesām un tiesu varas pārstāvjiem, lai nodrošinātu banku pakalpojumu pieklūstamību personām ar ierobežotu rīcībspēju. Šo sanāksmju rezultātā identificēti problēmaspekti normatīvajā regulējumā un praksē, kas rada šķēršļus, lai izveidotu tādu banku pakalpojumu, kas būtu pieņemams gan personām ar ierobežotu rīcībspēju, gan bankām.

2023. gadā uzsākts darbs pie vadlīniju izstrādes, kas aptvertu visas puses, kas iesaistītas banku pakalpojumu sniegšanā personām ar rīcībspējas ierobežojumiem, identificējot un skaidrojot katras puses atbildību un veicamās darbības.

Papildus tam tiesībsargs ir veicis dažādus pētījumus, kas skar personu ar invaliditāti tiesības,² organizējis konferences, lai diskutētu par personu ar invaliditāti tiesībām, kā arī veicis dažādus sabiedrības informēšanas pasākumus gan Latvijā, gan ārpus tās.³

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par pieklūstamas vides nenodrošināšanu dienesta viesnīcā

Tiesībsargs [vērsās](#) Eiropas Komisijā ar sūdzību par pieejamas vides nenodrošināšanu Smiltenes vidusskolas dienesta viesnīcā. Iepriekš [pārbaudes lietā](#) konstatēts, ka Smiltenes novada pašvaldība par Eiropas Savienības fondu līdzekļiem no jauna uzbūvēja Smiltenes vidusskolas dienesta viesnīcas trīsstāvu ēku, bet nenodrošināja pieejamu vidi cilvēkiem ar kustību traucējumiem ratiņkrēslus, lai viņi varētu patstāvīgi nokļūt augstāk par dienesta viesnīcas pirmo stāvu.

Pēc vairākkārtējiem tiesībsarga aicinājumiem pašvaldība trūkumu nenovērsa.

Par pieklūstamu vidi PSIA “Ādažu slimnīca”

Tiesībsargs [vērtēja situāciju](#), kurā seniore ar ierobežotu pārvietošanās spēju (nelieto ratiņkrēslu) nevarēja cieņpilni pārvietoties pa ārstniecības iestādes stāviem, jo nebija nodrošināti pienācīgi lietojami vides pieejamības elementi. Lietā atšķīrās iesniedzējas, Veselības inspekcijas un ārstniecības iestādes viedokļi par to, vai ārstniecībā ir pieejama vide un pakalpojums, vai strīdus dienā bija pieejama informācija par kārtību, kādā bija jāpiesaka ārstniecības iestādes asistents.

Ja ārstniecības iestādē nav nodrošināta vides pieejamība, ir jābūt pieejamai informācijai par to, kā saņemt pieejamu pakalpojumu. Pieklūstamība ir jāvērtē no pakalpojuma saņēmēja skatpunkta. Tiesībsargs konstatēja, ka ārstniecības iestādē esošie pieejamības elementi ir formāli un pēc būtības neveicina personu ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanu sabiedrībā; tās informatīvā un digitālā vide nav atbilstoša normatīvajam regulējumam. Kārtība ir formāla un nav atbilstoša normatīvajam regulējumam.

Tiesībsargs konstatēja seniores ar ierobežotām pārvietošanās iespējām tiesību pārkāpumu, nenodrošinot viņai pieejamu pakalpojumu. Tāpat tiesībsargs konstatēja labas pārvaldības principa pārkāpumu inspekcijas darbībā, veicot slimnīcas vides pieejamības novērtējumu.

² Plašāks pārskats sniegts ziņojuma sadaļā “Pētījumi”.

³ Plašāks pārskats sniegts ziņojuma sadaļā “Sabiedrības informēšana un iesaiste”.

Par personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesisko aizsardzību saistībā ar aizgādņu problemātiku pašvaldībās

Tiesībsargs jau 2022. gadā identificēja gadījumus, kad personām ar ierobežotu rīcībspēju ilgstoši nebija iecelti aizgādņi, bet šajā pārskata periodā šī problemātika vēl vairāk saasinājās. Šie cilvēki bez ilgstošas pārstāvības riskē zaudēt savu mājokli vai īpašumu, nevar noformēt mantojumu un risināt citus sev aktuālus mantiskos jautājumus. Tiesībsargs ir [aicinājis](#) atbildīgās institūcijas rast tādus risinājumus, kas paredzētu visā valsts teritorijā aizgādņiem vienlīdzīgu atbalstu, kā arī veikt citus pasākumus, lai cilvēku ar rīcībspējas ierobežojumu tiesību aizsardzība tiktu īstenota efektīvāk.

Aizgādņa tiesības pilnvarot trešo personu aizgādņībā esošās personas pārstāvībai

Tiesībsargs vērsās Latvijas Zvērinātu notāru padomē, lūdzot vērtēt kāda notāra noformētās pilnvaras, kuru personas ar ierobežotu rīcībspēju vārdā izdevusi viņa aizgādne, atbilstību normatīvajiem aktiem. Tiesībsargs saskatīja, ka pilnvaras tekstā iekļautais tiesību apjoms, kas pilnvarotai personai noteikts, ir plašāks nekā personai ar tiesas nolēmumu noteiktais rīcībspējas ierobežojums, kādā personu ir tiesīga pārstāvēt aizgādne.

Lai veicinātu vienotu izpratni bāriņtiesu darbinieku vidū, Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijai tika nosūtīta [informācija](#), skaidrojot aizgādņa pilnvaras apjoma pieļaujamības kritēriju.

Par atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma regulējuma pieņemšanu

Tiesībsargs jau 2022. gadā, secinot, ka Latvijas Republika joprojām nepilda starptautiskās saistības, ko tā uzņēmusies ratificējot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām attiecībā uz atbalsta sniegšanu rīcībspējas īstenošanā, vērsās pie Ministru prezidenta. Ministru kabinets atbalstīja atbalsta personas lēmumu pieņemšanā pakalpojuma ieviešanu no 2023. gada 1. novembra. Lai to ieviestu, vēl bija nepieciešams veikt attiecīgo normatīvo aktu grozījumus. Tiesībsargs konstatēja, ka vērojama pārlietu lēna jautājuma virzība, kas apdraud pakalpojuma ieviešanu no 2023. gada 1. novembra. Tā kā jautājums jau bija nonācis Saeimas dienaskārtībā, tiesībsargs vērsās gan pie atbildīgās [Saeimas komisijas](#), gan arī [Saeimas priekšsēdētāja](#), aktualizējot nepieciešamā regulējuma steidzamību. Rezultātā nepieciešamie normatīvie akti tika pieņemti, un pakalpojums ir pieejams no 2023. gada 1. novembra.

Par vēlēšanu novērošanas psihoneiroloģiskajās slimnīcās gala secinājumiem un rekomendācijām

Tiesībsarga biroja darbinieki, balstoties uz normatīvā regulējuma izpēti un 14. Saeimas vēlēšanu dienā veikto novērošanu psihoneiroloģiskajās slimnīcās, [secināja](#), ka kopumā šajās iestādēs tika nodrošinātas

tiesības vēlēt, tomēr konstatēja arī vairākas nepilnības, kas atsevišķos gadījumos personām ar garīga rakstura traucējumiem ierobežoja vai varēja ierobežot iespējas pilnvērtīgi izmantot vēlšanu tiesības.

Ieslodzīto tiesības

Ieslodzītie atrodas pilnā valsts pakļautībā un vienlaikus arī aizsardzībā. Atrodoties slēgtā vidē un ārpus sabiedrības redzamības, ar stingriem režīma un uzraudzības noteikumiem un ierobežojumiem, vienlaikus pastāvot sabiedriskajam nosodījumam, šo personu Satversmē noteikto tiesību pārkāpumu risks ir īpaši augsts.

Informāciju par iespējamiem tiesību pārkāpumiem tiesībsargs nemainīgi saņem no ieslodzīto iesniegumiem un veiktajām vizītēm ieslodzījuma vietās. Lai arī ieslodzījuma izpildē ir vērojami uzlabojumi, piemēram, cietumu darbinieku attieksmē, sadzīves apstākļu uzlabošanā, tomēr joprojām atsevišķās ieslodzījuma vietās ir nepietiekams uzraudzības un resocializācijas darbinieku skaits, kā arī pastāv vajadzība pilnveidot medicīniskā personāla skaitu un profesionālo daudzveidību.

Kā pozitīvais pārskata periodā ir atzīmējams jaunā Liepājas cietuma būvniecības uzsākšana un darbs pie jauna, progresīva, uz individuālu pieeju vērsta Sodū izpildes likuma izstrādes, kura tapšanā ir iesaistīts arī Tiesībsarga biroja pārstāvis.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā par ieslodzīto tiesībām saņemti 248 iesniegumi, kas ir mazāk nekā 2022. gadā (396). Lielākā daļa iesniegumu ir par dažādu ieslodzīto tiesību nodrošināšanu, piemēram, satikšanos, telefonsarunām, resocializācijas procesa gaitu, sadzīviska rakstura problēmām (2023. gadā – 110, 2022. – 176), medicīniskās palīdzības nodrošināšanu (2023. – 28, 2022. – 22), kā arī lūgumi sniegt informāciju (2023. – 60, 2022. – 74). Līdzīgi kā iepriekš ir samazinājies iesniegumu skaits par neatbilstošiem sadzīves apstākļiem (2023. – 12, 2022. – 22). Saņemtas 10 sūdzības par cietuma darbinieku nepieklājīgu rīcību vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (2022. – 25). Par fiziska spēka pielietošanu pret ieslodzītajiem sūdzības nav saņemtas.

Iesniegumos aktualizējās jautājumi par ierobežotām iespējām strādāt, lai apmaksātu, piemēram, briļļu vai vitamīnu iegādi, personīgo elektroiekārtu izmantošanu, kā arī segtu cietušajiem ar spriedumu noteiktās kompensācijas. Ir saņemtas ziņas par problemātiku cietuma darbiniekiem sazināties ar ieslodzītajiem ārvalstniekiem, kuri izmanto darbiniekiem nezināmu valodu, piemēram, ķīniešu. Tika saņemta informācija par korespondences nenosūtīšanas gadījumiem Rīgas Centrālcietumā, Jēkabpils un Daugavgrīvas cietumos.

Tā kā ilgākā laika posmā tika saņemti iesniegumi par ieslodzīto pašpārvaldi un vardarbību Jēkabpils cietumā, tajā tika veikta pārbaude, pēc kuras [zinojumā](#) tika norādīts uz augstu ieslodzīto savstarpējās

vardarbības risku un izteiktām pašpārvaldes pazīmēm. Tāpat Jēkabpils cietumā tika vērtēta arī veselības aprūpes pieejamība, un nosūtīts [tiesībsarga ziņojums](#) atbildīgajām iestādēm.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par atšķirībām personiskās sadzīves elektrotehnikas lietošanā Latvijas Cietumu slimnīcā

Tiesībsargs [vērsās Tieslietu ministrijā](#) par atšķirībām personiskās sadzīves elektrotehnikas lietošanā ieslodzītajiem Latvijas Cietumu slimnīcā. Normatīvais regulējums neparedz tiesības tur lietot ledusskapi vai elektrisko tējkannu.

Tiesībsarga ieskatā, ja šajā slimnīcā ievietotajiem ieslodzītajiem tāpat kā citiem ir paredzētas tiesības iepirkties cietuma veikalā, ir jānodrošina arī iespēja produktus uzglabāt ledusskapī un pagatavot karstos dzērienus. Tieslietu ministrija šo ieteikumu ir ņēmusi vērā, izstrādājot priekšlikumus grozījumiem Latvijas Soduzpildes kodeksā, vienlaikus plānojot grozījumus arī Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā.

Par darba samaksu notiesātajām personām

Tiesībsargs sniedza [viedokli](#) par Latvijas Soduzpildes kodeksa 56.¹⁶ pantā noteiktās darba samaksas ar brīvības atņemšanu notiesātām personām atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2022/2041 par adekvātām minimālajām algām Eiropas Savienībā noteiktajiem nediskriminēšanas un samērīguma principiem. Lai arī tiesībsargs secināja, ka notiesātajiem paredzētās atšķirīgās minimālās darba algas likmes, kā arī ieturējumu veikšanas kārtība atbilst direktīvas prasībām, tomēr likumdevējam būtu jātiecas nodrošināt notiesātajiem taisnīgu atalgojumu, kas pēc iespējas līdzinās atalgojumam, ko par tādu pašu darbu saņem brīvībā nodarbinātās personas.

Par disciplinārsodu piemērošanu

Eiropas Komiteja Spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai pēc vizītes Latvijā 2022. gadā [ziņojumā](#) norādīja, ka būtu jāaizliedz secīgi disciplinārsodi, kuru rezultātā tiek noteikta nepārtraukta ievietošana soda izolatorā, pārsniedzot maksimālo termiņu, kā arī jānodrošina, lai paškaitējuma darbības vairs netiktu uzskatītas par režīma pārkāpumu. Šajā aspektā tika veikta pārbaude Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā, kurā netika konstatēta prakse, ka notiesātajiem vairāku sodu gadījumā secīgi bez pārtraukuma tiktu piemērots sods – ievietošana soda izolatorā.

Neskatoties uz to, Tieslietu ministrijai tika [rekomendēts](#) veikt grozījumus normatīvajā regulējumā, lai vairāku sodu gadījumā nepieļautu secīgu ievietošanu soda izolatorā bez pārtraukumiem, kā arī līdz normatīvā regulējuma pilnveidei izstrādāt pagaidu regulējumu par rīcību gadījumos, ja ieslodzītais veic paškaitējumu, lai nepieļautu tā sodīšanu par šādām darbībām. [Tieslietu ministrija informēja](#), ka

2024. gadā ir plānoti grozījumi un Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir nosūtīta skaidrojoša vēstule par pagaidu risinājumu, nepiemērojot sodu par paškaitējumu savai veselībai.

Ārzemnieku un bezvalstnieku tiesības, personu tiesiskais statuss

Latvijai saistošie starptautiskie līgumi nosaka, ka katram cilvēkam, lai kur viņš atrastos, ir tiesības uz viņa atzīšanu par tiesību subjektu – lai valstī viņam tiktu piešķirts noteikts statuss, tam atbilstošs tiesību un pienākumu kopums, kā arī attiecīgi personu apliecinoši dokumenti. Ir noteiktas cilvēktiesību garantijas, kas jānodrošina ikvienai personai neatkarīgi no statusa, piemēram, tiesības uz dzīvību, bet pārējais personas tiesību un pienākumu kopums būs atkarīgs no tā, vai persona ir valsts pilsonis, pastāvīgais iedzīvotājs, ārzemnieks vai starptautiskās aizsardzības meklētājs.

Tiesībsargs regulāri saņem ārzemnieku iesniegumus par dažādiem iespējamiem cilvēktiesību aizskārumiem. Pēdējo gadu ģeopolitiskā situācija, piemēram, Krievijas iebrukums Ukrainā vai situācija uz Latvijas–Baltkrievijas robežas un ar to saistītie Latvijas iestāžu lēmumi, ietekmē arī tiesībsargam adresēto iesniegumu saturu. Vienlaikus valstī ir jomas, kur sistēmiski trūkumi vērojami jau ilgstoši, piemēram, nepilngadīgo bez pavadības tiesību nodrošināšanā, attiecībā uz finansiālo atbalstu patvēruma meklētājiem u. c. Attiecīgi arī tiesībsarga aktivitātes šajās jomās ir vērstas uz to, lai turpinātu jau iesākto darbu vai rastu efektīvākus risinājumus.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā par ārvalstnieku, bezvalstnieku tiesībām un jautājumiem, kas saistīti ar personu tiesisko statusu, Tiesībsarga birojā kopumā sniegtas 24 mutiskas vai e-pasta konsultācijas, kā arī saņemts 81 iesniegums. Tas ir ievērojami vairāk nekā iepriekšējā pārskata periodā, kad tika saņemti 27 iesniegumi. Iesniegumu skaits visvairāk pieauga saistībā ar Imigrācijas likumā pieņemtajiem grozījumiem, kas skāra bijušos Latvijas pilsoņus vai nepilsoņus, kas ieguvuši Krievijas pilsonību un Latvijā uzturas ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju. Vienlaikus gan iesniegumu tēmās, gan citās tiesībsarga aktivitātēs aktualitāti nezaudēja arī jautājumi, kas tiesībsarga redzeslokā bija nonākuši jau iepriekšējos gados. Tādi bija, piemēram, cilvēktiesību ievērošana uz Latvijas–Baltkrievijas robežas, nepilngadīgo bez pavadības tiesību nodrošināšana, atbalsta turpināšana Ukrainas civiliedzīvotājiem, apstākļi patvēruma meklētāju, kā arī aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centros.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Par tiesībsarga pārbaudes vizīti aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā “Mucenieki”

2023. gada 12. maijā Tiesībsarga biroja darbinieki, piesaistot speciālistu medicīnas aprūpes jautājumos, devās monitoringa vizītē uz Valsts robežsardzes aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centru “Mucenieki”. Vizītes ietvaros tika vērtēts, vai apstākļi centrā atbilst vispārējiem cilvēktiesību standartiem. Attiecīgi tika

sniegtas vairākas rekomendācijas gan par centra infrastruktūras uzlabošanu, gan personāla paplašināšanu, iekļaujot sociālo darbinieku un pedagogu darbam ar bērniem, un citiem jautājumiem. Īpaši tika norādīts uz nepieciešamību risināt ārstniecības personu pieejamību centrā.

Par tiesībsarga ierosinātajām likumdošanas iniciatīvām

2023. gadā tiesībsargs piedalījās Saeimas komisiju sēdēs, sniedzot viedokli par grozījumiem Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likumā un Imigrācijas likumā, kā arī pēc savas iniciatīvas sagatavoja priekšlikumus Saeimai un Ministru kabinetam nepieciešamajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Tiesībsargs [vairākkārt](#) pauda [viedokli](#) par normatīvo aktu grozījumiem, kas saistīti ar situāciju uz Latvijas–Baltkrievijas robežas, tostarp iesniedzot [priekšlikumu](#) grozījumiem Valsts robežsardzes likumā un aicinot novērst regulējuma iespējamo neatbilstību Eiropas Savienības tiesībām patvēruma jomā.

Tāpat tiesībsargs nosūtīja [vēstuli](#) Ministru prezidentam ar lūgumu izvērtēt norādītos riskus un veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajā regulējumā, lai Imigrācijas likuma Pārejas noteikumu 58. punkts atbilstu labas pārvaldības principam un Latvijas starptautiskajām saistībām. Tiesībsargs arī vērsās pie Ministru prezidentes ar [vēstuli](#) par patvēruma meklētāju sociālo nodrošinājumu. Vēstulē uzsvars tika likts uz nepilngadīgo bez pavadības tiesību nodrošināšanu, kā arī nepieciešamību pārskatīt patvēruma meklētāju uztura un dienasnaudas apmēru, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču normas.

Par Satversmes tiesai sniegtajiem viedokļiem

2023. gadā tiesībsargs sniedza vairākus viedokļus Satversmes tiesai par jautājumiem, kas skāra ārzemnieku tiesības un personu tiesisko statusu. Imigrācijas likumā veikto grozījumu kontekstā tiesībsargs ir sniedzis [viedokli](#) Satversmes tiesai lietās Nr. 2023-04-01 un Nr. 2023-07-01 par Imigrācijas likuma pārejas noteikumu 58. punkta un citu likumu grozījumu atbilstību Satversmei. Papildus tiesībsargs arī sniedza [viedokli](#) lietā Nr. 2022-36-01 par Pilsonības likuma pārejas noteikumu 7. punkta atbilstību Satversmei.

Par piespiedu izraidīšanas novērošanu

2023. gadā ir pieņemti 47 lēmumi par ārzemnieku piespiedu izraidīšanu, un uz savu izcelsmes valsti ir atgrieztas 44 personas. Īstenojot Imigrācijas likuma 50.⁷ pantā noteikto uzdevumu, pārskata periodā Tiesībsarga biroja novērotāji aptaujāja piecus piespiedu kārtā izraidāmos ārzemniekus un piedalījās trijās faktiskajās izraidīšanās.

2023. gadā Latvijā arī notika kārtējā Šengenas noteikumu kopuma jeb *acquis* efektīvas piemērošanas izvērtēšana atgriešanas jomā, un tiesībsargs komisijai ziņoja par piespiedu izraidīšanas novērošanas īstenošanu laikā no 2018. līdz 2023. gadam.

Cilvēku tirdzniecības novēršana

Cilvēku tirdzniecība ir viens no smagākajiem iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem, rupjš cilvēka cieņas un fiziskās neaizskaramības pārkāpums, kas cilvēku ievainojamības, bezpalīdzības, nezināšanas un daudzu citu faktoru rezultātā skar ļoti daudz cilvēku, tostarp pašas neaizsargātākās grupas – bērnus, sievietes, vecāka gadagājuma cilvēkus, personas ar invaliditāti un sociāli neaizsargātus cilvēkus.

Cilvēku tirdzniecības galvenais mērķis ir personas ekspluatācija, un parasti tas notiek peļņas gūšanas nolūkā. Cilvēku tirdzniecībai ir dažādas formas, piemēram, seksuālā izmantošana, piespiedu darbs (darbaspēka ekspluatācija), piespiedu noziedzība vai ubagošana, turēšana kalpībā un piespiedu fiktīvās laulības. Taču cilvēku tirdzniecības fenomens ik gadu attīstās un kļūst arvien grūtāk izsekojams, kam pamatā ir gan jaunas cilvēku tirdzniecības formas (piemēram, nelegālā adopcija un surogātmāšu ekspluatācija), gan arvien pieaugošās digitālās vides īpatsvars.

Arī Latvijā cilvēku tirdzniecība nav statistiska, un, ja vēl iepriekšējos gados pārliecinoši izplatītākā forma bija darbaspēka ekspluatācija, tad šobrīd seksuālā ekspluatācija un piespiedu fiktīvās laulības atkal kļūst redzamākas, un arvien vairāk personu cieš no tā. Līdztekus parādās arī dažas jaunas tendences, piemēram, konstatēts gadījums, kad Latvijas pilsonis ir savervēts piespiedu ubagošanai Polijā, savukārt citā gadījumā persona tikusi piespiesta veikt noziedzīgu nodarījumu.

Pēc pēdējiem pieejamiem datiem Latvijā no cilvēku tirdzniecības 2020. gadā cieta 48 personas, 2021. – 61, bet 2022. – 26. Salīdzinājumam – 2021. gadā Eiropas Savienībā bija reģistrēti 7155 cilvēku tirdzniecības upuri, kas ir par 10 procentiem vairāk nekā 2020. gadā (6534).

Pārskata perioda raksturojums

Iesniegumu par cilvēku tirdzniecības jautājumiem tiesībsarga redzeslokā praktiski nav, jo šī smagā nozieguma izmeklēšana ietilpst Valsts policijas kompetencē, bet palīdzību upuriem sniedz sociālo pakalpojumu sniedzēji (biedrība “Centrs MARTA” un biedrība “Patvērums “Drošā māja””).

Vienlaikus tiesībsargs pēc iepazīšanās ar masu medijos pieejamo informāciju par Valsts policijas izmeklēšanu kādā lietā, kurā tobrīd 15 gadīga pusaudze bija apsūdzēta par divu meiteņu pamudināšanu izgatavot pornogrāfiska rakstura materiālus, [vērsās](#) Ģenerālprokuratūrā ar lūgumu pārliecināties, vai kriminālprocesā ir izvērtēta nepilngadīgās meitenes atbilstība cilvēku tirdzniecības upura statusam. Prokuratūra sniedza atbildi tiesībsargam, ka izvērtējums ir ticis veikts un nav konstatēti apstākļi, kas liecinātu par personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura statusam.

Tiesībsargs atbilstoši savam mandātam sekmēt sabiedrības informētību turpināja jau iepriekšējos gados iesāktās aktivitātes sabiedrības izglītošanā.

Tiesībsargs piedalījās skolu programmā “Dzīvei gatavs”, kuras ietvaros skolēniem vadīja lekcijas arī par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Kopumā tika novadītas deviņas lekcijas skolēniem, un tās sadarbībā ar Ārlietu ministriju ir paredzēts turpināt arī 2024. gadā.

Pārskata periodā joprojām aktuāls bija jautājums par cilvēku tirdzniecības riskiem attiecībā uz patvēruma meklētājiem, it sevišķi nepilngadīgajiem bez pavadības. Tāpēc tiesībsargs organizēja divu dienu bāriņtiesu darbinieku apmācības par cilvēku tirdzniecības risku atpazīšanu. Kopumā tika apmācīti 59 darbinieki no 26 bāriņtiesām visā Latvijā.

Tiesībsarga biroja darbinieki jau trešo gadu turpināja apmācīt arī dažādus tiesību profesionāļus (policijas darbiniekus, prokurorus, tiesnešus un zvērinātus advokātus) un psihologus par tēmu “Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri”. Apmācības organizēja Latvijas Pašvaldību mācību centrs, un kopumā 2023. gadā tika novadītas 14 nodarbības, būtiski uzlabojot amatpersonu spēju laikus atpazīt cilvēku tirdzniecības gadījumus.

2023. gadā Tiesībsarga biroja darbinieki sadarbībā ar biedrību “Centrs MARTA” turpināja 2022. gadā uzsāktu aktivitāti un apmeklēja 18 bērnu aprūpes iestādes visā Latvijā, lai izglītotu bērnus par cilvēku tirdzniecības riskiem un informētu, kur vērsties pēc palīdzības. Kopumā tika izglītoti aptuveni 140 jaunieši vecumā no 13 gadiem. Savukārt iestāžu darbiniekiem tika novadītas divas atsevišķas lekcijas tiešsaistē, kopumā apmācot aptuveni 70 darbiniekus.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Vadlīnijas cilvēku tirdzniecības un darbaspēka ekspluatācijas risku novēršanai publiskajos iepirkumos

Tiesībsargs 2023. gadā turpināja iepriekš aizsāktu tēmu par cilvēktiesību standartos balstītu pieeju publisko iepirkumu procedūrās un sadarbībā ar Iekšlietu ministriju un Iepirkumu uzraudzības biroju uzsāka darbu pie vadlīniju cilvēku tirdzniecības un darbaspēka ekspluatācijas risku novēršanai publiskajos iepirkumos izstrādes.

Vadlīniju mērķis ir sniegt priekšstatu un veicināt izpratni par darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības novēršanas paņēmieniem publiskajos iepirkumos, un šo vadlīniju mērķa grupa ir valsts un pašvaldību iestādes, kas izsludina iepirkumus. Vadlīnijas ir paredzēts pabeigt 2024. gadā.

Uzņēmējdarbība un cilvēktiesības

Mūsdienu globalizācijas apstākļos uzņēmējdarbībai ir aizvien būtiskāka ietekme uz cilvēktiesībām. Tā var būt gan pozitīva, piemēram, jaunu darba vietu radīšana, produktu pieejamība kādā reģionā u. c., gan negatīva, piemēram, vides piesārņojums, neatbilstoša darba samaksa, piespiedu izlikšana no mājvietas.

To apzinoties, jau 2011. gadā tika apstiprināti ANO Uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipi (ANO Pamatprincipi), kas balstīti uz trim pīlāriem – aizsargāt, ievērot un atļidzināt. ANO Pamatprincipi izklāsta, kādi ir valstu un uzņēmumu pienākumi attiecībā uz cilvēktiesību ievērošanu un aizsardzību. Valstīm ir jāsniedz efektīvi norādījumi uzņēmumiem par to, kā visā to darbībā ievērot cilvēktiesības. Savukārt uzņēmumiem ir jāievēro visas starptautiski atzītās cilvēktiesības. Tas nozīmē, ka tiem ir jāizvairās no cilvēktiesību pārkāpšanas un jānovērš tāda negatīva ietekme uz cilvēktiesībām, kuras radīšanā tie ir iesaistīti.

Eiropas Savienībā šobrīd tiek izstrādāta direktīva par uzņēmumu rūpības pienākumu attiecībā uz ilgtspēju (“Corporate Sustainability Due Diligence Directive”), kas aptver arī cilvēktiesību risku izvērtējumu un aizskārumu novēršanu uzņēmumu darbībā. Direktīva galvenokārt attieksies uz lielajiem uzņēmumiem, taču tiesībsargs ir aicinājis ikvienu uzņēmēju pievērst uzmanību cilvēktiesību ievērošanai uzņēmuma darbībā, negaidot direktīvas ieviešanu.

Pārskata perioda raksturojums

Strādājot ar tēmām, kurās skartas cilvēktiesības, tiesībsarga redzeslokā aizvien biežāk nonāk aizskāruma gadījumi biznesa vidē. Lai arī tiesībsarga pienākumi tiešā veidā nav saistīti ar uzņēmējdarbības un cilvēktiesību mijiedarbības uzraudzīšanu, ir atsevišķas jomas, kuras tomēr ienākušas dienaskārtībā un kurās jau šobrīd tiesībsargs sniedzis savu vērtējumu, ieteikumus un atbalstu.

2023. gada pavasarī tiesībsargs vērsās pie Ministru prezidenta, norādot, ka uzņēmējdarbība un cilvēktiesības kā kopums Latvijā ir vāji regulēti. Ir jārod kvalitatīvs un uz ilgtermiņa attīstību vērsti risinājumi situācijas sakārtošanai, ieviešot uzņēmējdarbības un cilvēktiesību nacionālo rīcības plānu. Svarīgi ir atzīmēt, ka Latvija ir viena no retajām Eiropas Savienības valstīm, kur šāda plāna joprojām nav. Plāna nepieciešamību nosaka šīs jomas starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības rekomendācijas.

Tiesībsargs ir norādījis, ka valstij visupirms ir jāveicina cilvēktiesību ievērošana uzņēmumos, ar kuriem tā veic komercdarījumus. Piemēram, gadījumos, kad uzņēmums tiešā vai netiešā veidā īsteno valsts pasūtījumu, būtu jo īpaši sagaidāms, ka šāds uzņēmums savā darbībā ievēro cilvēktiesības. Te īpaši aktuāls ir stāsts par konkursiem un lētāko piedāvājumu, aiz kura patiesībā var slēpties virkne problēmu.

Situācijās, kad konkursā esošie piedāvājumi būtiski atšķiras, ir pamats aizdomām par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem.

[Vēstulē Ministru prezidentam](#) tiesībsargs ir akcentējis, kas valdībai būtu jādara situācijas sakārtošanai:

- jāizstrādā un jāpieņem uzņēmējdarbības un cilvēktiesību nacionālais rīcības plāns, ievērojot ANO, Eiropas Padomes, citu starptautisko organizāciju un arī cilvēktiesību aizsardzības organizāciju (piemēram, Dānijas Cilvēktiesību institūta) ieteikumus un iesaistot šajā procesā sabiedrību un ieinteresētās personas;
- jāpauž stingra un nepārprotama nostāja par to, ka uzņēmumiem ir jāievēro cilvēktiesības un to sagaida ne tikai valsts, bet arī sabiedrība;
- institucionālā līmenī jāveicina izpratne par ANO Pamatprincipos ierakstītajām vērtībām un principiem, lai valsts vara tiktu īstenota saskaņoti un harmoniski ar mērķi līdzvērtīgi aizsargāt visas cilvēktiesības;
- jāveicina uzņēmējdarbības un cilvēktiesību jomas pētniecība akadēmiskā līmenī;
- jārāda piemērs, kā tiek īstenots pienākums ievērot cilvēktiesības, paredzot, ka valsts nozīmes uzņēmumiem un valsts un pašvaldību kapitālsabiedrībām, kā arī uzņēmumiem, kuri piedalās publiskos iepirkumos vai citādā veidā sadarbojas ar valsti vai pašvaldībām, ir jāīsteno rūpības pienākums (angliski – due diligence) attiecībā uz cilvēktiesībām un jāievēro savā darbībā ANO Pamatprincipi;
- jāizvērtē nacionālie normatīvie akti, lai identificētu, kā vēl būtu stiprināma cilvēktiesību aizsardzība, piemēram, paredzot obligātu rūpības pienākuma procesa īstenošanu arī citos uzņēmumos.

2023. gada novembrī kampaņas “Business un cilvēktiesības – labs labu uzlabo” ietvaros Tiesībsarga birojs sagatavoja un publicēja informatīvos materiālus ar mērķi vairot šīs jomas atpazīstamību un pielietojumu dzīvē atbilstoši starptautiski noteiktajiem standartiem. Kampaņas laikā tapušie informatīvie materiāli vienkopus apskatāmi Tiesībsarga biroja tīmekļvietnē (tiesību joma [Uzņēmējdarbība un cilvēktiesības](#)), un tie būs pamats citām plašāk izvērstām aktivitātēm, tostarp Latvijas situācijas izpētei un konferencei 2024. gada pavasarī.

Labā pārvaldība

Valsts pārvaldes uzdevums ir kalpot privātpersonām, tāpēc valsts pārvaldei jābūt pieklājīgai un laipnai pret privātpersonu. Privātpersona ir jārespektē un jāiesaista dialogā par jautājumiem, kas to skar un kā labāk nodrošināt sabiedrības interešu ievērošanu. Līdz ar to no labas pārvaldības principa izriet tas, ka valsts pārvaldei ir jārikojas atklāti, taisnīgi, samērīgi un rūpīgi, jāizvairās no nepamatotiem kavējumiem, jābūt pieklājīgai un izpalīdzīgai, pienācīgi jāņem vērā katras lietas individuālie apstākļi, jāatzīst savas kļūdas un jāatvainojas par tām, kā arī nepārtraukti jārūpējas par savas darbības uzlabošanu.

Pārskata perioda raksturojums

Tiesībsarga birojā 2023. gadā saņemti 326 iesniegumi saistībā ar labu pārvaldību. Līdzīgs skaits iesniegumu bija arī 2022. gadā – 332 un 2021. – 334. Periodu labas pārvaldības jomā raksturo dažādība. Gan dažādās jomas, par kurām iedzīvotāji sūdzējušies, gan labas pārvaldības principa izpausmju dažādība (informācijas atklātības pārkāpumi, lēmumu pamatojuma trūkums, neētiska rīcība, tiesību normu gramatiska interpretācija, sabiedrības interešu neievērošana u. c.). Iedzīvotāji sūdzības par labas pārvaldības principa pārkāpumu vienlīdz daudz ir snieguši gan par valsts pārvaldes iestādēm, gan par pašvaldībām.

Raksturojot pašvaldību darbu, atzīmējams – bieži nācās vērtēt Ogres pašvaldības rīcību un lēmumus. Piemēram, tiesībsargs kritiski [vērtēja](#) pašvaldības lēmumu aizliegt iedzīvotāju pulcēšanos Ogres vēstures un mākslas muzeja darbības atbalstam un Ogres novada pašvaldības [atteikumu](#) mūziķim piedalīties pilsētas svētkos saistībā ar viņa izteikumiem par šo pašvaldību sociālajā medijā "Facebook". Tāpat Ogres novada pašvaldība labas pārvaldības principa pārkāpumu pieļāva, pēkšņi veicot izmaiņas skolēnu transporta maršrutā, kā rezultātā mācību gada vidū bērns vairs nevarēja tikt uz skolu. Arī pārbaudes lietā Nr. 2022-44-27L,27M tiesībsargs [konstatēja](#) Ogres novada pašvaldības un tās iestādes nelaipnu komunikāciju ar iedzīvotāju.

Arī citu pašvaldību darbā tika konstatēta labas pārvaldības principa neievērošana. Piemēram, Rīgas domes noteikumi par prasībām uzņemšanai vidusskolās [tika pieņemti](#) vien divus mēnešus pirms mācību gada beigām, diskutējās par jauno kārtību neiesaistot izglītojamos un viņu vecākus. [Pārbaudes lietā Nr. 2023-24-22C,27L](#) tiesībsargs secināja, ka Rīgas pašvaldība nav pievērsusi pienācīgu vērību iedzīvotāju sūdzībām par putekļu piesārņojumu, kas ir potenciāli kaitīgs cilvēku veselībai, kā arī pazemina apkārtnes iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Pašvaldība neveica visus iespējamus pasākumus, lai apzinātu un novērstu vai

samazinātu tādu vides faktoru, kas negatīvi ietekmē pašvaldības iedzīvotāju veselību un dzīves kvalitāti, klātbūtni.

Arī valsts pārvaldes iestāžu darbībā tika saskatīti labas pārvaldības izaicinājumi. Pēc Covid-19 pandēmijas kā problemātika ir iezīmējusies [iestāžu pieejamība](#). Piemēram, klātienes konsultācija Valsts ieņēmumu dienestā ir jāgaida nesamērīgi ilgi. Klientam nav iespēju saņemt konsultāciju, ierodoties iestādē bez iepriekšēja pieraksta. Valsts darba inspekcijā konstatēta iekšējās komunikācijas nepietiekamība starp dažādu līmeņu vadītājiem un nodarbinātajiem par personu novērtēšanas un atalgojuma tēmu. Savukārt akciju sabiedrība “Latvijas valsts meži”, atsakot vides aizsardzības nevalstiskajai organizācijai sniegt ar vidi saistītu informāciju, [tiesībsarga vērtējumā](#), nepamatoti to klasificēja kā ierobežotas pieejamības informāciju ar norādi uz komercnoslēpuma statusu.

Kā uz sliktu pārvaldību kārtējo reizi tiesībsargs norādīja, analizējot Valsts policijas amatpersonas rīcību, kas bērnam piemēroja naudas sodu, nevis audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus administratīvā pārkāpuma procesā. Lai arī Valsts policija kopumā apzinās šo problemātiku, arvien atsevišķas amatpersonas to neņem vērā.

Pārskata periodā bija arī **pozitīvi labas pārvaldības piemēri**. Sabiedrībai jutīgi ir skolu reformu jautājumi, par ko tiesībsargs regulāri saņem iesniegumus. No labas pārvaldības skatpunkta šajā jomā vērojama pozitīva tendence. Piemēram, vērtējot ieceri slēgt Variņu pamatskolu Smiltenes novadā, konstatēts, ka pašvaldība par to laikus un izsmeļoši informējusi iedzīvotājus. Bija izstrādātas apjomīgas stratēģijas, organizētas publikācijas un tikšanās ar iedzīvotājiem. Savukārt Preiļu novada pašvaldība pēc tiesībsarga aicinājuma laboja lēmuma juridiskās nepilnības un sniedza iedzīvotājam detalizētu skaidrojumu par viņam labvēlīga prettiesiska lēmuma atcelšanu par nekustamā īpašuma nodokli.

Rēzeknes pilsētas Sociālā dienesta patversmē tika konstatēta darbinieku slikta izturēšanās pret klientiem, ko pašvaldība centās novērst. Pārtikas un veterinārā dienesta pārstāvji, reaģējot uz Tiesībsarga biroja saņemtu sūdzību par Saldus filiāles pakalpojumu pieejamību sakarā ar ierobežoto darba laiku, apņēmas pakalpojumus nodrošināt individuāli ārpus formāli noteiktā darba laika.

Pārskata gada sākumā tiesībsargs [aicināja](#) Finanšu ministriju, Labklājības ministriju, Valsts ieņēmumu dienestu un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru mainīt prettiesisko praksi attiecībā uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieturēšanu no darba ņēmējiem solidaritātes nodokļa administrēšanā, kad darba devējam (nodokļa maksātājam) valsts ir piešķīrusi “nodokļu brīvdienas”. Iestādes tiesībsarga [ieteikumus nēma vērā](#).

Kopumā vērtējot valsts pārvaldes attieksmi labas pārvaldības jomā, ir redzama iestāžu vēlme labot kļūdas un būt izpalīdzīgākiem.

Nozīmīgāko gadījumu apskats un tiesībsarga viedoklis

Sabiedrības interešu nodrošināšana būvniecības procesā

[Pārbaudes lietā Nr. 2022-36-27G](#) tiesībsargs vērtēja kulta ēkas apbedīšanas pakalpojumu sniegšanai būvniecības procesu Jelgavas novadā. Tiesībsargs secināja, ka kulta ēkas publiskās apspriešanas procesā būvvalde un pašvaldība radīja ilūziju par to, ka sabiedrība tiek iesaistīta tāda lēmuma pieņemšanā, ar kuru tiks apstiprināta vai noraidīta ēkas būvniecības iecere. Tā kā būvvalde iesaistīja sabiedrību jau izdotas būvatļaujas grozījumu (papildinājumu) pieņemšanā, tai vajadzēja nepārprotami šo nolūku atklāt sabiedrībai, lai iedzīvotāji saprastu, kāda lēmuma pieņemšanā tie līdzdarbojas.

Tāpat tiesībsargs konstatēja, ka pasūtītājs un būvvalde ēkas būvniecības procesā nonivelēja būvtāfeles nozīmi kā sabiedrības informēšanas līdzekli. Pasūtītājs to vispār neizvietoja. Savukārt būvvalde tajā nesaskatīja pārkāpumu, jo informācija esot pieejama Būvniecības informācijas sistēmā. Tiesībsargs norādīja, ka gan publikācija Būvniecības informācijas sistēmā, gan būvtāfele ir vienlīdz nozīmīgas un viena otru papildinošas sabiedrības informēšanas formas.

Pieeja vispārpieejamai vides informācijai

[Pārbaudes lietā Nr. 2023-03-22F](#) tiesībsargs secināja, ka Ropažu novada pašvaldība prettiesiski ir noteikusi ierobežotas pieejamības informāciju koku ciršanas atļaujām, atsakot iedzīvotājam sniegt attiecīgo informāciju. Koku ciršanas atļaujas ir vispārpieejama vides informācija. Pēc tiesībsarga aicinājuma pašvaldība iedzīvotājam atvainojās, izsniedza informāciju un apņēmas turpmāk ievērot informācijas atklātības principus.

Likumdevēja dotā pilnvarojuma pārkāpšana

Tiesībsargs [pārbaudes lietā Nr. 2022-57-27K](#) pauda kritiku, ka Valsts ieņēmumu dienests pretēji likuma prasībām ir aizpildījis gada ienākumu deklarācijas iedzīvotāju vietā un attiecīgi aprēķinājis nodokli maksātāju vietā ar atpakaļejošu datumu. Iestāde to veica, pārkāpjot likumdevēja noteikto termiņu, kurā šāda rīcība bija pieļaujama.

Pretēji Finanšu ministrijas secinājumiem, ka likums nav ievērots, Valsts ieņēmumu dienests savā rīcībā gan nesaskatīja būtiskus pārkāpumus.

Par vienotā nodokļu konta nedraudzīgumu

[Pārbaudes lietā Nr. 2023-29-27B](#) tiesībsargs konstatēja, ka 2021. gadā ieviestais vienotais nodokļu konts kā automatizēta sistēma ir nedraudzīga nodokļu maksātājiem. Tajā nav iestrādāts mehānisms, kas nodokļu maksātāju brīdinātu par ilgstoši uzkrātām neattiecinātām nodokļu nomaksas summām. Tāpat tika konstatēts, ka Valsts ieņēmumu dienesta veiktie nodokļu aprēķini nodokļu maksātājam ir uzrādīti neskaidri.

Preventīvais mehānisms

Preventīvais mehānisms ir unikāla valsts pārraudzības struktūra, kas, pirmkārt, atklāj un novērš sliktas izturēšanās riskus iestādēs, kurās ir vai varētu būt ierobežota personu brīvība; otrkārt, ir kā papildinājums starptautisko līgumu organizācijām, kurām ir piešķirtas tiesības veikt pārbaudes vizītes Latvijas iestādēs, kurās ir vai varētu būt ierobežota personu brīvība.

Valsts preventīvais mehānisms ir izveidots, ņemot vērā [Konvencijas](#) pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem Fakultatīvajā protokolā ietvertās prasības. Visu vizīšu virsmērķis ir novērst sliktu izturēšanos un tās riskus.

Pārskata perioda raksturojums

2023. gadā kopumā ir veiktas 58 vizītes (2022. – 62, 2021. – 32, bet 2020. – 40), no tām 30 bija pārbaudes un 28 izglītojošās vizītes.

Sadarbībā ar biedrības “Centrs Marta” speciālistiem 18 vizītēs ir izglītoti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju jaunieši par cilvēku tirdzniecības jautājumiem. Jaunieši ir informēti arī par valstī pieejamajiem tiesību aizsardzības mehānismiem un iestādēm, kur nepieciešamības gadījumā vērsties pēc palīdzības. Pārskata periodā izglītojošo vizīšu ietvaros ir apmeklētas 10 izglītības iestādes, kurās bērni nakšņo skolas dienesta viesnīcā jeb internātā. Šo vizīšu laikā preventīvā mehānisma darbinieki kopā ar bērniem spēlēja spēli. Spēlē bērniem bija iespēja uzlabot savas zināšanas par savām tiesībām un pienākumiem. Īpaša uzmanība bija veltīta bērnu tiesībām būt pasargātiem no jebkāda veida vardarbības.

Pārbauzu vizīšu komandās bija iekļauti tādi speciālisti kā sertificēts psihiatrs, sertificēts fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts un pārstāvis no nodibinājuma “Invalīdu un viņu draugu apvienība Apeiron”.

Preventīvā mehānisma darbinieki 2023. gadā sadarbībā ar Labklājības ministrijas un Veselības inspekcijas pārstāvjiem **bija arī atsevišķās pārbaudes vizītēs** ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās senioriem.

Arī 2023. gadā bija izvirzīts viens tematiskais ietvars, kam īpaši pievērst uzmanību, un tā bija cilvēktiesību nodrošināšana ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās senioriem. Tādēļ 2023. gada pavasarī tiesībsargs rīkoja [kampanju](#) “Dzīve pensionātā – kāda tā ir?”. [Kampanjas laikā](#) tiesībsargs saņēma gan sūdzības, gan pateicības vārdus un pozitīvas atsauksmes. Apkopotā informācija ir nosūtīta Labklājības ministrijai, Veselības inspekcijai, divām Saeimas komisijām un Latvijas Pašvaldību savienībai izvērtēšanai un turpmākai rīcībai, kā arī Valsts kontrolei informācijai.

Lai pilnveidotu vizīšu metodoloģiju ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas vai psihiatriskajām iestādēm, 2023. gada 25.–27. janvārī preventīvā mehānisma darbinieki devās [pieredzes apmaiņas braucienā](#) pie Horvātijas ombudes biroja nacionālā preventīvā mehānisma kolēģiem. Savukārt 2023. gada 21. februārī notika tikšanās ar Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja un ANO Spīdzināšanas novēršanas apakškomitejas pārstāvjiem. Sarunā preventīvā mehānisma darbinieki pārrunāja jautājumus, kas saistīti ar nacionālā preventīvā mehānisma funkcijas īstenošanu. Pēc šīs tikšanās ir pieņemts lēmums sadarbībā ar Tieslietu ministrijas pārstāvjiem izstrādāt un virzīt grozījumus Tiesībsarga likumā. Šo grozījumu mērķis ir skaidri noteikt tiesībsargu kā valsts preventīvā mehānisma funkcijas un uzdevumu veicēju.

Preventīvā mehānisma darbinieks pārskata periodā piedalījās arī Tieslietu ministrijas Kriminālsodu izpildes politikas pastāvīgās darba grupas sanāksmē. Viens no tās darba kārtības jautājumiem bija [zinojumā](#) Latvijas valdībai par Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai vizīti Latvijā no 2022. gada 10. maija līdz 20. maijam ietvertās rekomendācijas un to izpildei nepieciešamie grozījumi normatīvajos aktos. Tāpat pārskata periodā ir sagatavota un Ārlietu ministrijai nosūtīta vēstule. Tajā tiesībsarga kompetences ietvaros ir sniegta informācija par Spīdzināšanas aizlieguma komitejas uzdotajiem jautājumiem. Nosūtīto informāciju izmantos, lai sagatavotu valsts 7. kārtējo ziņojumu par ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem ieviešanu Latvijā.

Pārbaudes vizītes

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pieaugušajiem

2023. gadā ir apmeklētas 13 pieaugušo ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas. Vizīšu laikā īpaša uzmanība bija pievērsta cilvēktiesību nodrošināšanas aspektiem, iemītnieku tiesību ievērošanai, vispārējiem sadzīves apstākļiem un iemītniekiem sniegto sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamībai.

Diemžēl visās šajās apmeklētajās institūcijās tika konstatēti: 1) institūciju ēkās iemītnieku vajadzībām nav nodrošināta atbilstoša vides pieejamība; 2) nav nodrošināta iemītnieku privātās dzīves neaizskaramības principa ievērošana; 3) iemītniekiem piedāvāto jēgpilnu nodarbību un saturīga brīvā laika pavadīšanas iespēju trūkums; 4) neregulāras pastaigas svaigā gaisā (īpaši iemītniekiem ar funkcionālajiem traucējumiem); 5) institūcijās esošo darbinieku skaits un kompetenču sadalījums nav atbilstošs iemītnieku skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā.

Jāpiemin, ka kampaņas “Dzīve pansionātā – kāda tā ir?” laikā bija saņemta informācija par pārkāpumiem Kandavas speciālajā pansijā, kurā personām sniedz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un kura vairākus gadus nav reģistrēta Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā. Apmeklējot Kandavas speciālo pansiju, saņemtā informācija apstiprinājās. 2023. gada 2. oktobrī Valsts policijā ir ierosināts kriminālprocess, pamatojoties uz tiesībsarga [iesniegumu](#).

Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centri

Šajā pārskata periodā ir veiktas divas vizītes aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā “Mucenieki”. Vizītes mērķis bija iegūt vispārēju informāciju par centrā nodrošinātajiem uzturēšanās apstākļiem aizturētajām personām un to atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem.

Pēc vizītes ir sniegtas rekomendācijas, kas aptver šādas tēmas: 1) personāls, profesionālā izaugsme un saziņa; 2) sadzīves apstākļi, brīvā laika pavadīšanas iespējas un aktivitātes; 3) sliktas apiešanās aizliegums, rosinot tiesiskā regulējuma pilnveidošanu, lai ārzemnieki par tīšu kaitēšanu savai veselībai netiktu disciplināri sodīti; 4) veselības aprūpes pieejamība, konstatējot, ka situācija ar mediķa trūkumu ir vērtējama kritiska.

Cietumi

Pārskata periodā ir veiktas astoņas vizītes, apmeklējot Jēkabpils cietumu, Rīgas Centrālcietumu, Iļģuciema cietumu, Liepājas cietumu, Valmieras cietumu, Daugavgrīvas cietumu, Latvijas Cietumu slimnīcu. Vizītēs uzmanības centrā bija vairākas tēmas.

Pirmkārt, ieslodzīto hierarhija Jēkabpils cietumā. Konstatēts, ka vēl joprojām Jēkabpils cietumā pastāv ieslodzīto hierarhija un tās pašpārvaldes sistēma, un no tās izriet augsts vardarbības risks starp notiesātajiem. Šajā sakarā notika arī notiesāto personu anketēšana (anonīmi). Papildus pēc vizītes tiesībsargs nekavējoši informēja ieslodzījuma vietu pārvaldi par notikušu iespējamu noziedzīgu nodarījumu pret vienu notiesāto, kuru izdarījis cits notiesātais. Ieslodzījuma vietu pārvalde uzsāka kriminālprocesu.

Otrkārt, veselības aprūpes pieejamība Jēkabpils cietumā. No medicīniskās dokumentācijas nebija iespējams secināt, vai notiesātajiem vienmēr ir iespēja saņemt ārsta konsultāciju. Pieejamie medicīniskās dokumentācijas ieraksti bija izteikti formāli, reizēm neprecīzi, iztrūka informācija, kas ar lielu varbūtību liecina par ļoti formālu ārstu pieeju. Ņemot vērā, ka svētdienās uz vietas nav pieejams mediķis, bija konstatēts, ka zāļu izsniegšana jau iepriekšējā dienā rada risku, ka konkrētos medikamentus notiesātie ar laiku var sakrāt un izmantot personiskām vajadzībām, lai apreibinātos, tos pārdozētu vai pārdotu kādam citam notiesātajam. Analizējot stingrās uzskaites medikamentu žurnālu ar personīgajiem

stingrās uzskaites medikamentiem, tika konstatēts, ka notiesātajiem bija nozīmēti trankvilizatoru grupas medikamenti, piemēram, tādi kā alprazolāms, fenazepāms, bromazepāms, klonazepāms, diazepāms, kā arī klozapīns, kas ir antipsihotisks preparāts. Vairākos gadījumos notiesātie medikamentus saņēma ilgstoši. Dažos gadījumos nebija izrakstu vai objektīvu datu, kādēļ šis medikaments ir nozīmēts regulārai ilgstošai lietošanai. Šajā vizītē papildus gūts apstiprinājums konstatētajai ieslodzīto hierarhijai un tās pašpārvaldes sistēmas pazīmēm.

Treškārt, informācijas pārbaude saistībā ar iepriekš pieteiktu badastreiku Latvijas Cietumu slimnīcā, bet vizītē problēma no cilvēktiesību aspekta netika konstatēta.

Ceturtkārt, soda – ievietošana soda izolatorā – piemērošanas prakse Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā. Tur tika sniegtas rekomendācijas par tiesiskā regulējuma pilnveidi: 1) lai nepieļautu notiesāto personu atkārtotu ievietošanu soda izolatorā, par sākuma dienu uzskatot iepriekšējā disciplinārsoda izciešanas pēdējo dienu; 2) nepieciešams pagaidu iekšējais regulējums (kamēr stājas spēkā likuma grozījumi), lai ieslodzītās personas par tīšu kaitēšanu savai veselībai netiktu disciplināri sodītas.

Visbeidzot, pārskatā periodā tika arī uzsāktas tematiskās vizītes par apcietinātajiem nodrošinātajām iespējām saprātīgu dienas daļu (astoņas stundas vai vairāk) pavadīt ārpus kameras.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas bērniem

Pārskata periodā notika trīs bērnu tiesību ievērošanas pārbaudes ārpusģimenes aprūpes iestādēs. Vizītēs uzmanība bija pievērsta vairākām tēmām. Piemēram, vizītē Tukuma novada Sociālā dienesta bērnu un jauniešu centrā "Sapņi" apstiprinājās iepriekš saņemtā informācija, ka iestāde turpina savu darbību arī pēc tam, kad tā ir izslēgta no Labklājības ministrijas Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistra. Atklājās, ka bērni kopš 2023. gada 12. janvāra faktiski saņem neregistrētu pakalpojumu. Šāda situācija bija izveidojusies, jo Tukuma novada pašvaldība nebija rīkojusies atbilstoši normatīvo aktu prasībām un bija pieļāvusi šādus pārkāpumus.

Savukārt pēc vizītes Dobeles novada Sociālā dienesta struktūrvienības ģimenes atbalsta centrā "Lejasstrazdi" tika sniegtas rekomendācijas, kas aptver šādus jautājumus: sociālā rehabilitācija; vispārējie sadzīves apstākļi un higiēnas normu ievērošana; slikta izturēšanās, piemēram, ja bērns ir cietis no vardarbības, ir jākonsultējas ar juristu par turpmāko bērna tiesību un interešu nodrošināšanu; saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējas; izglītība un bērnu uzvedības korekcija, piemēram, nepieciešamība izstrādāt kārtību, kādā notiek bērnu izglītības iegūšanas uzraudzība, nosakot arī atbildīgo personu, kura uzraudzīs katra bērna sekmes un skolas apmeklējumu, kā arī sniegs atbalstu mājasdarbu izpildē un mācību vielas apgūvē, ja tas bērnam sagādā grūtības.

Psihoneiroloģiskā slimnīca pieaugušajiem

Pārskata periodā ir veikta vizīte VSIA "Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca" ar mērķi iegūt informāciju par ierobežojošo līdzekļu pielietošanu pret pacientiem. Vizītē ir iegūta vispusīga informācija, un tiek lemts par turpmāko rīcību.

Atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas

2023. gadā turpinājās arī vizītes atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietās, veicot divas vizītes. Abu vizīšu mērķis bija izzināt, vai atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas laikā tiek nodrošinātas cilvēktiesības, tai skaitā tiesības uz brīvību. Pēc vizītēm tiesībsargs rekomendēja nepieļaut personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus atskurbtuves atstāšanai, tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.

Ņemot vērā, ka pašvaldības autonomajās funkcijās ietilpst nodrošināt atskurbināšanas pakalpojumu pieejamību, tiesībsargs ir lūdzis pašvaldībām par to sniegt informāciju. No 43 pašvaldībām atbildi ir sniegušas 37 pašvaldības par pakalpojuma nodrošināšanu pašvaldībā vai noslēgtu līgumu ar blakus esošo atskurbināšanas pakalpojumu sniedzēju.

Grupu mājas (dzīvokļi)

Pārskata periodā noslēdzās 2022. gadā uzsāktās vizītes grupu mājās (dzīvokļos), veicot vienu vizīti. Apkopojot gan 2022. gadā, gan 2023. gadā konstatēto, bija organizēta diskusija, kurā piedalījās nevalstiskā sektora, Labklājības ministrijas un pakalpojuma sniedzēju pārstāvji.

Finanšu resursi un iestādes darbības rezultāti

Tiesībsarga biroja darbības jomu – privātpersonu cilvēktiesību aizsardzību – finansē no valsts budžeta programmas 01.00.00 "Tiesībsarga birojs". Programmas mērķis ir veicināt cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un saskaņā ar labas pārvaldības principu, kā arī atbilstoši Satversmei un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem.

Tiesībsarga biroja 2023. gada valsts budžeta strukturētais paskaidrojums [ir pieejams Finanšu ministrijas tīmekļvietnē](#). Detalizēta informācija par Tiesībsarga biroja 2023. gada budžeta izpildi ir [pieejama Valsts kases tīmekļvietnē](#) pārskatā "Valsts budžeta izpilde pa iestādēm, budžeta programmām/apakšprogrammām un klasifikācijas kodiem", bet valsts budžeta izpildes analīze [pieejama Finanšu ministrijas tīmekļvietnē](#).

Valsts budžeta finansējums un tā izlietojums (euro)

Nr.p.k.	Finansiālie rādītāji	Iepriekšējā gadā (faktiskā izpilde)	Pārskata gadā	
			apstiprināts likumā	faktiskā izpilde
1.	Finanšu resursi izdevumu segšanai (kopā)	1 935 406	2 621 250	2 742 995
1.1.	dotācijas	1 935 406	2 618 250	2 602 649
1.2.	maksas pakalpojumi un citi pašu ieņēmumi	0	3000	17 759
1.3.	ārvalstu finanšu palīdzība	0	0	119 989
1.4.	ziedojumi un dāvinājumi	0	0	0
1.5.	transferti	0	0	2598
2.	Izdevumi (kopā)	1 935 406	2 621 250	2 713 593
2.1.	uzturēšanas izdevumi (kopā)	1 911 904	2 621 250	2 697 278
2.1.1.	kārtējie izdevumi	1 900 229	2 609 435	2 685 463
2.1.2.	procentu izdevumi	0	0	0

2.1.3.	subsīdijas, dotācijas un sociālie pabalsti	0	0	0
2.1.4.	kārtējie maksājumi Eiropas Kopienas budžetā un starptautiskā sadarbība	11 675	11 815	11 815
2.1.5.	uzturēšanas izdevumu transferti	0	0	0
2.2.	izdevumi kapitālieguldījumiem	23 502	0	16 315

Gada laikā Tiesībsarga biroja apakšprogrammā 70.07.00 "Pasaules Reģionālās sadarbības fonda projektu un pasākumu īstenošana" palielināta apropriācija valsts budžeta iestādēm piešķirto ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļu izmantošanai 119 989 eiro apmērā, lai īstenotu Eiropas Ekonomiskās zonas un Norvēģijas finanšu instrumentu un Pasaules Reģionālās sadarbības fonda programmas projektu "Atbalsts nacionālajām cilvēktiesību iestādēm pamattiesību un tiesiskuma aspektu uzraudzībā".

Tiesībsarga biroja apakšprogrammā 70.06.00 "Latvijas pārstāvju ceļa izdevumu kompensācija, dodoties uz Eiropas Savienības Padomes darba grupu sanāksmēm un Padomes sanāksmēm" palielināta apropriācija savstarpējo transfertu izmantošanai 2598 eiro apmērā, lai nodrošinātu Tiesībsarga biroja darbinieku ceļa un viesnīcas izdevumu segšanu, dodoties uz Eiropas Padomes darba grupām.

Tiesībsarga biroja budžeta programmā 01.00.00 "Tiesībsarga birojs" 14 000 eiro apmērā palielināti pašu ieņēmumi Dānijas cilvēktiesību institūta finansējuma izmantošanai, lai īstenotu projektu "Uzņēmējdarbība un cilvēktiesības".

2023. gadā faktiski apgūtais valsts budžeta finansējums bija 2,71 miljons eiro. Tiesībsarga biroja budžets, salīdzinot ar iepriekšējā gada plānu, pieauga par 680,6 tūkstošiem eiro. Budžeta resursu pārdales rezultātā par 16,3 tūkstošiem eiro tika samazināti izdevumi precēm un pakalpojumiem, kas novirzīti kapitālieguldījumiem – datortehnikas un konferenču iekārtu iegādei. Gada beigās slēgti budžeta asignējumi 15,6 tūkstošu eiro apmērā.

Tiesībsarga biroja darbības rezultātīvie rādītāji 2023. gadā

Rezultatīvais rādītājs	Pārskata perioda plāns	Pārskata perioda plāna izpilde
Darbības rezultāts: informēta sabiedrība un savlaicīgi novērsti pārkāpumi		
Organizētas pārbaudes valsts un pašvaldību institūcijās (slēgtā un daļēji slēgtā tipa iestādēs, bāriņtiesās, izglītības iestādēs u. tml.)	80	43
Organizēti izglītojošie semināri, diskusijas un citi pasākumi	45	88
Dalība citu institūciju organizētajos pasākumos – lekcijas tiesībsarga kompetences jautājumos	50	393
Sagatavotas publikācijas medijos	4500	8707
Darbības rezultāts: ievērots labas pārvaldības princips		
Sniegti atzinumi Satversmes tiesai	15	10
Sniegti atzinumi valsts institūcijām par tiesību aktu projektiem	45	47
Dalība darba grupās un komisijās	90	142
Darbības rezultāts: tiesībsarga politikas īstenošana		
Saņemti (izskatīti) iesniegumi	1900	1718
Sagatavotas atbildes uz iesniegumiem	2000	1498
Atbildes uz iesniegumiem, neierosinot pārbaudes lietas	500	673
Uz iesnieguma pamata ierosinātas pārbaudes lietas	50	44
Sagatavotas atbildes e-pastā par Tiesībsarga biroja kompetences jautājumiem	700	1044
Sniegtas mutvārdu konsultācijas:	7000	2526
➤ klātienē	2000	1114
➤ telefoniski	5000	1412
Pēc tiesībsarga iniciatīvas ierosinātas pārbaudes lietas	10	3
Veiktas izraidāmo ārzemnieku aptaujas	70	5

Prioritārajiem pasākumiem piešķirtais papildu finansējums

1. Palielināts finansējums – 437 422 eiro – prioritārajam pasākumam "Tiesībsarga biroja kapacitātes stiprināšana" atbilstoši Ministru kabineta 2023. gada 13. janvāra sēdes prot. Nr. 2 1. § 2. punktam.
2. Palielināts finansējums – 36 300 eiro – prioritārajam pasākumam "Pētījumi un situācijas analīze cilvēktiesību jomā" atbilstoši Ministru kabineta 2023. gada 13. janvāra sēdes prot. Nr. 2 1. § 2. punktam.
3. Palielināts finansējums – 2600 eiro – prioritārajam pasākumam "Telpu nomas maksas segšana" atbilstoši Ministru kabineta 2023. gada 13. janvāra sēdes prot. Nr. 2 1. § 2. punktam.
4. Palielināts finansējums – 154 398 eiro – Ārlietu ministrijas starpnozaru prioritārajam pasākumam "Latvijas prezidentūra Eiropas Padomē 2023. gadā" atbilstoši Ministru kabineta 2023. gada 13. janvāra sēdes prot. Nr. 2 1. § 2. punktam.
5. Palielināts finansējums Finanšu ministrijas starpnozaru prioritārajam pasākumam "Valsts nekustamo īpašumu nomas maksas un apsaimniekošanas izdevumu pieauguma segšana" atbilstoši Ministru kabineta 2023. gada 13. janvāra sēdes prot. Nr. 2 1. § 2. punktam.
6. Palielināti izdevumi – 42 747 eiro – atlīdzībai, lai nodrošinātu tiesībsarga atalgojumu saskaņā ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 6. panta 2. punktā noteikto.

Raksturojošākie darbības rezultātīvie rādītāji

	2022 Izpilde	2023 Izpilde	2024 Projekts	2025 Prognoze	2026 Prognoze
Tiesībsarga rekomendāciju izpilde, %	72,2	77,4	72	72	72
Apkalpoto klientu dinamikas indekss (bāzes vērtība 1,0 ar 8727 klientiem, sasniedzamā vērtība – 1,1 ar 9600 klientiem)	1,0	0,9	1,1	1,1	1,1

* No 2021. gada SKDS pētījumu, kurā iekļauts tiesībsarga reitings, vairs neveic, tādēļ tiks izstrādāts jauns kvalitātes rādītājs.

Kvalitātes rādītāji

	2022 Izpilde	2023 Izpilde	2024 Projekts	2025 Prognoze	2026 Prognoze
Sabiedrības uzticības reitings, punkti (ar "+" pozitīvs vērtējums, ar "-" negatīvs vērtējums, veicot iedzīvotāju aptauju, SKDS/Neatkarīgā pētījuma dati)	Nav datu	Nav datu*	25	25	25
Satversmes tiesā apmierinātie prasījumi, %	100	Nav datu**	94	94	94

** Satversmes tiesā ir iesniegts viens pieteikums, kas vēl nav izskatīts.

Pētījumi

Saskaņā ar Tiesībsarga likumu viens no tiesībsarga uzdevumiem ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā. Līdz ar to katru gadu tiesībsargs, īstenojot savas funkcijas, izvirza kādu no sabiedrībā aktuālām tēmām padziļinātai izpētei. Pētījumi ļauj izdarīt visaptverošus secinājumus un sniegt iespējami kvalitatīvākus priekšlikumus, kā uzlabot situāciju konkrētajā jomā. Vienlaikus pētījumi kalpo kā vērtīgs instruments, monitorējot cilvēktiesību situāciju salīdzinošos periodos.

Pārskatā "[Kā izprast ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām](#)" un tam pievienotajā pielikumā ir analizēta personu ar invaliditāti tiesību vēsturiskā attīstība, kā rezultātā ir izveidojušies vairāki sabiedrības izpratnes modeļi par personām ar invaliditāti un viņu tiesībām. Tiesībsargs ir konstatējis, ka personu ar invaliditāti tiesību ierobežošana bieži ir rezultāts stereotipiem un nepareizai minētās konvencijas izpratnei. Līdz ar to šis pārskats dod iespēju ikvienam labāk izprast personu ar invaliditāti tiesības un piemērot ANO konvenciju.

Sistēmas analizē "[Tiesības ceļot gaisa transportā ar servisa suņiem](#)" tika vērtēts, kā personas ar invaliditāti var ceļot ar gaisa transportu kopā ar suņiem, kas sniedz palīdzību personai ar invaliditāti. Sistēmas analizē tika secināts, ka ir nepieciešams pārskatīt terminoloģiju, kas tiek lietota, apzīmējot dažādus servisa suņu veidus, kā arī veikt labojumus Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas Nr. 1107/2006 (2006. gada 5. jūlijs) par invalīdu un personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām tiesībām, ceļojot ar gaisa transportu, latviešu valodas versijā, terminu "suns pavadonis" aizstājot ar terminu "servisa suns."

Ziņojumā "[Nacionālo cilvēktiesību institūciju loma Eiropas Savienības fondu ieviešanas atbilstībā pamattiesībām: Latvijas situācija](#)" tika vērtēta iespēja tiesībsargam aktīvi piedalīties Eiropas Savienības fondu ieviešanas atbilstības pamattiesībām vērtēšanā. Ziņojumā tika analizēts gan normatīvais regulējums, gan pašlaik izveidotā sistēma, lai Eiropas Savienības fondu ieviešana atbilstu pamattiesībām, kā arī intervētas fondu ieviešanā iesaistītās valsts institūcijas un nevalstiskais sektors. Kopumā tika secināts, ka pašlaik Latvijā ir izveidota struktūra, lai pamattiesības varētu īstenot Eiropas Savienības fondu ietvaros, tomēr būtu nepieciešams lielāku uzmanību pievērst tieši praksei. Minēto ir iespējams īstenot jau ar pašlaik Eiropas Savienības fondu ieviešanā iesaistītajām institūcijām, pēc vajadzības piesaistot tiesībsargu. Papildus iepriekš minētajam ziņojumam tika izstrādātas "[Vadlīnijas veiksmīgākai](#)

[pamattiesību ieviešanai Eiropas Savienības fondu finansētajās aktivitātēs Latvijā](#)”, kurās tika sniegti ieteikumi Eiropas Savienības fondu īstenošanā iesaistītajām institūcijām.

Pārskata periodā arī tika veikta [izpēte](#) par nacionālo cilvēktiesību struktūru Latvijā. Tajā apkopota informācija par Latvijas valsts institūcijām, nevalstiskajām organizācijām un dažādām sadarbības platformām, kas ir iesaistītas Latvijai saistošo ANO starptautisko cilvēktiesību aktu īstenošanā. Papildus tam tika analizēta informācija par iesaistīto personu savstarpējo sadarbību un mijiedarbību, nacionālo un alternatīvo ziņojumu iesniegšanu ANO struktūrām, novērtējot šo procesu efektivitāti un trūkumus.

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras aicinājuma ietvaros sagatavots arī bāzlīniju [pētījums](#) “Pamatziņojums par pamattiesību situācijas stiprināšanas potenciālu, vairāk izmantojot Eiropas Savienības Pamattiesību hartu: Latvijas situācija”.

Personāls

Darbinieku skaits 2023. gada 31. decembrī 54

Vidējais darbinieku skaits 2023. gadā 54

Pieņemti 6

Atlaisti 8

Personāla mainības koeficients 0,26

Sadalījums pēc dzimuma

Vīrieši 7

Sievietes 47

Sadalījums vecuma grupās

20-29 1

30-39 15

40-49 27

50-59 7

60-69 2

70-79 2

Nodarbinātības jomas

Juridiskā analīze un konsultēšana (t. sk. prevencija) 40

Komunikācija un starptautiskā sadarbība 4

Administrēšana, dokumentu pārvaldība

personāla un finanšu vadība 8

Apgāde un apsaimniekošana 2

Izglītības grupas

Maģistri (tostarp divi doktora zinātniskā grāda kandidāti) 49

Bakalauri 3

Augstākā profesionālā izglītība 2

Sabiedrības informēšana un iesaiste

Viena no tiesībsarga galvenajām funkcijām ir sabiedrības informēšana un izpratnes veicināšana par cilvēktiesībām, labu pārvaldību un par šo tiesību aizsardzības mehānismiem, kā arī par tiesībsarga darbu.

Pieklūstams saturs

Nemainīgi šajā pārskata periodā turpinājās viena no tiesībsarga prioritātēm komunikācijas jomā, proti, pieklūstama satura veidošana. Tas ir saturs, kam spēj piekļūt un uztvert ikviens – arī cilvēki ar īslaicīgām vai ilgstošām piekļuves vai uztveres grūtībām. Tādējādi tiesībsarga komunikācijas kanālos pastiprināta uzmanība tika veltīta alternatīvo tekstu pievienošanai attēliem un grafikām, subtitru pievienošanai videoklipiem, lietotājiem draudzīgāko formātu izvēlei teksta ievadei un citiem pieklūstamības risinājumiem, regulāri papildinot zināšanas par šīs jomas aktualitātēm.

Praksē tas izpaudās kā surdotulku un reāllaika subtitru ģenerēšanas pakalpojumu izmantošana teju visos tiesībsarga rīkotajos pasākumos, kā arī resursu datubāzes pakāpeniska veidošana par pieklūstamu saturu Tiesībsarga biroja tīmekļvietnē. Turpinājās darbs pie biroja iekšējo vadlīniju izstrādes, kas paredz ievērot pieklūstamības standartus un vienkāršās valodas principus ikvienā dokumentā.

Publicitāte, sadarbība ar medijiem

2023. gadā Tiesībsarga biroja tīmekļvietnē ievietotas 127 ziņas, medijiem nosūtītas 55 preses relīzes un sniegtas vairāk nekā 200 atbildes uz to jautājumiem. Mediju monitoringā saistībā ar tiesībsarga aktivitātēm bijušas 8707 publikācijas, savukārt sociālajos medijos ievietoti 374 ieraksti. Jāatzīmē, ka pārskata gadā tiesībsarga "Facebook" konta sekotāju skaits pieauga par 85 % (līdz 4800).

Pilsonisko un politisko tiesību jomā tiesībsargs visā pārskata periodā aktīvi skaidroja vārda brīvības, naida runas, cilvēktirdzniecības un pagaidu aizsardzības pret vardarbību jautājumus, kā arī turpināja iestāties par cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem dzīves kvalitātes uzlabošanu un vērša atbildīgo dienestu uzmanību uz nepieņemamiem dzīves apstākļiem pansionātos. Tāpat tiesībsargs plašsaziņas līdzekļos komentēja arvien saspīlēto Latvijas–Baltkrievijas robežjautājumu un ar to saistīto patvēruma meklētāju tiesību aizsardzību. Likumu izstrādes procesā jāizceļ tiesībsarga pozīcija saistībā ar grozījumiem Valsts pārvaldes iekārtas likumā, paredzot no amata pienākumu pildīšanas atbrīvot valstij nelojālus darbiniekus, kā arī pozīcija par Imigrācijas likuma grozījumiem un nepieciešamību ratificēt Stambulas konvenciju.

Sociālo un ekonomisko tiesību jomā tiesībsargs aktīvi vērsa mediju uzmanību uz cilvēku ar invaliditāti tiesībām, īpaši uzsverot piekļūstamības (tai skaitā banku pakalpojumiem), kā arī pieejamas vides nozīmi un mājokļu pielāgošanu. Plašu rezonansi publiskajā telpā izsauca tiesībsarga atklātās nepilnības Valsts ieņēmumu dienesta nodokļu politikas īstenošanā. Tiesībsargs vairākkārt publiski pauda viedokli par zāļu cenu samazināšanu un to pieejamību, labas pārvaldības jautājumiem pašvaldībās, vienlīdzīgām iespējām stipendiju saņemšanā, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pakalpojumu (ne)pieejamību, kā arī nepieciešamajām izmaiņām izdienas pensiju sistēmā.

Bērnu tiesību aizsardzības jomā tiesībsargs informēja sabiedrību par tādām tēmām kā nepilnības mācību līdzekļu iegādē un ētikas pārkāpumi bāriņtiesās, aktīvi aicinot iesaistīties arī līdzcilvēkus. Tiesībsargs vērsa uzmanību uz bez apgādības palikušo bērnu tiesībām bez maksas izmantot sabiedrisko transportu, drošas vides nozīmi izglītības iestādēs, bērnu atbilstošu izglītošanu dzimumaudzināšanas jautājumos, pretrunīgi vērtētajiem uzņemšanas kritērijiem Rīgas vidusskolās un nepieciešamību rast atbilstošu medicīnisko palīdzību bērniem ar dažāda veida atkarībām. Tāpat tiesībsargs vērsās Satversmes tiesā, lai sešus gadus veciem bērniem būtu vienlīdzīgas tiesības tikt uzņemtiem Rīgas skolās.

Kampaņas

Aizvadītajā gadā tiesībsargs īstenoja vairākas sabiedrības informēšanas kampaņas, publicējot informāciju sociālo tīklu kontos un savā tīmekļvietnē. Februārī tiesībsargs īstenoja informatīvu kampaņu [“Tautība ir iespēja. Romi – vieni no mums”](#), lai parādītu, ka neatkarīgi no tautības cilvēkiem ir vienas un tās pašas vajadzības.

Martā pastiprināti tika pievērsta uzmanība pansionātu tematikai ar kampaņu [“Dzīve pansionātā – kāda tā ir? Pastāsti tiesībsargam!”](#), noskaidrojot, vai papildījies cerētais par senioriem mājīgu un drošu vidi labu speciālistu un atbalsta personāla uzraudzībā. Kopumā no iedzīvotājiem tika saņemtas vairāk nekā 100 ziņas par 65 pansionātiem.

Jūnijā, uzsverot bērnu tiesību nozīmi, tiesībsargs īstenoja kampaņu [“Palīdzī bērniem būt laimīgiem!”](#), kurā tika akcentēti bērniem ļoti būtiski jautājumi dažādās dzīves jomās.

Savukārt par gada vērienīgāko kampaņu ar ļoti lielu sabiedrības iesaisti izvērtās [tiesībsarga izpēte par mācību līdzekļu iegādi](#) skolās un bērnudārzos, kuras laikā tika akcentēti arī tādi jautājumi kā tā dēvētās fonda naudas, skolotāju apdāvināšana, skolas formas, vecāku padomes un citi.

Oktobrī tiesībsargs īstenoja eidžiisma izskaušanai veltītu kampaņu [“Katram vecumam savs pavasaris!”](#) ar mērķi parādīt, ka katram vecumam ir savi plusi, savs skaistums un savas priekšrocības, kuras mēdz slāpēt sabiedrības uzskati par vecumam atbilstošu dzīvi, domāšanu un spējām.

Novembrī tiesībsargs uzsāka informatīvo kampaņu [“Bizness un cilvēktiesības – labs labu uzlabo”](#), lai neierastā gaismā runātu par Latvijas uzņēmumiem un to mijiedarbību ar cilvēkiem.

Aizvadītā gadā tika likts pamats arī diskriminācijas izskaušanai veltītam raidījumu ciklam [“Piešķil savu empātiju!”](#), kuru plašākai sabiedrībai tiesībsargs prezentēja 2024. gada sākumā.

Pasākumi

Pašu rīkotie pasākumi

Tradicionāli aprīļa nogalē Tiesībsarga birojā norisinājās [Tiesas procesa izspēles cilvēktiesībās 2023](#) mutiskā daļa, kuras noslēgumā tika sumināti visi dalībnieki un tiesneši, kā arī noskaidroti izspēles uzvarētāji.

Jau devīto gadu Starptautiskajā cilvēku ar invaliditāti dienā tiesībsargs sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību “Apeirons” un Latvijas Nacionālo bibliotēku svinīgā apbalvošanas ceremonijā pasniedza galvenās balvas un atzinības konkursa [“Gada balva cilvēku ar invaliditāti atbalstam”](#) kārtējā gada laureātiem, kā arī piedalījās konferences [“Pieejamība – ceļš, kuru ejam”](#) rīkošanā.

Gada izskaņā tiesībsargs organizēja diskusiju tiesību jomas lietpratējiem [“Eiropas Savienības Pamattiesību harta Latvijas tiesību telpā”](#), kurā tie diskutēja par hartas kā cilvēktiesību aizsardzības instrumenta lomu un tās iedzīvināšanu Latvijas tiesību sistēmā.

Dalība pasākumos

Kopumā Tiesībsarga biroja speciālisti pārskata periodā piedalījās aptuveni 400 dažāda veida pasākumos – konferencēs, semināros un diskusijās. No tiem īpaši jāatzīmē dalība Starptautiskajā bērnu aizsardzības dienā Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas un sadarbības partneru rīkotajos [Dārza svētkos](#). Aizraujošā un interesantā veidā bērni varēja piedalīties dažādās aktivitātēs, kas ļauj uzzināt gan par savām tiesībām, gan jautājumiem, kuros var palīdzēt tiesībsargs.

Latvijas vispārizglītojošo skolu audzēkņiem Tiesībsarga biroja speciālisti pasniedza 36 vieslekcijas [skolu programmā “Dzīvei gatavs”](#), kopumā sasniedzot vairāk nekā 800 skolēnu. Tiesībsargs piedāvāja nodarbības par vēlēšanu pratību, kuru laikā skolēni uzzināja par vēlēšanu nozīmi demokrātiskā sabiedrībā. Juridisko tekstu lasītprasmes nodarbībā skolēni guva priekšstatu par normatīvajiem aktiem,

kur tos meklēt un kā piemērot ikdienas situācijām, attīstot savu tiesību lasītprasmi. Vārda brīvības un naida runas nodarbībās skolēni uzzināja par tiesībām uz vārda brīvību, to nozīmi un robežām, savukārt lekcijās “Kā nekļūt par cilvēku tirdzniecības upuri?” – par cilvēku tirdzniecības dažādajiem veidiem un savu tiesību aizsardzības mehānismiem.

Valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem turpinājās jau iepriekšējā pārskata periodā iesāktās lekcijas par tēmu “Bērni – cilvēku tirdzniecības upuri” un cilvēku tirdzniecības riskiem kopumā, bērna tiesību un interešu nodrošināšanu tiesībsargājošo institūciju darbā u. c.

Kopumā gada laikā Tiesībsarga biroja speciālisti pasākumos galvenokārt diskutēja par tādām tēmām kā naida runa un vārda brīvība, cilvēku tirdzniecība, mobings un bosings, eidžisms, personas datu aizsardzība, mākslīgais intelekts, veselības aizsardzība, bērnu tiesību aizsardzība un izglītošana, tīmekļvietņu piekļūstamība, cilvēku ar invaliditāti tiesības, romu tiesības u. c.

Starptautiskā sadarbība un pasākumi

2023. gadā tiesībsargs un biroja pārstāvji turpināja aktīvi iesaistīties [pasaules, Eiropas un reģionālajās organizācijās](#), tostarp piedaloties organizāciju rīkotajās ikgadējās konferencēs un semināros.

Tiesībsarga birojs ir pārstāvēts vairākās starptautisko organizāciju tematiskajās darba grupās: dzimumu līdztiesības, pētniecības un datu vākšanas, cilvēku ar invaliditāti tiesību, komunikācijas, līdztiesības un diskriminācijas novēršanas tiesiskā regulējuma, senioru tiesību, mākslīgā intelekta, patvēruma meklētāju un migrācijas darba grupā. Tajās biroja pārstāvji sniedz informāciju par biroja un Latvijas aktualitātēm attiecīgajās tēmās, analizē citu valstu pieredzi līdzīgu problēmu risināšanā, kā arī sniedz savu viedokli par reģionālajām, Eiropas un pasaules mēroga aktualitātēm.

Ik gadu Tiesībsarga birojs piedalās gan Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla ENNHRI, gan Eiropas Komisijas tiesiskuma ziņojumu sagatavošanā, sniedzot viedokli par tiesiskuma, cilvēktiesību un labas pārvaldības situāciju Latvijā.

Starptautiskā sadarbība notiek arī bilaterāli, Tiesībsarga birojam sadarbojoties ar citu valstu ombudu vai cilvēktiesību komisāru birojiem, daloties informācijā gan par tiesisko regulējumu un tā ieviešanu praksē citās valstīs (īpaši Eiropas Savienības dalībvalstīs), gan par sabiedrības informēšanu un iesaisti.

Pārskata gadā īpaši jāizceļ Latvijas prezidentūra Eiropas Padomē – tās laikā tiesībsargs rīkoja simpoziju [“Personas autonomija un garīgās veselības aprūpe: juridiskā perspektīva”](#) un starptautisku konferenci [“Personas autonomijas veicināšana garīgās veselības aprūpes praksē”](#). Tāpat ar tiesībsarga iesaisti tika

rīkota starptautiskā konference [“Spalva varenāka par zobenu? Risinot mūsdienu izaicinājumus vārda brīvības un žurnālistu drošības jomā”](#).

2023. gada pavasarī tiesībsargs piedalījās Eiropas Padomes Ministru vietnieku komitejas sanāksmē Strasbūrā, Francijā, lai sniegtu komentāru par Eiropas Padomes rekomendācijām valstij attiecībā uz nacionālo cilvēktiesību iestādi Latvijā. Tiesībsargs sanāksmes dalībniekus informēja par Latvijas Republikas tiesībsarga mandāta daudzveidību, savu pieredzi un paveikto tiesībsarga amatā 12 darbības gados.

Pārskata gadā tiesībsargs piedalījās arī starptautiskā konferencē par labu pārvaldību pašvaldībās, kurā tika apspriesti dažādi labas pārvaldības aspekti pašvaldību darbībā, piemēram, sabiedrības līdzdalība, tiesiskums, lietpratīga finanšu pārvaldība, darbības efektivitāte, atbildīga attīstības plānošana u. c.

Tāpat marta izskaņā Amsterdamā Eiropas Padomes cilvēktiesību komisāres Dunjas Mijatovičas birojā tikās Eiropas nacionālo cilvēktiesību aizstāvji, lai diskutētu par pieaugošo mākslīgā intelekta ietekmi uz cilvēktiesībām. Tur piedalījās arī Tiesībsarga biroja pārstāvji. Diskusijas dalībnieki uzsvēra, ka jārada visaptveroša un cilvēktiesībās balstīta pieeja mākslīgā intelekta izmantošanai.

Nozīmīgas aktivitātes risinājās arī piekļūstamības jautājumos. Pārskata periodā Tiesībsarga biroja pārstāve uzstājās ar prezentāciju Eiropas Invaliditātes foruma sanāksmē par Tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamības direktīvu, šķēršļiem tās ieviešanā un sūdzību izskatīšanas mehānismu. Biroja pārstāvji piedalījās arī starptautiskā diskusijā par Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas par tīmekļvietņu un mobilo aplikāciju piekļūstamību īstenošanu Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs.

Aizvadītā gada septembrī Tiesībsarga birojā notika Eiropas Padomes rīkotas apmācības Tiesībsarga biroja darbiniekiem un NVO pārstāvjiem par Eiropas Sociālo hartu.

Jāatzīmē, ka pārskata gadā Eiropas Nacionālo cilvēktiesību institūciju tīkla locekļi ārkārtas Ģenerālajā asamblejā ar tiesībsarga līdzdalību nobalsoja par Krievijas izslēgšanu no organizācijas.

Pārskata periodā tiesībsargs aktīvi piedalījās arī vairāku Eiropas Savienības tiesību aktu izstrādē, piemēram, sniedzot priekšlikumus Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes direktīvām saistībā ar dzimumu līdztiesību un vienlīdzīgām iespējām nodarbinātībā un profesiju jautājumos, kā arī par vienlīdzīgu attieksmi pret personām neatkarīgi no to rases vai etniskās piederības, reliģijas, invaliditātes, vecuma vai seksuālās orientācijas u.tml. Sniegts arī priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanu. Tiesībsargs arī paudis viedokli saistībā ar Eiropas Padomes konvencijas projektu par mākslīgo intelektu un Eiropas Parlamenta

un Padomes regulu, kas nosaka saskaņotas normas mākslīgā intelekta jomā (tā dēvētais Mākslīgā intelekta akts) un groza dažus Savienības leģislatīvos aktus.

2024. gada prioritātes

Tiesībsarga gada rīcības plāns un tajā ietvertās prioritātes pamatā tiek veidots saskaņā ar [Tiesībsarga stratēģiju](#). Vienlaikus jāatzīmē, ka mainīgie dzīves apstākļi un notikumi sabiedrībā katru gadu iezīmē jaunas aktuālās tēmas, kuru izpēte ir akūti nepieciešama, bet ko iepriekš nav bijis iespējams iekļaut un paredzēt. Līdz ar to tiesībsargs elastīgi reaģē uz notikumiem sabiedrībā ar mērķi jau preventīvi novērst iespējamās cilvēktiesību un labas pārvaldības principa pārkāpumus. Ziņojuma tematiskajā daļā jau ir iezīmēta virkne nozīmīgāko tēmu, kuru izpēte ir aizsākta un tiks turpināta nākamajā pārskata periodā. Papildus tam katru gadu tiesībsargs izvēlas jaunus izpētes tematus.

2024. gadā atbilstoši Tiesībsarga stratēģijai un tēmu aktualitātei kā prioritātes izvirzītas šādas tēmas.

Sociālo, ekonomisko un kultūras tiesību jomā tā ir uzņēmējdarbība un cilvēktiesības, veicot izpēti un rosinot diskusijas par cilvēktiesību risku izvērtējumu un aizskārumu novēršanu uzņēmumu darbībā.

Pilsonisko un politisko tiesību jomā ir plānotas vairākas diskusijas un izpētes par tiesību aizsardzības mehānismu efektivitāti cīņā ar dažādām vardarbības izpausmēm.

Bērnu tiesību jomā uzmanības centrā būs obligātās ārstēšanas un sociālās rehabilitācijas nodrošināšana bērniem, kuriem radušies psihiski vai uzvedības traucējumi alkoholisko dzērienu, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas dēļ; trūkumu tiesību aktos un to piemērošanā apzināšana un novēršana.

Diskriminācijas novēršanas jomā ir plānotas vairākas izpētes, kas saistītas ar diskriminācijas līmeņa noteikšanu Latvijā dažādām diskriminācijas riskam pakļautajām sabiedrības grupām.

Tiesībsarga sniegtās rekomendācijas un to izpilde

Saeima

Tēma	Nepieciešamība grozīt būvniecību regulējošos normatīvos aktus
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Paredzēt pienākumu būvvaldēm kontrolēt, vai un kā būvniecības ierosinātāji īsteno savu sabiedrības informēšanas pienākumu. 2. Izslēgt no Būvniecības likuma 14. panta septītās un astotās daļas norādes “Šim pasākumam ir informatīvs raksturs”. 3. Ieviest efektīvus instrumentus (tiesiskus, praktiskus u. tml.), ar kuru palīdzību būvvaldes var panākt sabiedrības informēšanas pienākuma īstenošanu, kas jāveic būvniecības ierosinātājam.
Rezultāts	Likumdevējs nav informējis par šajā jautājumā pieņemto lēmumu.
Tēma	Saistītie likumprojekti “Grozījumi likumā “Par valsts noslēpumu”” (Nr. 210/Lp14), “Grozījumi Informācijas atklātības likumā” (Nr. 211/Lp14) un “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 212/Lp14) uz 2. lasījumu
Rekomendācija	Likumā “Par valsts noslēpumu” ir nepieciešams ietvert skaidru kārtību, kādā privātpersona, tostarp arī žurnālists, var prasīt izsniegt informāciju, kurai piešķirts valsts noslēpuma statuss, kā arī kārtību atteikuma pārsūdzībai, it īpaši to attiecinot uz informāciju dienesta vajadzībām.
Rezultāts	<p>Rekomendācija ir izpildīta.</p> <p>Likumā ir ietverta informācijas dienesta vajadzībām izsniegšanas atteikuma pārsūdzība.</p>
Tēma	Likumprojekts “Par Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma atzīšanu par spēku zaudējušu” (Nr. 340/Lp14)

Rekomendācija	Svītrot likumprojekta pārejas noteikumu 1. punktā aiz vārdiem “38. panta” vārdu “pirmā”. Papildināt likumprojekta pārejas noteikumu 8. punktu pēc vārda “turpina” ar vārdiem “attiecīgajā instancē”.
Rezultāts	Rekomendācija ir daļēji izpildīta. Precizēts normas tvērums attiecībā uz otro jautājumu.

Tēma	Sociālās stipendijas “Studēt gods” nosacījumu atbilstība vienlīdzības principam
Rekomendācija	Veikt grozījumus Augstskolu likumā, paredzot, ka tiesības saņemt sociālo stipendiju “Studēt gods” ir arī studējošajam no daudz bērnu ģimenes, kurš studē augstskolā ārpus Latvijas.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Tēma	Likumprojekta “Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” (Nr. 222/Lp14) virzība
Rekomendācija	Pieņemt likumprojektu “Grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā” galīgajā lasījumā līdz 2023. gada septembrim, paredzot tajā atbalsta personas lēmumu pieņemšanā un paliatīvās aprūpes pakalpojumus.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Priekšlikums likumprojekta “Grozījumi Civillikumā” (Nr. 331/Lp14) 2. lasījumam
Rekomendācija	Saglabāt Civillikuma 295. pantā bāriņtiesas pienākumu lemt par mantojuma pieņemšanu vai atraidīšanu, lai mantojumu varētu pieņemt bērna vārdā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta, priekšlikums atbalstīts.

Ministru kabinets

Tēma	Uzņēmējdarbības un cilvēktiesību nacionālā rīcības plāna izstrāde
------	---

Rekomendācija	Apstiprināt uzņēmējdarbības un cilvēktiesību nacionālā rīcības plāna izstrādes nepieciešamību steidzamības kārtā un izvirzīt atbildīgo institūciju šī plāna izstrādei.
Rezultāts	Rekomendācija ir daļēji izpildīta. Ministru kabinets ir gatavs izvērtēt iespēju izveidot darba grupu jauna nacionālā rīcības plāna izstrādei.
Tēma	Būvniecību regulējošās normas
Rekomendācija	Grozīt Būvniecības likumu un/vai citus būvniecību regulējošos normatīvos aktus, lai: <ol style="list-style-type: none"> 1) paredzētu pienākumu būvvaldēm kontrolēt, vai un kā būvniecības ierosinātāji īsteno savu sabiedrības informēšanas pienākumu; 2) izslēgtu no Būvniecības likuma 14. panta septītās un astotās daļas norādes “Šim pasākumam ir informatīvs raksturs”; 3) ieviestu efektīvus instrumentus (tiesiskus, praktiskus u. tml.), ar kuru palīdzību būvvaldes var panākt sabiedrības informēšanas pienākuma īstenošanu, kas jāveic būvniecības ierosinātājam.
Rezultāts	Nav sniegta atbilde.
Tēma	Individuālā zāļu kompensācijas mehānisma pilnveides nepieciešamība
Rekomendācija	Paplašināt individuālās zāļu kompensācijas regulējumu, nosakot, ka personām, kurām konkrētu zāļu lietošana ir medicīniski pamatota, izņēmuma kārtā ir iespēja saņemt šo zāļu iegādes izdevumu kompensāciju.
Rezultāts	Rekomendācija ir daļēji izpildīta.
Tēma	Zāļu finansiālās pieejamības veicināšanas pasākumi un konceptuālā ziņojuma par zāļu finansiālo pieejamību apstiprināšana

Rekomendācija	Virzīt apstiprināšanai informatīvo ziņojumu un veikt nepieciešamos pasākumus zāļu finansiālās pieejamības nodrošināšanai Latvijas iedzīvotājiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir daļēji izpildīta.

Ministru prezidents

Tēma	Uzturlīdzekļu apmērs
Rekomendācija	Pielīdzināt Uzturlīdzekļu garantiju fonda izmaksāto uzturlīdzekļu apmēru Ministru kabineta noteiktajam minimālo uzturlīdzekļu apmēram vai nodrošināt valsts izmaksāto uzturlīdzekļu apmēra regulāru pārskatīšanu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija atbalstīja priekšlikumu pārskatīt apmēru, izdarīti grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā.

Finanšu ministrija un saistītās iestādes

Finanšu ministrija

Tēma	Ar grūtniecību saistīto atvaļinājumu nodrošināšana zinātniecēm Eiropas Savienības struktūrfondu projektos
Rekomendācija	Nodrošināt , ka normatīvajā regulējumā tiek iekļauti Eiropas Komisijas priekšlikumi par darba un privātās dzīves balansu, ja jaunā budžeta plānošanas periodā tiek turpināta "PostDoc Latvia" vai cita līdzīga jaunos zinātniekus atbalstoša programma. Šo priekšlikumu iekļaušana normatīvajā regulējumā nevar pasliktināt zinātnieču iespējas saņemt Eiropas Savienības finansējumu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.
Tēma	Tiesiskajai kārtībai neatbilstoša IIN ieturēšana solidaritātes nodokļa administrēšanā

Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pārtraukt praksi, ka no solidaritātes nodokļa IIN novirzāmā daļa tiek iekasēta no darba ņēmējiem pēc gada ienākumu deklarāciju iesniegšanas. 2. Rast risinājumu, kas nepieļauj situāciju, ka solidaritātes nodokļa IIN novirzāmā daļa par 2022. gadu tiek iekasēta no darba ņēmējiem pēc gada ienākumu deklarācijas iesniegšanas 2023. gadā.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.

Tēma	Valsts amatpersonas deklarācijā publiskojamā informācija par saņemtajiem uzturlīdzekļiem un to izmaksātāju
Rekomendācija	Izvērtēt grozījumu nepieciešamību normatīvajos aktos, lai informācija par ienākumu veidu “uzturlīdzekļi” tiktu pārcelta uz publiski nepieejamo deklarācijas daļu, kā arī pie ienākumu avota netiktu norādīta Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija un zvērināts tiesu izpildītājs.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildes procesā.

Tēma	Valsts ieņēmumu dienesta prettiesiska rīcība saistībā ar iedzīvotāju gada ienākumu deklarāciju aizpildīšanu un nodokļa aprēķināšanu
Rekomendācija	Izvērtēt Valsts ieņēmumu dienesta amatpersonu atbildību, kas pieļāvušas atzinumā konstatēto nodokļu maksātāju tiesību un interešu pārkāpumu.
Rezultāts	Nav saņemta informācija par rekomendācijas izpildi. Tika izveidota dienesta pārbaudes komisija vispusīgai lietas apstākļu noskaidrošanai.

Valsts ieņēmumu dienests

Tēma	Valsts amatpersonas deklarācijā publiskojamā informācija par saņemtajiem uzturlīdzekļiem un to izmaksātāju
Rekomendācija	Nodrošināt , ka valsts amatpersonas publiski pieejamā deklarācijas daļā pie ienākumu veida netiktu norādīti “uzturlīdzekļi” un pie ienākumu avota netiktu norādīta Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija un zvērināts tiesu izpildītājs.

Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.
Tēma	Prettiesiska rīcība saistībā ar iedzīvotāju gada ienākumu deklarāciju aizpildīšanu un nodokļa aprēķināšanu nodokļu maksātāja vietā
Rekomendācijas	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atcelt visus prettiesiskos lēmumus, kas pieņemti, neievērojot likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" pārejas noteikumu 152. un 153. punktu. 2. Ik gadu pirms 1. marta sniegt plašu skaidrojumu plašsaziņas līdzekļos par gada ienākumu deklarāciju iesniegšanas obligātumu un ar to saistītajiem citiem jautājumiem, kas skar nodokļu maksātāju intereses.
Rezultāts	Rekomendācijas nav izpildītas.

Iekšlietu ministrija un saistītās iestādes

Iekšlietu ministrija un Valsts robežsardze

Tēma	Sadzīves apstākļi, brīvā laika pavadīšanas iespējas un aktivitātes aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centros
Rekomendācija	Pārskatīt Ministru kabineta 2017. gada 23. maija noteikumos Nr. 263 noteiktās normas.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Valsts drošības dienests

Tēma	Labas pārvaldības principa ievērošana
Rekomendācija	Informēt par grozījumu izstrādi Ministru kabineta noteikumu Nr. 829 "Iepriekšējās darbības pārbaudes veikšanas kārtība un civilās aviācijas gaisa kuģa apkalpes locekļa un lidostas identitātes kartes izsniegšanas un anulēšanas kārtība" 20. punktā, paredzot tajā noteiktā viena mēneša termiņa pagarināšanas iespēju īpaši sarežģītos gadījumos, kā arī attiecīgi paredzot saprātīgu maksimālo termiņu, kādā Valsts drošības dienestam atzinums jāsniedz.

Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.
Valsts robežsardze	
Tēma	Īpaša apsardzības režīma telpas aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā "Daugavpils"
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pilnveidot regulējumu un noteikt Imigrācijas likumā un Ministru kabineta 2017. gada 16. maija noteikumu Nr. 254 VII nodaļā (pakārtoti arī pilnveidojot 7. pielikumu) termiņu, uz kādu aizturēto ārzemnieku var ievietot speciāli aprīkotā telpā. 2. Izvērtēt nepieciešamību tiesiskajā regulējumā ietvert arī cita veida sodu alternatīvas, kas, iespējams, atvieglotu aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centros nodrošināt iekšējo kārtību, piemēram, izteikt brīdinājumu.
Rezultāts	Strādājot pie jaunajiem Ministru kabineta noteikumiem, Valsts robežsardze ņems vērā tiesībsarga rekomendācijas.

Tēma	Īpaša apsardzības režīma telpas aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā "Mucenieki"
Rekomendācija	Rosināt grozījumus tiesiskajā regulējumā, lai par tīšu kaitējumu savai veselībai aizturēto disciplināri vairs nevarētu sodīt. Līdz tam brīdim, kamēr tiesiskajā regulējumā tiek ieviestas izmaiņas, vajadzētu izveidot pagaidu regulējumu, piemēram, vadlīniju vai rīkojuma veidā, par aizturēto ārzemnieku centru amatpersonu un darbinieku rīcību situācijā, kad ārzemnieks ir tīši kaitējis savai veselībai.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrs "Daugavpils"

Tēma	Sliktas apiešanās aizliegums
-------------	------------------------------

Rekomendācija	Regulāri atgādināt centra darbiniekiem, ka pret aizturētajām personām jāizturas ar cieņu un nav pieļaujams ikdienas sarunvalodā lietot necenzētus vārdus.
Rezultāts	Rekomendācija ir ņemta vērā.
Valsts policija	
Tēma	Iesnieguma pieņemšana no bērna
Rekomendācija	Veicināt darbinieku izpratni par bērna tiesībām patstāvīgi iesniegt iesniegumu.
Rezultāts	Rekomendācija ir ņemta vērā.
Tēma	Iepazīšanās ar administratīvā pārkāpuma lietas materiāliem
Rekomendācija	Ņemt vērā tiesībsarga vēstulē izteiktās atziņas un organizēt savu darbu atbilstoši labas pārvaldības principam, nodrošinot procesā iesaistīto personu pilnvērtīgu tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu.
Rezultāts	Atbildes vēstule nav saņemta.
Tēma	Naudas soda piemērošana bērnam
Rekomendācija	Veicināt darbinieku izpratni par audzināšanas rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanas prioritāti.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.
Tēma	Valsts policijas reidi izglītības iestādēs
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izstrādāt kārtību preventīvo kontroles pasākumu veikšanai izglītības iestādēs, ņemot vērā arī atzinuma 7.5. punktā secināto. 2. Nodrošināt, ka lēmums par administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu tiek sagatavots brīdī, kad amatpersona ir konstatējusi pamatu to uzsākt, un nekavējoties paziņots bērnam un viņa likumiskajam pārstāvim.

	<p>3. Izveidot bērnam sniedzamu rakstveida informāciju bērniem draudzīgā valodā par viņa tiesībām un pienākumiem administratīvā pārkāpuma procesā.</p> <p>4. Nodrošināt, ka reidos izglītības iestādēs piedalās policijas amatpersonas, kas ir apguvušas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā.</p>
Rezultāts	Rekomendācijām nav iestājies izpildes termiņš.
Tēma	Par nepilngadīgā jaunieša nāvi Rīgas pašvaldības bērnu un jauniešu centra struktūrvienībā "Ezermala"
Rekomendācija	Rūpīgi izvērtēt, vai Rīgas pašvaldības bērnu un jauniešu centra direktora un iestādes vadītāja rīcībā (bezdarbībā) ir saskatāmas noziedzīga nodarījuma sastāva vai cita likumpārkāpuma pazīmes.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta, uzsākts kriminālprocess.

Valsts policijas Rīgas rajona pārvaldes Pierīgas Dienvidu iecirknis Olainē

Tēma	Iespējamās vardarbības pret nepilngadīgo izmeklēšana
Rekomendācija	Uzlabot darbu lietās, kas skar iespējamās vardarbības pret bērniem izmeklēšanu. Primāri rīkoties bērna interesēs.
Rezultāts	Rekomendācijas izpildei nav noteikts termiņš.

Valsts policijas Iekšējās kontroles birojs

Tēma	Ētikas normu pārkāpumi
Rekomendācija	Sūdzības daļā par ētikas pārkāpumiem nodot izskatīšanai Ētikas komisijai.
Rezultāts	Rekomendācijas izpildei nav noteikts termiņš.

Izglītības un zinātnes ministrija un saistītās iestādes

Izglītības un zinātnes ministrija

Tēma	Izglītības programmas norādīšana apliecībā par pamatizglītību
Rekomendācija	Ministru kabineta 2023. gada 6.jūnija noteikumu Nr. 274 "Kārtība, kādā izsniedzami valsts atzīti vispārējās izglītības dokumenti" 1. pielikumā izslēgt prasību apliecības par vispārējo pamatizglītību 3. lappusē norādīt izglītības programmas nosaukumu un kodu; rast iespēju noteikt, ka 2022./2023. gada absolventi, kas ieguvuši pamatizglītību speciālās izglītības programmā, var nomainīt apliecību par vispārējo pamatizglītību.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Tēma	Informatīvā ziņojuma pilnveide
Rekomendācija	Pilnveidot informatīvo ziņojumu "Kompleksi risinājumi augstvērtīga izglītības pakalpojuma nodrošināšanai", lai izglītības iestādes varētu izmantot Montessori pedagoģisko metodi.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Valsts izglītības satura centrs

Tēma	Zinātniskā kalkulatora iegāde (mācību līdzekļi)
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> Atsaukt medijiem sniegto informāciju, ka zinātniskie kalkulatori ir jāiegādājas vecākiem. Informēt pašvaldības par pienākumu nodrošināt izglītojamos ar visiem obligātā satura apguvei nepieciešamajiem mācību līdzekļiem.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.

Kultūras ministrija un saistītās iestādes

Latvijas Nacionālais kultūras centrs

Tēma	Dalības maksa Dziesmu un deju svētku gadatirgū
Rekomendācija	Izvērtēt iespēju samazināt dalības maksu XXVII Vispārējo latviešu Dziesmu un XVII Deju svētku tautas lietīšķās mākslas, mūsdienu dizaina priekšmetu un amata prasmju demonstrējumu gadatirgū, samērojot tās ar potenciālo dalībnieku maksātspēju.
Rezultāts	Rekomendācija izpildīta daļēji.

VSIA "Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris"

Tēma	Laba pārvaldība Kultūras ministrijas padotības iestādē
Rekomendācija	Izstrādāt visiem orķestra māksliniekiem pieejamu iekšējo normatīvo mākslinieciskās izpildes novērtējuma apšaubīšanas, apstrīdēšanas un pārskatīšanas kārtībai.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Labklājības ministrija un saistītās iestādes

Labklājības ministrija

Tēma	Bāriņtiesu ētikas kodekss
Rekomendācija	Aktualizēt Latvijas Bāriņtiesu darbinieku asociācijas izstrādāto bāriņtiesas darbinieku Ētikas kodeksu un nodrošināt tā publisku pieejamību.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Bāriņtiesu metodiskā vadība un uzraudzība
Rekomendācija	1. Stiprināt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas spēju veikt bāriņtiesu metodisko vadību un funkcionālo pārraudzību, lai nodrošinātu bāriņtiesu

	<p>darbinieku vienotu izpratni gan par tiesību normu piemērošanu, gan procesuālajām darbībām.</p> <p>2. Nodrošināt tādas iestādes resursus, lai tiktu veikta bāriņtiesu funkcionālā pārraudzība, savlaicīgi un nekavējoties reaģējot uz bērnu tiesību pārkāpumiem.</p>
Rezultāts	Rekomendācijām nav noteikts izpildes termiņš.
Tēma	Bērna tiesības uz dzīvību un veselību
Rekomendācija	Novērst trūkumus normatīvajos aktos un nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu iestādē pēc psihoterapeitiskās motivācijas ārstēšanas programmas kursa pabeigšanas.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.
Tēma	Par valsts atbalstu aizgādņiem
Rekomendācija	Neatliekami risināt jautājumu, lai visā valstī personu, kurām ir ierobežota rīcībspēja, aizgādņiem būtu nodrošināts vienlīdzīgs atbalsts.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Ir sāktas diskusijas par šo jautājumu, bet konkrētu lēmumu nav.

Labklājības ministrija un Vaivaru Tehnisko palīgīdzekļu centrs

Tēma	Pārvietošanās tehnisko palīgīdzekļu pieejamība
Rekomendācija	Pilnveidot tehnisko palīgīdzekļu lietošanas apmācības un nodrošināt apmācību pieejamību iedzīvotājiem visā Latvijā.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Bērnu aizsardzības centrs (iepriekš – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija)

Tēma	Administratīvā pārkāpuma procesa un ētikas normu pārkāpumu izskatīšana
------	--

Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pārsūtīt atbilstoši kompetencei iesniegumus par pašvaldības darbinieku iespējamiem ētikas normu pārkāpumiem, tas ir, konkrētajai pašvaldībai izskatīšanai ētikas komisijā. 2. Rakstveidā informēt personas par tiesībām lūgt atzīt bērnu par cietušo un izskaidrot procesuālā statusa tiesiskās sekas.
Rezultāts	Rekomendācijām izpildes termiņš nav noteikts.

Tēma	Bāriņtiesas lēmuma izpilde
Rekomendācija	Sagatavot metodiskos ieteikumus bāriņtiesām par lēmumu piespiedu izpildi, ja tas netiek pildīts labprātīgi.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Bērni bez paternitātes
Rekomendācija	Pievērst uzmanību bērnu bez paternitātes tiesību zināt savus vecākus nodrošināšanai.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Tēma	Tiesību normu piemērošana
Rekomendācija	Izvairīties no tādu ieteikumu, balstītu uz tiesību normām, sniegšanas iesniedzējiem, kas konkrētos faktiskos apstākļos nav īstenojami.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Satiksmes ministrija un saistītās iestādes

Satiksmes ministrija un VAS "Ceļu satiksmes drošības direkcija"

Tēma	Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) pakalpojumu uzlabošana
------	--

Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izsvērt un apzināt CSDD sniegtā pakalpojuma "Transportlīdzekļa vadīšanas tiesību piešķiršana, izsniedzot vadītāja apliecību" nosaukuma maiņas un ar to saistīto cenrāža grozījumu iespējas. 2. Norādīt atšifrējumu par CSDD tīmekļvietnē minēto pakalpojumu "Vadītāja apliecības izsniegšana, maiņa vai izsniegšana nozagtās/nozaudētās vietā" ikvienā transportlīdzekļu kategoriju maksājumu sadaļā.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.

Tieslietu ministrija un saistītās iestādes

Tieslietu ministrija

Tēma	Priekšlikumi Civilprocesa likuma 594. un 599. pantam
Rekomendācija	Papildināt anotāciju , lai likumprojektu padarītu saprotamāku tiesību piemērotājiem, kā arī pārskatīt un samērot naudas līdzekļu apmēru, kāds tiek saglabāts parādniekam, kura apgādībā ir nepilngadīgs bērns.
Rezultāts	Rekomendācija ir daļēji izpildīta – anotācija ir pilnveidota.

Tēma	Bērna tiesības dzīvot no smēķēšanas produktu dūmiem, kā arī ar elektronisko smēķēšanas ierīču tvaikiem nepiesārņotā vidē
Rekomendācija	Ierosināt grozījumus Tabakas izstrādājumu, augu smēķēšanas produktu, elektronisko smēķēšanas ierīču un to šķidrumu aprites likuma 10. panta otrās daļas 7. punktā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Tēma	Speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā
Rekomendācija	Ierosināt grozījumus:

	<p>1) Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.¹ panta pirmajā daļā, iekļaujot valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniedzējus to personu lokā, kam ir jāapgūst speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, ja juridiskā palīdzība tiek sniegta lietās, kas skar vai var skart bērna tiesības un tiesiskās intereses;</p> <p>2) Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 30. panta pirmajā daļā, nosakot, ka līgumu par juridiskās palīdzības sniegšanu lietās, kas skar vai var skart bērna tiesības un tiesiskās intereses, var slēgt ar personu, kura ir apguvusi speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā.</p>
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.
Tēma	Bērna tiesības uz veselību un dzīvību
Rekomendācija	Novērst trūkumus normatīvajos aktos un izstrādāt regulējumu par bērnu ārstēšanu, tai skaitā obligāto, no alkoholisko, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.
Tēma	Secīgi piemērots sods – ievietošana soda izolatorā Daugavgrīvas cietuma Grīvas nodaļā
Rekomendācija	Veikt grozījumus tiesiskajā regulējumā, vairs nepieļaujot notiesāto personu atkārtotu ievietošanu soda izolatorā, par soda sākuma dienu uzskatot iepriekšējā disciplinārsoda izciešanas pēdējo dienu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Tieslietu ministrija un Ieslodzījuma vietu pārvalde

Tēma	Soda piemērošana par tīšu kaitējumu savai veselībai
------	---

Rekomendācija	Izveidot pagaidu regulējumu, vadlīniju vai rīkojuma veidā, par cietumu amatpersonu un darbinieku rīcību situācijā, kad ieslodzītā persona ir tīši kaitējusi savai veselībai.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Ieslodzījuma vietu pārvaldei ir nosūtīts skaidrojums, ka jau šobrīd var nepiemērot sodu par notiesātā izdarītu paškaitējumu.
Tēma	Atšķirības sadzīves elektrotehnikas lietošanā Latvijas Cietumu slimnīcā
Rekomendācija	Jāparedz iespēja cietuma veikalā iegādātos produktus uzglabāt ledusskapī un pagatavot iegādātos karstos dzērienus. Ja to nav iespējams nodrošināt, izmantojot ieslodzījuma vietas resursus, jāveic grozījumi normatīvajā regulējumā, kas nodrošinātu iespēju Latvijas Cietumu slimnīcā esošajiem ieslodzītajiem izmantot personisko ledusskapi un elektronisko ūdens sildītāju.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Attiecīgi grozījumi ir ietverti likumprojektā "Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā", un 2024. gadā ir plānots šādu regulējumu virzīt arī Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā.

Tieslietu ministrija, Ieslodzījuma vietu pārvalde un Jēkabpils cietums

Tēma	Ieslodzīto hierarhija un vardarbība
Rekomendācija	Mazināt ieslodzīto pašpārvaldes sistēmas izpausmes un novērst no tās izrietošos vardarbības riskus starp notiesātajiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Jau notiek un arī tuvākajos gados ir paredzētas vēl būtiskākas izmaiņas ieslodzījuma vietu sistēmā, kas veicinās arī ieslodzīto neformālās hierarhijas samazināšanos. Visiem minētajiem pasākumiem kopumā ir jārezultējas neformālās hierarhijas pastāvēšanai labvēlīgu apstākļu mazināšanā un situācijas uzlabojumos.

Tēma	Medikamenti Jēkabpils cietumā
Rekomendācija	Strauji neatcelt benzodiazepīnu grupas preparātus ieslodzītajiem, kas tos lietojuši ilgstoši pirms ievietošanas brīvības atņemšanas vietā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Medicīnas daļas vadītājam tika sniegta rekomendācija, ka gadījumā, ja ir konstatēts, ka pacients ilgstoši lieto trankvilizatorus vai cita veida narkotiskās rindas medikamentus, terapijas taktikas izvērtēšanai un nekontrolējamu narkotisko medikamentu lietošanas ierobežošanai pacients ir jāpārvieto uz Latvijas Cietumu slimnīcu.

Ieslodzījuma vietu pārvalde

Tēma	Veselības aprūpes pieejamība un kvalitāte Jēkabpils cietumā
Rekomendācija	Veikt pārbaudi par konstatētajām nepilnībām dokumentācijas aizpildīšanā, medikamentu nozīmēšanā un, iespējams, nepamatotā sedatīvo līdzekļu nozīmēšanā. Konstatējot nepilnības, sniegt nepieciešamo atbalstu Jēkabpils cietuma Medicīnas daļas darbiniekiem, lai tās novērstu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Tieslietu ministrija 2023. gada 18. septembra vēstulē lūdza pārvaldei līdz 2023. gada 31. decembrim veikt ārpuskārtas pārbaudi Jēkabpils cietumā un par pārbaudes rezultātiem informēt Tieslietu ministriju līdz 2024. gada 31. janvārim.

Tēma	Par institucionālo kultūru Jēkabpils cietumā un ieslodzīto pašpārvaldes sistēmu
Rekomendācija	Nepieļaut situācijas, ka draudi par badastreika pieteikšanu tiek izmantoti pret brīvības atņemšanas vietas darbiniekiem nolūkā nepieļaut pārmaiņas ieslodzījuma vietā un darbinieki ļaujas šiem draudiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Tieslietu ministrija un Ieslodzījuma vietu pārvalde diskusijās ir nonākušas pie kopēja secinājuma, ka ziņojumā minētais attiecībā uz personāla rīcību ieslodzīto

	badastreika gadījumā ir jārisina normatīvi, proti, 2024. gadā iekļaujot attiecīgus rīcības nosacījumus normatīvajos aktos.
Tēma	Ieslodzīto hierarhija un vardarbība Jēkabpils cietumā
Rekomendācija	Nekavējoši rast risinājumu personālpolitikas jautājumiem, tai skaitā palielinot darbinieku skaitu un nodrošinot tiem drošus darba apstākļus.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Ieslodzījuma vietu pārvaldes un Jēkabpils cietuma vadība veic visus iespējamus pasākumus ieslodzījuma vietas apsardzes un uzraudzības funkciju nodrošināšanai.

Valsts valodas centrs

Tēma	Valsts valodas pārbaude pedagogiem
Rekomendācija	Mainīt iestādes līdzšinējo praksi un, veicot valsts valodas pārbaudi pedagogiem, turpmāk savā darbībā vadīties arī pēc Administratīvā procesa likuma normām, un pārbaudes gaitā gūtos secinājumus fiksēt administratīvā aktā atbilstoši likuma prasībām, vēl pirms ieraksta izdarīšanas Pedagogu reģistrā.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Tiesu sistēmai piederīgie

Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra

Tēma	Par Kriminālprocesa likuma 108. panta 5. ¹ daļas piemērošanas nepilnību novēršanu
Rekomendācija	Novērst konkrētās personas tiesību uz aizstāvību aizskārumu un veikt preventīvus pasākumus, lai informētu citus prokurus par Kriminālprocesa likuma normu atbilstošu piemērošanu. Informēt par tiesībsarga viedokli.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Austrumlatgales prokuratūra

Tēma	Kriminālprocesa izskatīšana saprātīgā termiņā
Rekomendācija	Izvērtēt, vai konkrēto kriminālprocesi izmeklēšanā netiek pieļauta nepamatota novilcināšana, un nepieciešamības gadījumā veikt pasākumus pārkāpumu novēršanai.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Augstākā tiesa

Tēma	Personas datu publiskošana tiesas sēžu kalendāros
Rekomendācija	Veicināt vienveidīgu praksi attiecībā uz personas datu publiskošanu tiesas sēžu kalendāros vai arī rosināt Tieslietu ministriju pilnveidot Ministru kabineta noteikumus Nr. 123 attiecībā uz tiesas sēžu kalendārā publiskojamās informācijas apjomu un saturu, ja tiesā tiek skatīti ar piespriedē soda izpildi saistīti jautājumi.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija

Tēma	Tiesu nevēršanās Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma
Rekomendācija	Izmantot darbā tiesībsarga atzinumā Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas praksē balstītās atziņas par lūguma vērsties Eiropas Savienības Tiesā pēc prejudiciālā nolēmuma izvērtējuma standartiem.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Administratīvā apgabaltiesa

Tēma	Lietu, kas tieši vai netieši skar bērnus, izskatīšanas termiņš
------	--

Rekomendācija	Nodrošināt, ka visas lietas, kas tieši un netieši attiecas uz bērnu tiesību nodrošināšanu, tiek izskatītas paātrinātā kārtībā, pievēršot uzmanību tiesas nosakāmajiem termiņiem.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Administratīvā rajona tiesa

Tēma	Lietu, kas skar bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu, izskatīšana
Rekomendācija	Nodrošināt, lai lietas, kas skar bērna tiesības un intereses, tiktu izskatītas paātrinātā kārtībā.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Vidzemes rajona tiesa

Tēma	Vidzemes rajona tiesas rīcība civillietā
Rekomendācija	Vērtēt tiesas darbinieka un/vai tiesneša disciplināratbildību par neizpaužamas informācijas – bērna sniegtā viedokļa bāriņtiesai – izpaušanu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Latvijas Zvērinātu notāru padome

Tēma	Zvērināta notāra palīga rīcība
Rekomendācija	Izvērtēt zvērinātas notāres palīdzes rīcību notariālā akta sastādīšanā. Veicināt, lai zvērināti notāri lietās, kas skar bērna tiesības, izskaidro bērnu likumiskajiem pārstāvjiem viņu tiesības un pienākumus atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.

Veselības ministrija un saistītās iestādes

Veselības ministrija

Tēma	Personas ar invaliditāti
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nodrošināt visu ārstniecības iestāžu vides pieejamības pārvērtēšanu (neatkarīgu auditu), pieaicinot personu ar invaliditāti organizācijas, kam ir pieredze vides pieejamības vērtēšanā. 2. Iesniegt plānu, kā izbeigt formālismu Veselības inspekcijas darbā. 3. Pārskatīt Ministru kabineta noteikumus Nr. 60 un to atbilstību progresīvās realizācijas principam.
Rezultāts	Rekomendācijas ir daļēji izpildītas.
Tēma	Ministru kabineta 2022. gada 3. maija noteikumi Nr. 272 "Noteikumi par kompensāciju par vakcīnas pret Covid-19 infekciju blakusparādību izraisīto smagu vai vidēji smagu kaitējumu pacienta veselībai vai dzīvībai"
Rekomendācija	Papildināt Ministru kabineta noteikumus, nosakot, ka pieteikums kompensācijai tiek izskatīts arī gadījumā, ja Covid-19 vakcīnas blakusparādību sarakstā nav norādīta konkrētā diagnoze vai simptomi, taču ārstu konsilijs ir atzinis, ka veselības stāvokļa pasliktināšanās, konkrētā diagnoze vai simptomi ir vakcīnas pret Covid-19 izraisīti.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.
Tēma	Bērna tiesību uz veselību un dzīvību nodrošināšana
Rekomendācija	Novērst trūkumus normatīvajos aktos un izstrādāt regulējumu par bērnu ārstēšanu, tai skaitā obligāto, no alkoholisko, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu lietošanas.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Zemkopības ministrija un saistītās iestādes

Akciju sabiedrība "Latvijas valsts meži"

Tēma	Vides informācijas sniegšana
Rekomendācija	Uzlabot sabiedrībai vides informācijas par Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamām dabas vērtībām pieejamības kvalitāti.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Pašvaldības un saistītās iestādes

Balvu novada pašvaldība

Tēma	Bāriņtiesas rīcības izvērtēšana
Rekomendācija	Izvērtēt bāriņtiesas darbinieču rīcības atbilstību bāriņtiesas darbinieku vispārējiem ētikas principiem un uzvedības standartiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Izteikts mutisks aizrādījums.

Balvu novada pašvaldība un Balvu novada pašvaldības policija

Tēma	Apstākļi atskurbināšanas vietā
Rekomendācija	Nepielaut personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus atskurbtuves atstāšanai, tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Dobeles novada ģimenes atbalsta centrs "Lejasstrazdi"

Tēma	Bērnu tiesību nodrošināšana ģimenes atbalsta centrā "Lejasstrazdi"
------	--

Rekomendācija	Aktīvi reaģēt un meklēt risinājumus bērnu atkarību problēmu risināšanai, izstrādāt kārtību, kādā notiek bērnu izglītības ieguves procesa uzraudzība, nosakot arī atbildīgo personu katra bērna atbalstam izglītības procesā un mācību vielas apgūvē, ja tas ir nepieciešams.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Gulbenes novada pašvaldība un Gulbenes novada sociālās aprūpes centrs "Jaungulbenes Alejas"

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana iestādē "Jaungulbenes Alejas"
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> Papildināt darbinieku, tajā skaitā arī medicīnas speciālistu, skaitu, lai būtu iespējams nodrošināt iemītniekiem pienācīgu aprūpi, ikdienas pastaigas, sastādīt izvērtējumu un sociālās rehabilitācijas plānu atbilstoši iemītnieku spējām un veselības stāvoklim. Pašvaldībai izvērtēt nepieciešamību palielināt centra līdzfinansējumu gadījumā, ja darbinieku trūkums ir saistīts ar nepietiekamām finansēm jaunu vakanču ieviešanai.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildes procesā.

Jelgavas novada pašvaldība un Jelgavas novada būvvalde

Tēma	Par būvvaldes darbību un sabiedriskās apspriešanas rīkošanu
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> Publicēt pašvaldības tīmekļvietnē un vietējā laikrakstā būvvaldes lēmumu. Publiski atvainoties sabiedrībai par būvvaldes prettiesisko rīcību, rīkojot kulta ēkas būvniecības ieceres publisko apspriešanu pēc būvatļaujas izdošanas. Atvainoties iesniedzējam par atbildes sniegšanas termiņa kavējumu.
Rezultāts	<p>Rekomendācijas nav izpildītas.</p> <p>Pašvaldība neatzīst, ka būtu pieļāvusi kļūdas savā darbībā.</p>

Tēma	Par būvvaldes darbību un sabiedriskās apspriešanas rīkošanu
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atcelt būvatļauju, pamatojoties uz atbilstošo Administratīvā procesa likuma 86. panta otrās daļas punktu, ja būvniecības ierosinātājs nepiekrīt grozīt B kategorijas atļauju, izslēdzot 2. scenāriju un garantējot, ka kulta ēka arī nākotnē nebūs paaugstinātas bīstamības objekts. 2. Noskaidrot būvvaldes viedokli par nepieciešamību tajā nodarbināt juristu un attiecīgi rīkoties, lai turpmāk nodrošinātu, ka būvvaldei savlaicīgi ir pieejama nepieciešamā juridiskā palīdzība.
Rezultāts	1. rekomendācija nav izpildīta, 2. rekomendācija ir izpildīta.

Jelgavas novada sociālās aprūpes centrs "Zemgale"

Tēma	Par cilvēktiesību nodrošināšanu sociālās aprūpes centrā "Zemgale"
Rekomendācija	Izvērtēt esošo darbinieku skaitu un kompetenču sadalījumu, lai tas būtu atbilstošs esošo iemītnieku skaitam un viņu objektīvajām vajadzībām nepieciešamo sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nodrošināšanai ilgtermiņā.
Rezultāts	Rekomendācijai nav iestājies izpildes termiņš.

Jelgavas valstspilsētas pašvaldība un Jelgavas valstspilsētas pašvaldības Izglītības pārvalde

Tēma	Tiesības uz darbu. Tiesības uz drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem
Rekomendācija	Mazināt stresu iestādes kolektīvā. Iespējamos mobinga gadījumos svarīga ir nekavējoša rīcība, kas ietver ne tikai konstruktīvas konfliktu risināšanas iemaņas, bet arī iespēju nepieciešamības gadījumā pieaicināt mediatoru konflikta risināšanai.
Rezultāts	Rekomendācijai nav noteikts izpildes termiņš.

Jēkabpils novada pašvaldība un Jēkabpils novada pašvaldības aģentūra “Jaunāmuiža”

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana Jēkabpils novada pašvaldības aģentūrā “Jaunāmuiža”
Rekomendācija	Izvērtēt iespēju nodrošināt pensionātā lielāku darbinieku skaitu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā Ar Jēkabpils novada pašvaldības atbildīgajiem darbiniekiem ir sāktas sarunas par nepieciešamo darbinieku štata vietu palielināšanu. Darbinieku skaitu plānots palielināt pakāpeniski, ņemot vērā institūcijas finansiālo stāvokli (situāciju).

Ķekavas novada pašvaldība

Tēma	Piekļuve īpašumam. Meža ceļa attīrīšana no sniega
Rekomendācija	Slēgt ar akciju sabiedrību “Latvijas valsts meži” sadarbības līgumu par ceļa tīrīšanu ziemā, lai nodrošinātu piekļuvi iedzīvotāju īpašumiem.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta. Pašvaldībai nav finansiālu iespēju problēmas risinājumam.

Liepājas Izglītības pārvalde

Tēma	Pirmsskolas izglītības iestādes skolotāja rīcības izvērtēšana
Rekomendācija	Sadarbībā ar nodibinājumu “Centrs Dardedze” pilnveidot pirmsskolas izglītības iestāžu vadītāju un pedagogu kompetenci par bērnu kaitējošo seksuālo uzvedību.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Ogres novada pašvaldība

Tēma	Ēdināšanas pabalsts izglītības iestādēs daudzbērnu ģimeņu bērniem
------	---

Rekomendācija	2021. gada 26. augusta saistošo noteikumu Nr. 16/2021 "Par ēdināšanas pabalstu" 5.1 un 6.3 apakšpunktā izslēgt nosacījumu "visi mājāsaimniecības locekļi ir deklarēti novadā, dzīvo vienā mājāsaimniecībā", kas nepamatoti izvirza papildu prasības daudzbērnu ģimenēm ēdināšanas pabalsta saņemšanai.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Ogres novada pašvaldība un Ogres novada pašvaldības aģentūra "Ogres komunikācijas"

Tēma	Labas pārvaldības principa ievērošana, piešķirot dzīvojamo telpu
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzlabot klientu apkalpošanas standartus, kā arī rūpēties par labas pārvaldības principa ievērošanu un nodrošināšanu visu pašvaldības iestāžu darbībā. 2. Sazināties ar iesniedzēju un izskaidrot pašvaldības īpašumā esošā dzīvokļa īres iespējas un noteikto kārtību. 3. Atrisināt jautājumu par pašvaldības īpašumā esošā dzīvokļa izīrēšanu atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai, noslēdzot īres līgumu ar jauno īrnieku.
Rezultāts	Nav saņemta informācija par rekomendāciju izpildi.

Ogres novada pašvaldības aģentūra "Ogres novada kultūras centrs"

Tēma	Labā pārvaldība pašvaldības iestādē
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atvainoties privātpersonai par piedzīvoto situāciju, izskaidrot atteikuma iemeslu un sadarbības iespējas. 2. Pārskatīt un pilnveidot iestādes komunikācijas kārtību un kritērijus personu dalībai pasākumos. 3. Nodrošināt informācijas iepriekšēju saskaņošanu iestādes iekšienē, pirms to publiskot.
Rezultāts	Rekomendācijas nav izpildītas. No aģentūras nav saņemta informācija par rekomendāciju izpildi.

Saņemta Ogres novada pašvaldības vēstule, kurā norādīts, ka pašvaldība nepiekrīt tiesībsarga atzinumam.

Preiļu novada pašvaldība

Tēma	Labas pārvaldības principa ievērošana, aprēķinot nekustamā īpašuma nodokli
Rekomendācija	Sniegt privātpersonai detalizētu pamatojumu lēmumam par iesniedzējai labvēlīga prettiesiska administratīvā akta atcelšanu un jauna administratīvā akta izdošanu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Rēzeknes novada pašvaldība

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana veselības un sociālās aprūpes centrā "Viļāni"
Rekomendācija	Izvērtēt nepieciešamību palielināt pansionāta līdzfinansējumu gadījumā, ja darbinieku trūkums ir saistīts ar nepietiekamām finansēm jaunu vakanču ieviešanai.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta. Darbinieku skaits nav palielināts.

Rēzeknes novada pašvaldības iestāde "Veselības un sociālās aprūpes centrs "Viļāni""

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana aprūpes centrā
Rekomendācija	Nodrošināt atbilstošu darbinieku skaitu, lai būtu iespējams uzturēt istabiņās tīrību un nodrošināt klientu higiēnas pamatvajadzības.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība

Tēma	Par aprūpes mājās pakalpojumu
Rekomendācija	Pārskatīt Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošo noteikumu Nr. 3 "Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība" 46. punktā noteikto materiālā atbalsta apmēru atbilstoši šā brīža sociālekonomiskajai situācijai.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.
Tēma	Speciālistu pieejamība pirmsskolas izglītības iestādē
Rekomendācija	Veicināt logopēda un psihologa piesaisti PII, izvērtēt iespēju paaugstināt pašvaldības finansējumu minēto speciālistu darba samaksai.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments ir iesniedzis Rīgas valstspilsētas pašvaldības 2023. gada budžeta projektā finansējuma pieprasījumu papildu amata vienību nodrošināšanai.
Tēma	Tiesības uz īpašumu. Tiesības uz labvēlīgu vidi. Pienākums izvest sniegu no piegulošām teritorijām
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Izvērtēt</u> citu pašvaldību labo praksi, nodrošināt sagrabto lapu savākšanu bez maksas tieši no īpašumiem piegulošās teritorijas. 2. Precizēt Rīgas domes 2015. gada 28. aprīļa saistošo noteikumu Nr. 146 "Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas saistošie noteikumi" 4.2.3. punktu, ciktāl šo pienākumu veic pašvaldība. 3. Veikt sniega izvešanu no pašvaldības ielām piegulošajās teritorijās esošajām ietvēm, kur tas traucē gājēju un transporta satiksmi.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.

Tēma	Īpašumam piegulošās teritorijas kopšana
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Precizēt Rīgas domes 2015. gada 28. aprīļa saistošos noteikumus Nr. 146 “Rīgas pilsētas teritorijas kopšanas un būvju uzturēšanas saistošie noteikumi”, svītrojot no tiem terminu “grāvjus” trīs mēnešu laikā, ja tie saskaņā ar Pašvaldību likuma, kas stājās spēkā 2023. gada 1. janvārī, pārejas noteikumu 6. punktu netiek pārskatīti ātrāk. 2. Veikt nepieciešamās darbības, lai sešu mēnešu laikā iesniegtu datus par meliorācijas novadgrāvi, kas izvietots konkrētajā zemesgabalā.
Rezultāts	Rekomendācijas ir izpildītas.
Tēma	Nepilngadīgā jaunieša nāve Rīgas pašvaldības bērnu un jauniešu centra struktūrvienībā “Ezermala”
Rekomendācija	Izvērtēt Rīgas pašvaldības bērnu un jauniešu centra direktora un iestādes vadītāja rīcības atbilstību normatīvo aktu prasībām, kā arī izvērtēt Rīgas bāriņtiesas kā uzraudzības iestādes rīcības atbilstību normatīvo aktu prasībām.
Rezultāts	<p>Rekomendācija ir izpildīta.</p> <p>Izvērtējums ir veikts, nekonstatējot pārkāpumus.</p>
Tēma	Par personu ar ierobežotu rīcībspēju tiesisko aizsardzību Rīgas pašvaldībā
Rekomendācija	Aicinājums domāt par tūlītējiem risinājumiem, lai bez aizgādņiem esošajiem vienpadsmit cilvēkiem Rīgā nodrošinātu likumā paredzēto pārstāvību.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta daļēji.

Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes Sociālais dienests un Rēzeknes nakts patversme

Tēma	Apstākļi atskurbināšanas vietā
Rekomendācija	Nepielaut personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus atskurbtuves atstāšanai, tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā. Pārvalde lūdz rekomendāciju risināt valstiskā līmenī.

Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes Sociālā dienesta Pensionāru sociālo pakalpojumu centrs

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes Sociālā dienesta Pensionāru sociālo pakalpojumu centrā
Rekomendācija	Aicinājums Rēzeknes valstspilsētas pašvaldībai atbildīgi izvērtēt esošo situāciju un atturēties no jebkādu lēmumu pieņemšanas attiecībā uz darbinieku skaita samazināšanu centrā.
Rezultāts	Nav saņemta atbilde.

Rīgas valstspilsētas pašvaldība un tās Izglītības, kultūras un sporta departaments

Tēma	Vidējās izglītības pieejamība
Rekomendācija	Pilnveidot iekšējos noteikumus, atceļot vienotos kritērijus izglītojamo uzņemšanai vispārējās vidējās izglītības iestādēs, un nodrošināt, ka izglītojamie, kuri ir ieguvuši pamatzglītību, var iegūt vidējo izglītību klātienē.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Izglītības, kultūras un sporta departaments

Tēma	Bērnu ar diabētu aprūpes nodrošināšana izglītības iestādē
------	---

Rekomendācija	Veicināt izglītības iestāžu vadītāju izpratni par Ministru kabineta noteikumu Nr. 474 izpildi par atbalsta pasākumu bērniem ar hroniskām saslimšanām nodrošināšanu izglītības iestādē, veicināt darbinieku motivāciju iesaistīties bērnu ar diabētu vai citu hronisku saslimšanu aprūpē.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta. Izglītības iestāžu darbinieku motivācijai iesaistīties bērnu ar diabētu vai citu hronisku saslimšanu aprūpē jau šobrīd iestādes vadītāja rīcībā ir pieejams finansējums, lai noteiktu piemaksu pie darba algas darbiniekam par papildu darbu.

Rīgas bāriņtiesa

Tēma	Aprūpe mājās
Rekomendācija	Pārskatīt Rīgas domes 2020. gada 6. marta saistošo noteikumu Nr. 3 "Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība" 46. punktā noteikto materiālā atbalsta apmēru atbilstoši šā brīža sociālekonomiskajai situācijai.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Ropažu novada pašvaldība

Tēma	Izglītojamo ēdināšanas apmaksā
Rekomendācija	Līgumā ar citām pašvaldībām par piedalīšanos attiecīgās pašvaldības padotībā esošas izglītības iestādes uzturēšanas izdevumu finansēšanā vienoties un segt arī ēdināšanas izmaksas pašvaldībā deklarētajiem izglītojamiem, kuri izglītību iegūst citas pašvaldības izglītības iestādē, tādā pašā apmērā, kādā tās tiek segtas pašvaldības izglītības iestāžu izglītojamiem.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.

Tēma	Vides informācijas sniegšana un labas pārvaldības princips
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atvainoties iesniedzējam un izsniegt viņam anonimizētu koku ciršanas atļaujas kopiju (t. i., aizklājot personas datus). 2. Nenoteikt pašvaldības izsniegtajām koku ciršanas atļaujām ierobežotas pieejamības informācijas statusu, izņemot tajās ietvertajai ierobežotas pieejamības informācijai, piemēram, fizisko personu datiem. 3. Sniegt informācijas pieprasītājiem nepieciešamo palīdzību, formulējot vai precizējot iesniegumu, kurā lūgts izsniegt vides informāciju, un piemeklēt situācijām tādus risinājumus, lai personas var atrisināt sev aktuālos jautājumus bez vēršanās tiesā.
Rezultāts	1. rekomendācija ir izpildīta, pārējām izpildes termiņš nav noteikts.

Salaspils novada pašvaldība

Tēma	Laba pārvaldība pašvaldības iestādē
Rekomendācija	Atjaunot taisnīgumu situācijā, kurā tika konstatēta nepamatota nevienlīdzīga attieksme, proti, darbiniecei izmaksāt darba samaksas starpību par nepamatoti atšķirīgās attieksmes periodu.
Rezultāts	<p>Rekomendācija ir izpildīta daļēji.</p> <p>Nosūtīta atkārtota vēstule, jo nav atjaunots taisnīgums.</p>

Smiltenes novada pašvaldība

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana Gatartas pensionātā
Rekomendācija	Izvērtēt nepieciešamību palielināt sociālās aprūpes centra līdzfinansējumu gadījumā, ja darbinieku trūkums ir saistīts ar nepietiekamām finansēm jaunu vakanču ieviešanai.

Rezultāts	Rekomendācijas izpildes termiņš nav noteikts.
-----------	---

Smiltenes pašvaldības kapitālsabiedrība SIA "Gatartas pensionāts"

Tēma	Cilvēktiesību nodrošināšana Gatartas pensionātā
Rekomendācija	Papildināt darbinieku, tai skaitā medicīnas māsu, skaitu, lai būtu iespējams nodrošināt nepārtrauktu darbinieku klātbūtni abās pensionāta ēkās.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta. Darbinieku skaita palielināšana neesot iespējama.

Valmieras novada pašvaldība

Tēma	Par speciālās izglītības programmas ieviešanu
Rekomendācija	Ieviest un īstenot speciālās izglītības programmu izglītojamajiem ar garīgās veselības traucējumiem (izglītības programmas kods 21015711).
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Visas pašvaldības

Tēma	Mācību pieejamība vecākiem par nevardarbīgām bērna disciplinēšanas metodēm pašvaldībās (pētījums)
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mācību programmām jābūt pieejamām visu vecumposmu (no dzimšanas līdz 17 gadu vecuma) bērnu vecākiem, kā arī topošajiem vecākiem. 2. Izglītojošiem pasākumiem jābūt pieejamiem jebkuram vecākam neatkarīgi no bērna audzināšanas grūtībām. 3. Mācību piedāvājums jāpielāgo pieprasījumam.
Rezultāts	Rekomendāciju izpildes termiņš nav noteikts.

Tēma	Policijas reidu izglītības iestādēs norise un tiesiskais regulējums
Rekomendācija	Iepazīstināt ar atzinumu pārbaudes lietā Nr. 2023-09-27N pašvaldības policijas darbiniekus un sekmēt atzinumā sniegto rekomendāciju ievērošanu, ciktāl tās attiecas uz pašvaldības policijas kompetenci.
Rezultāts	Rekomendācijas izpildes termiņš nav noteikts.

Visas bāriņtiesas

Tēma	Informēšana par sociālajām garantijām
Rekomendācija	Pilnveidot jauniešiem sniedzamo informāciju, lai tā būtu saprotama un nodrošinātu pilnīgu informētību par tiesībām saņemt atbalstu pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Visas bāriņtiesas un sociālie dienesti

Tēma	Bērni bez paternitātes
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Veicināt bērna tiesības zināt savus vecākus nodrošināšanu. 2. Sniegt materiālo atbalstu vecākiem, ja viņiem nepietiek naudas personu apliecinošu dokumentu nokārtošanai vai nokļūšanai iestādē personas apliecinoša dokumenta saņemšanai. 3. Informēt vecākus par iespēju saņemt pašvaldībā juridiskas konsultācijas paternitātes jautājumos vai iespēju saņemt valsts apmaksātu juridisko palīdzību. 4. Ja bērnam ārpusģimenes aprūpē nav noteikta paternitāte, bet bāriņtiesas rīcībā ir informācija par iespējamo bērna tēvu, vērsties tiesā.
Rezultāts	Rekomendāciju izpildes termiņš nav noteikts.

Privāto tiesību juridiskās personas

Tēma	Ierobežojumu noteikšana klientiem krīzes centrā ģimenēm ar bērniem "Paspārne"
Rekomendācija	Nodrošināt, lai pieaugušajiem klientiem netiktu ierobežotas tiesības uz saziņu pa mobilo telefonu. Personai izskaidrot, kurš no pakalpojumiem tiek nodrošināts, kāds ir personas statuss pakalpojumā, kāds ir pakalpojuma saņemšanas mērķis, saturs un apjoms.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Apmeklētāju noteikumi ģimenes atbalsta centrā
Rekomendācija	Pārskatīt apmeklētāju noteikumus un rast iespēju iepriekš pieteiktā apmeklējumā nodrošināt centra speciālista /darbinieka klātbūtni arī darba dienās pēc plkst. 17:00 un brīvdienās. Centra noteikumus apmeklētājiem publicēt centra tīmekļvietnē.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Diskriminācija reliģiskās pārliecības dēļ, sniedzot medicīnas pakalpojumus
Rekomendācija	Nekavējoties pārtraukt diskrimināciju reliģiskās pārliecības dēļ pret pacientiem medicīnisko pakalpojumu sniegšanā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Dzimumu diskriminācija pieejā kluba pakalpojumiem
Rekomendācija	Nekavējoties pārtraukt praksi klubā nodrošināt bezmaksas ieeju tikai sievietēm un dzērienu atlaides tikai vīriešiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Par terminu "servisa suns"
------	----------------------------

Rekomendācija	Tīmekļvietnē aizstāt terminu “dzīvnieks – pavadonis” ar terminu “servisa suns” atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (EK) Nr. 1107/2006 (2006. gada 5. jūlijs) par invalīdu un personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām tiesībām, ceļojot ar gaisa transportu.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.
Tēma	Par vides pieejamību PSIA “Ādažu slimnīca”
Rekomendācija	Dzēst no slimnīcas tīmekļvietnes informāciju par to, ka slimnīcā ir nodrošināta vides pieejamība . Minētā informācija ir pacientus maldinoša un neatbilst noteikumiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.
Tēma	PSIA “Ādažu slimnīca” tīmekļvietnes piekļūstamība
Rekomendācija	Nodrošināt slimnīcas tīmekļvietnes piekļūstamību atbilstoši digitālās vides piekļūstamības prasībām (WCAG 2.1 AA).
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.
Tēma	PSIA “Ādažu slimnīca” vides pieejamības koncepts
Rekomendācija	Izstrādāt un iesniegt tiesībsargam plānu par vienotu vides pieejamības konceptu slimnīcā.
Rezultāts	Rekomendācija nav izpildīta.
Tēma	PSIA “Ādažu slimnīca” pieejamība cilvēkiem ar redzes traucējumiem
Rekomendācija	Nodrošināt apsekošanas atzinumā un auditā norādītās rekomendācijas, lai uzlabotu slimnīcas pieejamību cilvēkiem ar redzes traucējumiem.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Tēma	Telpu norādes PSIA "Ādažu slimnīca"
Rekomendācija	Nodrošināt informācijas pieejamību slimnīcā, t. i., izveidot norāžu sistēmu, informāciju par ārstu kabinetiem izvietot blakus kabinetu durvīm. Konsultēties ar personu ar invaliditāti pārstāvošajām organizācijām, lai informācija atbilstu pieejamības prasībām.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Tēma	Informācija par PSIA "Ādažu slimnīca" pakalpojumiem
Rekomendācija	Papildināt iekšējos kārtības noteikumus atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 60 4.2. apakšpunktam, tas ir, iekļaujot informāciju par to, kādi pakalpojumi ir pieejami un kuros ēkas stāvos.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Informācija par tuvākajiem pieejamajiem pakalpojumiem
Rekomendācija	Papildināt kārtību atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 60 4.2. apakšpunktam, norādot informāciju par tuvākajiem pieejamiem pakalpojumiem, kas ir analogi tiem, kuri pašlaik tiek nodrošināti slimnīcas 2. stāvā. Tas pats attiecas arī uz ārstu praksēm, kas atrodas slimnīcas 2. stāvā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildes procesā.

Tēma	Personu ar invaliditāti tiesības. Pieklūstamība
Rekomendācija	Papildināt kārtību, nosakot situācijas risinājumu, ja pacientam ar kustību traucējumiem ir radusies nepieciešamība apmeklēt slimnīcas 2. stāvu tādas vizītes, kas atrodas 1. stāvā, laikā.
Rezultāts	Rekomendācija ir izpildīta.

Tēma	Personu ar invaliditāti tiesības. Piekļūstamība
Rekomendācija	<ol style="list-style-type: none"><li data-bbox="440 262 1482 353">1. Papildināt kārtību, nosakot situācijas risinājumu, ja kāds no pieejamības elementiem ir sabojājies iepriekš pieteiktas vizītes dienā.<li data-bbox="440 376 1482 712">2. Papildināt kārtību ar nosacījumiem, ka slimnīcas uzskaitē esošo personu ar funkcionālo traucējumu vizīšu gadījumos slimnīcas asistents tiek nodrošināts bez nepieciešamības pacientam iepriekš to pieteikt; slimnīcas asistentu var pieteikt vienlaikus ar vizīti pie ārsta; piesakot vizīti pie ārsta, personas tiek papildus informētas par iespēju saņemt slimnīcas asistenta pakalpojumus bez maksas.<li data-bbox="440 734 1482 826">3. Nekavējoties pārtraukt izmantot slimnīcas 2. stāva pandusus, ņemot vērā, ka tie ir bīstami personām ar kustību traucējumiem.
Rezultāts	Rekomendācijas nav izpildītas.